

CRÒNICA

DE LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

2022
Volum 1

CRÒNICA

DE LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

2022

Volum 1

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ISSN (ed. impresa): 2938-4486 / ISSN (ed. digital): 2938-4494

La *Crònica de la Societat Catalana de Geografia* és un butlletí de periodicitat anual que recull les notes i cròniques de les activitats impulsades per la Societat, així com els esdeveniments ordinaris i extraordinaris que en regulen la continuïtat.

El Comitè redactor i editor està format pels membres de la Junta de Govern de la SCG:

<i>Presidència</i>	Rafael Giménez-Capdevila
<i>Vicepresidència</i>	Anna Ortiz Guitart
<i>Tresoreria</i>	Mariàngels Trèmols Gironell
<i>Secretaria</i>	Joaquim Farguell Pérez (fins el 14 de novembre del 2022) David Pavón Gamero (des del 15 de novembre del 2022)
<i>Vocalia primera</i>	Joaquim Farguell Pérez (fins el 14 de novembre del 2022) David Pavón Gamero (des del 15 de novembre del 2022)
<i>Vocalia segona</i>	Joaquim Farguell Pérez (des del 15 de novembre del 2022)
<i>Vocalia tercera</i>	Joaquim Farguell Pérez (des del 15 de novembre del 2022)
<i>Vocalia quarta</i>	Jordi Royo Climent (fins el 2 de juliol del 2022) Sònia Ruiz Conesa (des del 15 de novembre del 2022)
<i>Vocalia cinquena</i>	Valerià Paül Carril
<i>Vocalia sisena</i>	Maria Antònia Casellas Puigdemasa
<i>Vocalia setena</i>	Meritxell Gisbert Traveria
<i>Vocalia vuitena</i>	Jordi Ramoneda Civil

Aquest número ha comptat també amb la col·laboració de:

Rosalia Avila Tàpies
Anna Maria Casassas Ymbert
Rufí Cerdan
Antoni Durà Guimerà
Clara Planas Mullor
Joaquim Maria Puigvert Solà
Sara Sánchez Bernabeu
Antoni Francesc Tulla Pujol

Redacció. Subscripció i administració. Intercanvi

Societat Catalana de Geografia
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona
Telèfon: 935 529 104

A/e: scg@iec.cat

Web: <https://scgeo.iec.cat>

Adquisicions: <http://publicacions.iec.cat>

Revisió lingüística

Enric Bertran

Edició i impressió

Geotec, Estudis i Projectes Geogràfics
AgilPrint Serveis Gràfics S.L.

ISSN (ed. impresa): 2938-4486

ISSN (ed. digital): 2938-4494

Dipòsit Legal: B 13650-2023

© Foto de la portada: Rafael Giménez-Capdevila

© dels autors dels articles

© Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Els continguts de *Crònica de Societat Catalana de Geografia* estan subjectes —llevat que s'indiqui el contrari en el text, en les fotografies o en altres il·lustracions— a una llicència Reconeixement - No comercial - Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>. Així, doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

ÍNDIX

NOTA LIMINAR.....	5
-------------------	---

AFERS INSTITUCIONALS

Bicentenari de la Société de Géographie	6
La SCG a Alacant.....	11
Michael E. Meadows, president de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), a Barcelona.....	14
Congrés Internacional de Geografia, Paris	16
Manifest “Els incendis forestals com a ordenadors del territori”	18
Record de Joan Vilà i Valentí.....	23
Homenatge pòstum a Ko Tazawa al Centre Cultural Barcelona de Kyoto	24
9è Congrés d’EUGEO, Barcelona setembre de 2023	26

ACTIVITATS ACADÈMIQUES

Deu anys després, l'emergència climàtica i el 6è IPCC.....	28
Premi Lluís Casassas i Simó, convocatòria 2021	29
Premi Joan Vilà-Valentí, convocatòria 2021	29
La Geografia als nous currículums d'educació bàsica i de batxillerat.....	30
Geografia feminista i estudis de gènere aplicats al món rural: una recerca sobre pastores i ramaderes.....	33
Les discriminacions de gènere des d'una perspectiva qualitativa i espacial. Curs de Sistemes d'Informació Geogràfica.....	35
El futur del Parc Agrari del Baix Llobregat a debat.....	37
Els reptes dels departaments de Geografia als Estats Units d'Amèrica en l'era de la covid	38
Ordenar el territori per col·lapsar millor. L'energia i l'alimentació, sectors estratègics per a l'ordenació del col·lapse.....	39
La Nit de la Geografia 2022. La geopolítica de l'Europa de l'Est: la guerra a Ucraïna	43
Seminari de primavera de projectes de tesi doctoral de Geografia en curs.....	44
Els <i>border studies</i> en un món sense fronteres: una paradoxa?.....	45
Presentació dels treballs distingits pel premi Lluís Casassas i Simó, convocatòria 2021	46
Gegantisme turístic i nanisme urbanístic a les Illes Balears.....	47
<i>L'altre món rural. Reflexions i experiències de la nova ruralitat catalana.</i> Presentació del llibre.....	48
<i>J. K. Gibson-Graham: Hacia una economía postcapitalista o cómo retomar el control de lo cotidiano.</i> Presentació del llibre.....	49

Sostenibilitat, agroecologia, transformació digital, empenedoria i gestió del talent local: eixos per a garantir la cohesió territorial	50
Èxode urbà i renaixement rural? Les migracions internes de les ciutats i el món rural durant la pandèmia de la covid-19	57
Lectures geopolítiques del conflicte entre Rússia i Ucraïna.....	59
Seminari de tardor de projectes de tesi doctoral de Geografia en curs.....	62

PUBLICACIONS

<i>Lluís Solé Sabarís en la geografia de Catalunya. Una biografia.</i> Presentació del llibre	63
<i>La geografia española actual. Estado de la cuestión</i>	64
Premi Crítica Serra d'Or a <i>La nova Geografia de la Catalunya postcovid</i>	65

SORTIDES D'ESTUDI, EXCURSIONS I VIATGES

La muntanya de Montjuïc: botó de roda de Barcelona i la seva àrea metropolitana...	66
Sortida urbana a Sabadell i acte en record de Lluís Casassas i Simó, en el centenari del seu naixement.....	69
Viatge a Occitània: Larzac i Cevenes	71
“Estiueig de proximitat” a Santa Coloma de Gramenet.....	75
El Prat de Llobregat en bicicleta	77
Santa Coloma de Gramenet avui. Reptes, projectes i debats.....	82

VIDA DE LA SOCIETAT

Assemblea General Ordinària de la SCG, 14 de juny de 2022	86
Memòria econòmica de la SCG: exercicis comptables dels anys 2021 i 2022	92
Signatura d'un nou acord de cessió del fons bibliogràfic i documental de la SCG a l'ICGC	94
Incorporacions al fons documental de la Societat.....	95
Inventari del fons documental de Lluís Casassas i Simó	97
Obituari de sòcies i socis de la SCG: Maria Masip i Amorós.....	100
La Societat a internet i a les xarxes socials	101
Nombre de socis i sòcies	102

NOTA LIMINAR

Amb el número 93, de juny del 2022, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* inicià una nova etapa, amb la redefinició del model de revista. Per a què esdevingui útil per a la comunitat científica, cal que publiqui només articles avaluats anònimament, de manera que aviat pugui obtenir la indexació bibliomètrica que l'homologui entre les revistes geogràfiques. En canvi, les seccions corresponents a les activitats de la Societat, fins al número 91-92 publicades sota els epígrafs conferències, notes i crònica, s'han hagut de descartar.

A l'Assemblea del 14 de juny del 2022, algunes sòcies i socis lamentaren la no publicació formal d'aquests materials. La Junta de Govern, fent-se ressò de la demanda, acordà aplegar-los en un document amb periodicitat anual. Això no obstant, escau reiterar que la pàgina web (<https://scgeo.iec.cat/>) actua de repositori exhaustiu de les activitats de la Societat i que cada cop són més els actes que s'arxiven a la videoteca (<https://scgeo.iec.cat/videos-de-les-activitats-de-la-scgf/>).

Ara us presentem el primer lliurament de la *Crònica de la Societat Catalana de Geografia*, que es publica independentment i amb un format diferent de la revista *Treballs*, però que en constitueix un suplement. El període que aplega la present edició comprèn des d'octubre del 2021 a desembre del 2022.¹ Les diverses contribucions s'organitzen en cinc apartats: afers institucionals, activitats acadèmiques, publicacions, sortides d'estudi, excursions i viatges, vida de la Societat.

Des de la Junta de Govern fem una crida a les sòcies i socis perquè contribueixin a les següents edicions de la *Crònica* amb escrits sobre relats de viatges, ressenyes de publicacions, d'actes i de sortides, així com a aportar fotografies tant de les activitats organitzades per la Societat com d'altres d'interès geogràfic.

Rafael Giménez-Capdevila

1. La nota sobre "L'aportació de la documentació d'Horacio Capel a la Societat Catalana de Geografia i la seva catalogació i conservació a l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya", que va tenir lloc el 26 de novembre del 2021, ja fou publicada al núm. 91-92 de *Treballs de la SCG*, p. 181-186.

AFERS INSTITUCIONALS

La Societat Catalana de Geografia (SCG) és una de les vint-i-vuit societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). L'IEC és una “corporació acadèmica, científica i cultural, l'àmbit d'actuació de la qual abasta les terres de llengua i cultura catalanes”, d'acord amb el Reial Decret 3118/1976, de 26 de novembre, pel qual s'atorga reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans. L'IEC exerceix l'autoritat lingüística de la llengua catalana i és un centre d'estudis de recerca en totes les matèries del saber a tot l'àmbit territorial de la llengua catalana. La SCG participa de la vida acadèmica i administrativa de l'IEC, enquadrada en la seva Secció de Filosofia i Ciències Socials.

Més enllà de l'IEC, la SCG participa en l'activitat geogràfica internacional, com a membre de l'Associació de Societats Geogràfiques d'Europa (EUGEO) i de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), en aquest cas a través del comitè espanyol. També es relaciona amb altres societats i associacions geogràfiques d'arreu.

La SCG manté estrets lligams amb els departaments de Geografia de les universitats del domini lingüístic català.

* * *

Bicentenari de la Société de Géographie

Rafael Giménez-Capdevila

Quan el 19 d'abril del 1807 Napoleó Bonaparte deixà escrit que seria bo que a París existís una institució on professors de geografia poguessin reunir els coneixements dispersos, comparar-los, depurar-los i consultar-los amb seguretat, no podia imaginar que aquesta institució arribaria a celebrar el bicentenari. De fet, Napoleó ni la va veure néixer, perquè va morir a l'illa de Santa Helena sis mesos abans de la fundació de la Société de Géographie, el 15 de desembre del 1821.

Entre els fundadors de la Société destaquen membres de l'expedició francesa a Egipte (1798-1801), expedició que se saldà amb un fracàs militar però que reportà amplis coneixements científics i tresors que van omplir el Louvre. La llista de fundadors es completa amb altres viatgers, navegants i escriptors, no només francesos, com Fourier, Gay-Lussac, Berthollet, Chaptal, Cuvier, Champollion, Jomard, Denon o Chateaubriand, sinó d'arreu, com Alexander von Humboldt, que en va arribar a ser president el 1845. Aleshores primera entitat d'aquest gènere, la segona es creà el 1828 a Berlín, la Société de Géographie no adoptà cap atribut territorial o nacional: ni de París ni francesa, d'acord amb la tradició universalista francesa.

Per a la celebració del segon centenari del seu naixement, la Société va organitzar un complet programa d'actes els dies 14 i 15 de desembre del 2021, als quals a més dels seus socis, van convidar les societats geogràfiques d'arreu del món. També va impulsar l'edició de diversos llibres, que foren obsequiats a l'assistència i que s'han incorporat al fons documental de la SCG.

La Societat Catalana de Geografia hi participà amb l'expresident Francesc Nadal, i també soci d'honor de la Société, i Rafael Giménez-Capdevila, president en exercici.

Els actes s'iniciaren el 14 de desembre amb una presentació de la col·lecció patrimonial de la Société de Géographie dipositada a la Biblioteca François Mitterrand. La segona convocatòria tingué lloc a la sala d'actes de la seu de la mateixa Société, inaugurada el 1878, on es presentaren les publicacions del bicentenari i les altres societats geogràfiques d'arreu del món presents portaren llur salutació, sota l'atenta mirada de la màscara mortuòria de Napoleó Bonaparte. El president de la SCG adreçà les paraules que es reproduïxen més avall. Després, els assistents es traslladaren a l'església Saint-Étienne-du-Mont de París, on s'oferí un concert d'orgue i trompeta a càrrec de Thierry Escaich, organista, i Éric Aubier, trompetista, amb música d'Albinoni, Bach, Amazing Grace, Henri Tomasi, Robert Bruce i Oskar Böhme. La jornada s'acabà amb un sopar, on Francesc Nadal es guanyà el dret a endur-se el globus terraquí que presidia la seva taula, gràcies a l'encert en la mesura de l'alçada de l'Arc de Triomf parisenc. Aquest globus s'ha incorporat al patrimoni material de la SCG.

La jornada del 15 de desembre s'inicià amb una visita a l'exposició de pintures sobre natures i paisatges, Salon ART-GEO 200, al Saló del Vieux-Colombier de la seu del Districte VI de l'Ajuntament de París (*Mairie du VIe arrondissement*). L'exposició, comissariada per François Bellec, vicepresident de la Société, i la col·laboració de la Société Nationale des Beaux Arts, congregava obres de 33 artistes.

A la tarda tingué lloc al Gran Anfiteatre de la Sorbona la cerimònia del bicentenari de la Société de Géographie. Amb presentació per part de Jany Gourmaud, periodista, animador de televisió i divulgador, i l'acompanyament musical de l'Orquestra de la Guàrdia Republicana, dirigida pel coronel François Boulanger, per estimular el sentit de l'oïda, desfilaren les següents intervencions:

- Rhyzlène Nusse, directora de comunicació de Clairefontaine, que sobre un quadern de mostres de paper experimentà amb el tacte.
- Per il·lustrar el sentit de la vista, Christian Prudhomme, director del Tour de France, presentà imatges rodades durant la prova ciclista. Christophe Tournet, president i director general d'ESRI França, aportà cartografia realitzada amb les eines digitals més modernes.
- El perfumista Francis Kurkdjian presentà les seves creacions d'olors geogràfiques de França, realitzades expressament per al bicentenari i recollides en un quadern de perfums.

- El sentit del gust s’hauria d’haver realitzat amb una degustació gastronòmica que, degut a les limitacions per la pandèmia, s’hagué de suspendre. Això no obstant, Guillaume Gomez, representant personal del president de la República davant dels Actors i les Xarxes de la Gastronomia i l’Alimentació, dissertà sobre la diversitat de les terres i els vins francesos, sobre la relació entre geografia, alimentació i identitat.
- Lliurament dels premis del concurs *L’amour de la géographie*. Un dels premis fou atorgat a “Concours Carto” (<http://www.concourscarto.com>), una iniciativa d’Olivier Godard i Marie Masson, professors de Geografia i Història a l’ensenyament mitjà, que el 2010 van iniciar un concurs de cartografia entre l’alumnat de 4ème (equivalent a 2n d’ESO al sistema espanyol) en dos centres. Des d’aleshores el concurs s’ha difós arreu de França i contempla sis categories: 4ème, 2nde (4t d’ESO), Cartografia d’actualitat (alumnat entre 13 i 16 anys), Cartografia imaginària (alumnat entre 9 i 13 anys), Professorat, i Alumnat dels cursos preparatoris per accedir a les grans escoles universitàries (*hypokhâgne*).
- Discursos institucionals per part de Christophe Kerrero, rector de l’*Académie* de Paris; Jean-Robert Pitte, president de la Société de Géographie; Erik Orsenna, membre de l’*Académie française*; Nathalie Lemarchand, vicepresidenta de la Unió Geogràfica Internacional (UGI); i d’Albert II de Mònaco.
- Durant la cerimònia es projectaren fotografies de la celebració del primer centenari de la Société, al mateix lloc cent anys abans. Pocs mesos més tard, el 27 de juliol de 1922, fou creada a Brussel·les la Unió Geogràfica Internacional (UGI), de la que l’aleshores president de la Société de Géographie, el príncep Roland Bonaparte, fou nomenat primer president.

Medalla del bicentenari de la Société de Géographie

Corneliu Iașu, Christian Vandermotten i Rafael Giménez-Capdevila, a la Société de Géographie, Paris

Société de Géographie

Bicentenaire de la Société de Géographie Discours des présidents et représentants des Sociétés de Géographie. Paris, le 14 décembre 2021

Aquest text ha estat reproduït al *Bulletin de liaison des membres de la Société de Géographie*, núm. 40, mars 2022, p. 41-42.

Rafael Giménez-Capdevila, Président de la Société Catalane de Géographie

Monsieur le Président de la Société de Géographie, Monsieur le Secrétaire Général, Madame la directrice Générale, Mesdames, Messieurs,

Je représente la Société Catalane de Géographie (SCG), la société de Géographie de la catalanophonie, des pays catalans, qui siège à Barcelone, au sein de l'Institut d'Études Catalanes, l'Académie des Sciences catalane. La SCG compte aujourd'hui presque 500 membres.

Figurez-vous l'influence de la Société de Géographie sur la Catalogne, qu'une importante place et une station de métro dans la capitale catalane portent le nom d'un de ses présidents, Ferdinand de Lesseps, président de 1881 à 1890. En fait, il avait été auparavant consul de France à Barcelone, entre 1842 et 1848, où il a côtoyé l'ingénieur Ildefons Cerdà, le père de l'urbanisme moderne et créateur de l'*Eixample* de Barcelone.

La Société Catalane de Géographie est très attentive à la géographie française. Nous avons publié traduits au catalan un recueil de 46 textes publiés par Paul Vidal de La Blache dans les *Annales de Géographie*, ainsi que d'autres auteurs français, tels Marcel Chevalier. Nous avons également rendu hommage à Pierre Deffontaines et exposé ses dessins de paysages catalans.

Une récente publication retrace les premières 85 années de notre jeune histoire, entre 1935 et 2020. Une autre, l'influence de Raoul Blanchard sur la fondation de la géographie moderne en Catalogne dans les années 1920 et 1930, en particulier sur Pau Vila, premier président de la SCG.

Parmi nos membres d'honneur : Paul Claval et Georges Bertrand.

La Société Catalane de Géographie a également invité de nombreux géographes français, dont l'actuel président de la Société de Géographie Jean-Robert Pitte, à réaliser des conférences et à les publier dans notre revue *Treballs de la SCG*. Une revue qui paraît deux fois par an, publiant des articles scientifiques, ainsi que la chronique de notre Société.

Également, nous publions tous les ans au moins un ouvrage de Géographie en langue catalane. Les deux derniers ouvrages parus, que j'apporte pour la bibliothèque de la Société, sont : *L'esguard de la SCG (1935-2020)*, que je traduis par « Le regard (et l'égard aussi) de la Société Catalane de Géographie tout au long de ses 85 ans d'histoire » ; et la « Nouvelle Géographie de la Catalogne postcovid », un ouvrage collectif composé de 28 chapitres thématiques et un

épilogue, ainsi que 23 contributions brèves, ayant mobilisé 64 auteurs, tous membres de la Société Catalane de Géographie. Ce bagage constitue un signe du dynamisme de la géographie catalane. Un exemplaire de chacun de ces deux ouvrages est offert à la Société de Géographie.

Je porte les meilleurs vœux de la Société Catalane de Géographie pour ce bicentenaire de la Société de Géographie.

Merci de votre attention.

Société de Géographie

Un moment de l'acte de la Société de Géographie, Paris.

Rafael Giménez-Capdevila

Detall de la façana de la Société de Géographie

La SCG a Alacant

Jaume Font Garolera
Rafael Giménez-Capdevila

La delegació de la Societat Catalana de Geografia a Alacant l'1 d'abril del 2022 fou encapçalada pel seu president, Rafael Giménez-Capdevila, l'expresidenta Maria Dolors Garcia Ramon, els expresidents Francesc Nadal Piqué i Josep Oliveras Samitier, la vicepresidenta Anna Ortiz Guitart i els vocals de la Junta de Govern Joan Alberich González, Jaume Font Garolera, Jordi Royo Climent, Valerià Paül Carril i Maria Antònia Casellas Puigdemasa.

La visita va comptar amb el suport institucional de la Universitat d'Alacant, a través de Jorge Olcina Cantos, catedràtic de Geografia, director de la seu Universitària Ciutat d'Alacant de la Universitat d'Alacant i soci honorari de la SCG. L'objectiu principal de la visita fou enfortir les relacions entre la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, els departaments de Geografia de la Universitat d'Alacant i la delegació de l'IEC a Alacant, així com conèixer de primera mà la situació de la Geografia i la llengua catalana al sud del País Valencià.

Els actes acadèmics es van desenvolupar durant el divendres dia 1 d'abril a la seu universitària Ciutat d'Alacant de la Universitat d'Alacant, que també acull la delegació de l'IEC. Després de les salutacions inicials de Jorge Olcina, de Vicent Martines Peres, delegat de l'IEC, i del president de la Societat, la sessió continuà amb la conferència titulada “La llengua catalana al sud valencià”, a càrrec del Dr. Jordi M. Antolí, director de la Unitat d'Ensenyament Multilingüe ISIC-IVITRA del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant. En una excel·lent ponència, el Dr. Antolí va aportar dades del procés de substitució lingüística a la ciutat d'Alacant durant el segle xx, però també va deixar algunes notes optimistes en relació als darrers anys. En concret, va exposar la “revernacularització” (recuperació de la llengua dels avis com a llengua pròpia o L1) i el paper de l'escola com a motor per a la normalització lingüística, en un entorn sense gairebé mitjans de comunicació en valencià i amb un prestigi de la llengua encara molt baix. Va destacar que a la regió Alcoi-Gandia la llengua pròpia és en procés de normalització, mentre que a la regió d'Alacant la interrupció de la transmissió familiar sembla encara reversible.

L'acte es va cloure amb una trobada amb diversos professors dels dos departaments de Geografia de la Universitat d'Alacant, així com amb Marinela Garcia Sempere, directora del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant i vicepresidenta d'Acció Cultural del País Valencià a Alacant.

Posteriorment, la comitiva va realitzar un breu recorregut urbà pel centre i la façana marítima de la ciutat, que va incloure una visita a la placa de la Cota 0 metres de la península, situada al vestíbul de l'Ajuntament. La sessió matinal va acabar amb el dinar ofert per la Universitat d'Alacant.

Rafael Giménez-Capdevila

Parc inundable la Marjal, Alacant, amb Josep Oliveras i Francesc Nadal.

Durant la tarda es va realitzar una profitosa sortida de camp, conduïda pel professor Jorge Olcina Cantos. S'inicià per l'antiga horta d'Alacant, amb l'observació del tradicional sistema de reg per boquera, propi del sud-est peninsular. La següent parada fou al santuari de la Santa Faç, un dels referents religiosos i culturals més representatius de la ciutat. A continuació es visità el parc inundable la Marjal, una obra destacada i premiada (entre d'altres amb el premi "Albert Serratosa, Ciudad y territorio" que atorga el Colegio de Ingenieros de Caminos) que des de la seva inauguració el 2015 ja ha evitat un parell d'inundacions de la zona de Sant Joan. El darrer tram de la sortida fou un recorregut per la gran àrea d'expansió urbana de la platja de Sant Joan (al nord-est) on es va poder veure l'abast de les noves urbanitzacions, vinculades tant a la pròpia expansió d'Alacant com a segones residències, amb un predomini de propietat forana.

El matí i el migdia del dissabte 2 d'abril es van dedicar a realitzar una visita de camp a Benidorm, el model urbanístic compacte i vertical orientat al turisme més característic del País Valencià. El desplaçament es va fer amb el tramvia d'Alacant a Benidorm, gestionat per Ferrocarrils de la Generalitat Valenciana. Aquí enllaça amb la línia ferroviària de Dènia, a través de la façana costanera de l'Alacantí, la Marina Baixa i la Marina Alta, un exemple reeixit de renovació dels antics ferrocarrils secundaris d'ample mè-

Rafael Giménez-Capdevila

Placa de la cota 0 metres de la península, al vestibul de l'Ajuntament d'Alacant.

tric. La comitiva va efectuar després un recorregut a peu per la façana litoral i la segona línia interior de la ciutat, on es van constatar els possibles avantatges i les moltes servituds del model turístic massiu de Benidorm que té l'origen al pla urbanístic de 1956. La jornada es va cloure amb el retorn a Barcelona.

El Corredor Mediterrani: el viatge d'anada i tornada es va realitzar per ferrocarril en l'Euromed i va permetre constatar l'endarreriment i les insuficiències del corredor Mediterrani, en relació amb les connexions de les tres capitals provincials del País Valencià amb Madrid per AVE. El trajecte Barcelona-Alacant recorre una distància de 404 km, en què l'anada té una durada teòrica de 4 hores i 34 minuts i la tornada de 4 hores i 25 minuts, amb parades a les estacions Camp de Tarragona, Castelló de la Plana i València, la qual cosa representa una velocitat comercial d'uns 90 km/h. El trajecte té moltes discontinuïtats: es realitza per la via d'alta velocitat des de Barcelona fins a Reus; continua per via convencional d'ample ibèric fins a València i Alacant, combinant trams d'infraestructura recent amb d'altres de renovats i equipats amb travessa polivalent per passar a l'ample estàndard o bé amb tercer carril per permetre circulacions en ambdós amplex. En definitiva, un greuge evident per a l'economia de la façana mediterrània, en general, i per als Països Catalans, en particular.

En conclusió, la visita institucional de la SCG a les terres alacantines va ser extraordinàriament profitosa en el sentit que va permetre impulsar i reforçar les relacions amb les institucions acadèmiques geogràfiques alacantines, per una banda, i tenir un coneixement directe dels punts forts i febles del territori i l'estat de la llengua a migjorn dels Països Catalans. Cal agrair, per acabar, la inestimable contribució del professor Jorge Olcina a l'èxit d'aquesta sortida, que ha permès enfortir les relacions interpersonals i la mútua coneixença.

Rafael Giménez-Capdevila

El passeig de l'Esplanada, imatge icònica d'Alacant

Michael E. Meadows, president de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), a Barcelona

Rafael Giménez-Capdevila

La Unió Geogràfica Internacional (UGI) <https://igu-online.org/> és una entitat d'abast mundial fundada el 1922, que agrupa els seus membres per “comitès nacionals”. El 2022 ha celebrat el seu centenari amb un Congrés extraordinari a París del 18 al 22 de juliol.

La SCG és membre de la UGI a través del Comitè espanyol. El Comitè espanyol té el seu origen el 1922, quan mitjançant una Reial Ordre, el Govern espanyol s'adherí a la UGI i autoritzà la Real Sociedad Geográfica (RSG) a organitzar el Comitè nacional previst als estatuts de l'organisme internacional. La RSG va mantenir el monopoli de la representació espanyola a la UGI fins a la dècada de 1980, quan amb la posada en marxa de l'Asociación Española de la Geografía (AGE), el 1976, es decidí renovar el Comitè espanyol amb una composició paritària entre la RSG i l'AGE (5 membres cada una), tornant-se cada 4 anys la presidència i la vicepresidència. La secretaria és doble, una per cada institució. Completen el Comitè les següents institucions, que aporten un membre cada una: Instituto Geográfico Nacional (IGN), Servicio Geográfico del Ejército, Instituto de Economía y Geografía del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, una “Asociación geográfica de ámbito regional”. Aquesta darrera sempre ha estat la Societat Catalana de Geografia, atès que cap altra entitat n'ha reclamat la participació.

Michael E. Meadows durant la seva conferència

Rubén C. Lois, Michael E. Meadows, Maria Dolors Garcia Ramon, Antoni Luna i Rafael Giménez-Capdevila, al rectorat de la Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

Els dies 20 i 21 d'abril del 2022, per invitació de la SCG i de l'AGE, visità Barcelona l'actual president de la UGI, Michael E. Meadows, expert en biogeografia, climatologia i canvi climàtic, professor de Geografia a les universitats de Ciutat del Cap, Zhejiang i Nanjing. Fou acompanyat per un dels vicepresidents de la UGI, Rubén C. Lois González, professor a la Universidad de Santiago de Compostela.

El 20 d'abril Meadows i Lois foren rebuts pel president de la SCG Rafael Giménez-Capdevila, el delegat de l'IEC Oriol Nel·lo, el secretari de la SCG Joaquim Farguell, l'expresidenta de la SCG Maria Dolors Garcia Ramon i l'exvocal de la SCG Antoni Luna. Posteriorment s'adreçaren a la seu de l'IEC, on foren acollits per la presidenta de l'IEC Teresa Cabré i la vicepresidenta Maria Corominas. Posteriorment, a la sala Prat de la Riba, dictà la conferència: *Geography in the Anthropocene: a perspective from the International Geographical Union*.

El 21 d'abril Meadows i Lois visitaren el Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona.

IEC

Michael E. Meadows signa el llibre d'honor de l'IEC, sota l'atenta mirada de la presidenta Teresa Cabré

Congrés Internacional de Geografia, París

Rafael Giménez-Capdevila

Del 18 a 22 de juliol del 2022 va tenir lloc a París el congrés del centenari de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), sota el lema “El temps dels geògrafs”. Entre d’altres socis de la Societat, el secretari i el president hi participaren amb un doble objectiu: representar la Societat al màxim nivell per destacar la voluntat d’integració directa a la comunitat geogràfica internacional; anunciar i promocionar el 9è Congrés d’EUGEO, que la Societat organitzarà a Barcelona el setembre del 2023 (per aquesta segona qüestió, cf. l’epígraf “9è Congrés d’EUGEO, Barcelona setembre del 2023”).

La Societat participa a la UGI a través del Comitè espanyol, perquè des de l’inici es va organitzar per comitès estatals. Això no obstant, els estatuts de la UGI preveuen també uns membres associats. La Junta de Govern de la Societat, en la seva reunió ordinària del 23 de maig del 2022, acordà sol·licitar l’ingrés a la UGI en aquesta categoria, tal com es feu palès durant la visita del president i del vicepresident a Barcelona uns dies abans. La carta oficial comunicant-ho fou lliurada a París durant el congrés del centenari (facsimil a la pàgina següent).

El congrés de París va registrar més de 2000 assistents, entre els quals una significativa participació catalana i de socis de la SCG. Cal destacar la participació del vocal de la Junta de Govern Valerià Paül, president de la comissió de la UGI “Sustainability of Rural Systems”, de Joaquim Farguell, secretari de la Junta de Govern i membre de la comissió “Land Degradation and Desertification”, de Núria Benach, Dolores Sánchez i Lluís Frago, que també van presentar comunicacions al congrés.

Ensenya del Congrés Internacional de Geografia

Joaquim Farguell durant la presentació de la seva comunicació al Congrés

**Societat
Catalana de
Geografia**

**Institut
d'Estudis
Catalans**

To Michael E. Meadows, President of the International Geographical Union

París, 20 de juliol de 2022

Paris, July 20th, 2022

En reunió ordinària de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia del 23 de maig de 2022, s'acordà sol·licitar l'ingrés a la Unió Geogràfica Internacional (IGU) com a membre associat, segons l'Article II E dels seus estatuts.

In the ordinary meeting of the Executive Committee of the Catalan Society of Geography on May 23rd 2022, it was agreed to apply for the International Geographical Union as an associate member according to the Article II E of its statutes.

Estem entusiasmats amb la nostra incorporació a l'UGI i esperem amb delit una resposta positiva.

We are enthusiastic about our future membership in the IGU, and we will kindly wait for a positive answer.

Joaquim Farguell Pérez
Secretary of the Catalan Society of
Geography

Rafael Giménez Capdevila
President of the Catalan Society of
Geography

* * *

Manifest “Els incendis forestals com a ordenadors del territori”

La Societat Catalana de Geografia, conjuntament amb el Col·legi de Geògrafs, l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya i la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, va promoure el manifest “Els incendis forestals com a ordenadors del territori”, publicat el 5 d'agost del 2022.

Antecedents

Entenent els incendis forestals (IF) com un fenomen natural que forma part dels ecosistemes mediterranis; el comportament d'aquest fenomen es veu directament afectat pels efectes del canvi global (climàtic i d'usos del sòl). El sisè informe de l'IPCC (2021) sosté que a la majoria de regions del planeta els fenòmens meteorològics extrems seran més freqüents i intensos. Aquesta tendència està afectant Europa, i especialment la conca mediterrània, on ja es constata que l'augment de les temperatures és superior al d'altres regions europees.

Tot i que hi ha molta incertesa al voltant dels impactes específics del canvi climàtic respecte els incendis forestals (ex. efectes concrets en el règim d'incendis), multitud d'estudis i els diferents episodis extrems viscuts recentment (Portugal (2017, 2022), Escandinàvia (2018), Grècia (2020), Turquia (2021) i Espanya (2022)), demostren que hi ha un increment en la freqüència, intensitat i ocurrència dels incendis forestals a escala global. Per tant, l'increment dels IF no és una qüestió de futur, sinó malauradament, de present. Aquest present, i també el futur, quedaran condicionats per la planificació i gestió del territori que es promogui.

Catalunya és una de les regions més avançades respecte el coneixement dels incendis forestals (el seu comportament, patrons de propagació, gestió preventiva estratègica de suport a les tasques d'extinció, etc.). Tot i això, els episodis que estem vivint durant aquest estiu, posen de relleu que encara hi ha molts aspectes que cal abordar per tal de mitigar els efectes dels grans incendis forestals (GIF) sobre infraestructures, persones i ecosistemes, així com adequar l'evolució del paisatge i els usos del territori a les condicions canviant.

Catalunya és un país de boscos, i com a tal, cal concebre els boscos i la matriu agroforestal com a infraestructura de país, i incloure-ho així en la planificació. Els incendis forestals són l'expressió de com ens relacionem amb el nostre entorn i quin és el nostre paisatge.

L'ordenació del territori i la gestió estratègica dels espais agro-forestals

Els diferents instruments d'ordenació del territori disponibles a Catalunya són eines clau per disposar d'una gestió del territori i dels seus usos des d'una perspectiva àmplia i detallada (diferents escales d'aplicació). Que tinguin en compte la multitud d'elements i característiques que conformen el territori (riscos naturals, cultura, mobilitat, assentaments, biodiversitat, etc.), així com la interacció que hi ha entre elles.

Actualment l'ordenació del territori no disposa de les eines suficients ni de la informació adaptada per a integrar la gestió del risc d'incendi forestal en la planificació territorial i urbanística.

Els diferents instruments de planificació territorial vigents (el Pla Territorial General de Catalunya (1985) i 7 dels 8 Plans Territorials Parcial [2006 – 2010])¹ responien a la necessitat de promoure una estructura d'espais oberts i d'assentaments orientada, entre d'altres, a evitar la dispersió de la urbanització. En aquests plans s'inclou d'una manera molt minsa la gestió del risc d'incendi forestal, en part degut a la manca d'informació disponible i adaptada als requeriments de l'ordenació del territori en el moment de la seva redacció (ex. informació respecte l'exposició i vulnerabilitat del sistema d'assentaments i infraestructures, cartografia i informació de la infraestructura verda que necessita d'especial protecció i gestió per a preservar-ne els serveis ecosistèmics o mitigar el risc, etc.).

Per tant, resta pendent aquesta anàlisi d'una manera específica per a cada territori, ja que les característiques i necessitats territorials varien molt en funció de l'àmbit d'estudi, i els impactes del canvi climàtic i els seus efectes en els IF son molt diferents per a cada territori (ex. Pirineu o Camp de Tarragona).

Cal avançar cap a una anàlisi del risc d'IF que s'integri en els requeriments de la planificació territorial, comprenent el sòl no urbanitzable com aquella matriu d'usos que, segons com estigui ordenada, pot esdevenir resilient als GIF (ex. promoció del mosaic agroforestal, protecció del sòl d'activitat agrícola i ramadera que permet i manté la discontinuïtat forestal, etc.), entenent també que el sòl urbà i urbanitzable interactua amb el seu entorn i pot generar risc (ex. usos del sòl urbà que poden generar IF) i alhora seguretat (ex. una urbanització que compta amb una infraestructura de prevenció d'incendis i que conté un pla d'autoprotecció). La planificació s'ha d'adaptar a diferents nivells de risc, tal com es fa amb la planificació d'inundacions d'acord amb els períodes de retorn, que donen lloc a la limitació d'usos segons la seva vulnerabilitat o exposició al risc.

A més a més, cal potenciar i consolidar els canals de col·laboració interdepartamentals dins la Generalitat de Catalunya, així com amb altres administracions i agents implicats, per tal de garantir que la informació disponible s'inclouï en els instruments de planificació.

Actualment la prevenció del risc d'incendi forestal ha proveït de poques eines a l'urbanisme, i aquestes queden limitades en un context de canvi global amb incendis més ràpids i amb més energia.

En contrapartida, els coneixement de la propagació dels IF ha possibilitat que els instruments de prevenció existents i la millora dels serveis d'extinció disminueixi notablement l'impacte dels GIF, malgrat, paradoxalment, aquella superfície que ha deixat de cremar ho pot fer amb més virulència en un futur

1. El 2017 es va definir legalment l'àmbit territorial del Penedès, PTP del qual està actualment en procés de redacció.

(paradoxa de l'extinció). Per tant, els esdeveniments recents, on els episodis de simultaneïtat han estat a punt de col·lapsar el sistema d'extinció, ens demostren amb urgència que resta pendent una anàlisi adequada per comprendre l'exposició i vulnerabilitat dels assentaments (ja siguin edificacions aïllades o construccions disperses o compactes).

Com es va demostrar amb l'incendi de Sant Llorenç Savall (2003) i s'ha tornat a constatar amb el del Pont de Vilomara (2022), entre molts altres exemples, els incendis poden interactuar amb urbanitzacions en contacte amb la trama urbana (interfase urbano-forestal). Tenint en compte que a Catalunya hi ha més d'un miler d'urbanitzacions d'aquesta tipologia, i que sovint estan ubicades en municipis amb una gran extensió territorial però amb pocs recursos humans i econòmics (“municipis petits”), cal abordar aquests elements del territori a una escala adequada a la gestió del risc d'IF.

Cal avançar cap a una gestió del risc (en les urbanitzacions i assentaments) que vagi més enllà de la franja de 25 metres, que n'analitzi detalladament l'exposició i vulnerabilitat (d'acord amb els patrons de propagació) per a poder identificar on cal una infraestructura preventiva addicional, i on no. D'aquesta manera, evitaríem les polítiques de “copy-paste” que apliquen la mateixa solució per a territoris diversos i diferents, i promouríem un ús més eficient dels recursos disponibles.

Cal doncs, que l'urbanisme pugui integrar mesures de prevenció efectives per aquells assentaments existents, disposant d'informació d'anàlisi a escala supra-municipal complementàriament al desplegament d'altres polítiques sectorials.

Al mateix temps, cal replantejar les limitacions de la normativa urbanística, així com dels espais naturals, respecte el desenvolupament d'activitats que contribueixen a la mitigació del risc (ex. rompudes o treballs forestals) per tal de trobar un equilibri entre els diferents objectius de gestió territorial.

El Pla General de Política Forestal (PGPF), tot i no estar vigent actualment, ja concebia un model esglaonat de planificació forestal que coincidia amb el model d'ordenació del territori, facilitant la integració de les disposicions, entre d'altres, de prevenció del risc d'IF.

D'altra banda, la Llei d'espais agraris² (2019) insta a la redacció del PTS Agrari de Catalunya, actualment pendent, que haurà de determinar els espais agraris d'alt valor per la seva funció de creació de mosaic agroforestal per a la prevenció d'IF, com així ho especifica l'article 6.5 de la Llei.

Paral·lelament, està pendent activar els mecanismes de reconeixement i valoració de les activitats que contribueixen a la mitigació del risc d'IF, com ara la gestió forestal, la ramaderia o l'agricultura, a través de les ajudes PDR³ o d'altres. Per tant, aquella infraestructura d'amortiguament i reducció del risc d'IF que tenim actualment disponible en els nostres paisatges, no disposa d'un

2. Llei 3/2019, del 17 de juny, dels espais agraris.

3. Programa de Desenvolupament Rural.

reconeixement del seu valor com a infraestructura de país per a la prevenció d'incendis. Cal recordar que aquests sòls actualment es veuen també amenaçats per la implantació d'energies renovables.

Amb tot, fem també un reconeixement explícit a totes aquelles millores que s'han fet fins ara en relació a la gestió del risc d'incendi (reducció del perill, consciència i cultura del risc, coneixement del fenomen, etc.) i per tal de seguir treballant amb els reptes exposats anteriorment

Demanem

1. Que la gestió del risc d'incendi forestal, així com la planificació, ordenació i gestió del mosaic agroforestal esdevinguin elements clau en la política territorial i els instruments d'ordenació a escala regional, d'àmbit territorial i local.
2. Que s'incorpori al cos normatiu de l'ordenació del territori el reconeixement dels boscos com infraestructura bàsica de país, de forma coordinada amb el conjunt de polítiques sectorials corresponents (canvi climàtic, conservació, forests, etc.). Alhora que definir la compensació o el Pagament per Serveis Ambientals per a les actuacions específiques de la gestió forestal encaminades a la prevenció d'incendis.⁴
3. Que es defineixi el contingut i metodologia d'un Pla Director Urbanístic d'adaptació del mosaic agroforestal per a la protecció d'assentaments urbans, que pugui desclassificar sòls⁵ amb elevada exposició al risc, així com determinar la infraestructura verda estratègica de protecció dels assentaments vers els IF.

S'opta per aquesta figura per tal de respondre amb la màxima celeritat a alguns dels reptes pendents, tot i que caldrà acompanyar-lo d'altres instruments sectorials, en tant no substituirà altres figures. Els PDU són instruments de planificació més adaptables que els Plans Territorials Sectorials o els Plans Territorials Parcial i poden modificar la qualificació i classificació del sòl a les categories de sòls de prevenció per riscos, ampliant el concepte i proposant instruments que tinguin capacitat jurídica per actuar sobre sòls de propietat privada o comunal per raons d'utilitat pública en la prevenció del risc.⁶

4. Adaptar el coneixement disponible respecte els IF als requeriments del planejament urbanístic i territorial.

4. El document *Pagament per Serveis Ambientals* reconeix que no hi ha cap llei que empari el PSA, excepte la del paisatge d'una manera indirecta, tot i haver instruments estatals (el document en cita dos) i quedant recollit en la Ley de Montes (darrera modificació de 21/2015).

5. Com s'ha fet amb els Plans Directores Urbanístics del Sistema Costaner i els recents Plans Directores Urbanístics de Sòls No Sostenibles.

6. Els PDU poden alterar els POUM i tan sols caldria assegurar que als efectes de la prevenció d'incendis comporten la modificació automàtica del PTP corresponent. Aquest PDU només s'ha de circumscriure als àmbits de risc que es determini.

5. S'inverteixi en una anàlisi de l'exposició i vulnerabilitat dels elements territorials (especialment assentaments i infraestructures) específica, deixant enrere les receptes úniques.
6. Un reconeixement a les activitats del territori (especialment agricultura, ramaderia i gestió forestal) que contribueixen a la mitigació del risc d'IF, així com una protecció específica en els instruments de planificació per tal de preservar-ne la seva existència i contribució.
7. El desenvolupament d'una cartografia del mosaic agroforestal estratègic de protecció d'infraestructures i assentaments front els GIF.
8. Una col·laboració real i efectiva entre els diferents Departaments de la Generalitat de Catalunya (especialment Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural; Interior; i Vicepresidència, Polítiques Digitals i Territori), les administracions competents i agents implicats, per tal que es pugui efectuar una política territorial i una planificació del risc integrada i inclusiva que garanteixi l'ús de la informació disponible.
9. La redacció i aprovació del Pla General de Política Forestal, així com el Pla Territorial Sectorial d'espais agraris.

Reconeixent la complexitat del tema tractat, així com les moltes altres disciplines implicades, estem a disposició de tots aquells actors que se sentin interpel·lats per aquest manifest.

* * *

Record de Joan Vilà-Valentí

Rafael Giménez-Capdevila

El Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, amb la col·laboració de la Societat Catalana de Geografia, organitzà a l'Aula Magna de la Facultat de Geografia i Història el 18 de novembre del 2022, un acte en record de Joan Vilà-Valentí, traspassat l'estiu del 2020.

L'acte congregà antic i actual professorat del Departament organitzador i també d'altres universitats catalanes, així com alguns socis de la SCG i membres de la família Vilà.

La presentació de l'acte fou a càrrec de Ricardo Piqueras Céspedes, degà de la Facultat; Joan Tort Donada, director del Departament; i Rafael Giménez-Capdevila, president de la Societat. En aquests primers parlaments es destacà el paper impulsor de Vilà Valentí en la institucionalització de la Geografia a la Universitat de Barcelona i els estrets lligams que mantingué durant tota la seva activitat professional amb la Societat Catalana de Geografia i l'Institut d'Estudis Catalans.

L'acte tingué tres parts. A la primera, sota el títol “La significació acadèmica”, Francisco Calvo García-Tornel, de la Universidad de Murcia; Josefina Gómez Mendoza, de la Universidad Autónoma de Madrid; Valentín Cabero Diéguez, de la Universidad de Salamanca; y Horacio Capel, de la Universitat de Barcelona (en aquest cas per interposició de Jordi Martí Henneberg, que llegí el text preparat per Capel, absent per indisposició), glossaren el context acadèmic en el que s'hagué de desenvolupar Vilà-Valentí, sobretot als seus inicis.

La segona part, “Una trajectòria intensa, múltiple i diversa”, Maria Dolors Garcia Ramon, de la Universitat Autònoma de Barcelona; Ignasi Aldomà Buxadé, de la Universitat de Lleida; i Josep Oliveras Samitier, de la Universitat Rovira i Virgili, repasaren alguns dels moments estel·lars de la vida acadèmica de Vilà-Valentí.

La darrera part, “Fundador i impulsor del Departament de Geografia de la UB”, s'inicià amb un visionat de fotografies entranyables del professorat d'aquest Departament, comentades per Rosa Castejón Arqued, a qui seguiren les intervencions d'Antonio Gómez Ortiz, Francesc López Palomeque i Javier Martín Vide, també de la Universitat de Barcelona, ressaltant aspectes de la personalitat i l'ensenyament que deixà el pas de Vilà-Valentí pel Departament i la Geografia en general.

És intenció de la Societat i del Departament de publicar els textos llegits per les persones que intervingueren en aquesta sessió.

Un moment de l'acte homenatge al Dr. Joan Vila Valentí

Homenatge pòstum a Ko Tazawa al Centre Cultural Barcelona de Kyoto

Rosalía Avila Tàpies

田澤耕先生を偲ぶ会
バルセロナ文化センター

El 16 de desembre de 2022 al Centre Cultural Barcelona (CCB) de Kyoto (Japó) vam retre un homenatge pòstum al professor Ko Tazawa (1953-2022) que ens havia deixat feia pocs mesos, després d'una llarga malaltia. Ko Tazawa havia estat un gran benefactor del CCB, amb el seu suport a la iniciativa creadora, i amb les seves donacions reiterades de llibres relacionats amb Catalunya per engrandir el fons bibliogràfic del centre.

Recordem que Ko Tazawa era doctor en estudis hispànics per la Universitat d'Osaka i també en filologia catalana per la Universitat de Barcelona, i es considerava la figura capdavantera dels estudis catalans al Japó –especialment pel que fa a la llengua i literatura catalana– i un pont d'entesa entre el Japó i Catalunya.

L'homenatge va tenir com a propòsit, doncs, fer honor a una trajectòria intel·lectual modèlica en les relacions culturals nipocatalanes. A l'acte hi va participar la seva vídua, la també filòloga Yoshiko Tazawa, així com amics seus i membres del CCB, que van conjugar el record personal del professor i l'esment del seu valuós llegat.

Nascut a Yokohama el 1953, Ko Tazawa havia estat el principal lingüista, traductor i escriptor especialitzat en la llengua i la literatura catalana del Japó, per la seva fecunda activitat des del Departament d'Estudis interculturals de la Universitat Hosei de Tòquio, d'on s'havia jubilat com a catedràtic emèrit. La seva contribució a la difusió del coneixement del català i de Catalunya al Japó fou extraordinària, i totalment única pel que fa a l'àmbit lingüístic i de la traducció literària. Per aquesta aportació ja havia estat distingit al nostre país amb la Creu de Sant Jordi (2003) i el Premi internacional Ramon Llull de catalanística i a la diversitat cultural (2019), així com el nomenament de “Membre d'honor” de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (2018).

L'acte d'homenatge es va celebrar en japonès i va dividir-se en tres temps diferenciats: presentació formal, intervenció pública i àpat. D'entrada, hi hagué una presenta-

*Instantània de l'acte al Centre Cultural
Barcelona de Kyoto*

CCB_偲ぶ会_Ko TAZAWA

バルセロナ文化センターの招待

田澤耕先生を偲ぶ会
Homenaje · Homenatge

日時: 2022年12月16日(金) 18:00~
場所: バルセロナ文化センター
(Centre Cultural Barcelona, Kyoto)
予約要 info@bccncenter.jpまでご連絡ください。

~式次第~

18:00~18:20 挨拶・アロゼンテーション
・田澤先生とバルセロナ文化センターのつながり
・田澤先生のビデオメッセージ
・スピーチ: Rosalia Añis Tiquera (バレンシア大学)

18:20~19:00 田澤 耕先生のご夫人の言葉
日本 幸史、岡田 多賀葉

19:00~20:00 軽食

Cartell de l'acte

ció audiovisual a càrrec de la direcció del CCB centrada principalment en els vincles entre Ko Tazawa i el mateix CCB. Aquesta va incloure la reproducció de la seva vídeo-carta amb motiu de la celebració del nostre Sant Jordi de 2021 –una celebració modesta a causa de la pandèmia de la covid– i l'accés telemàtic al seu article a *Treballs de la SCG*, núm. 37 (juny de 1994) i al centenar de llibres donats pel matrimoni Tazawa que tenim enllistats a les nostres aplicacions informàtiques. Seguidament, es passà a la intervenció oral dels amics i antics col·legues de Ko Tazawa en una activitat professional anterior a l'acadèmica (a la banca) i a la lectura d'una salutació recordatòria enviada expressament des de Tòquio per un d'ells. Després, i també des de la direcció del CCB, es va agrair

l'última voluntat de Ko Tazawa pel centre: la donació de la col·lecció Història de Catalunya publicada per Edicions 62 sota la direcció de Pierre Vilar, i que la seva vídua ens entregà personalment durant l'homenatge. Per acabar, s'oferí un àpat lleuger amb menges variades en un espai de trobada i relació social intercultural.

Els participants van destacar la tasca important de Ko Tazawa en la difusió de la cultura catalana al Japó que, segons paraules pròpies abans de morir, es desenvolupà durant quatre dècades entorn dels següents eixos: en primer lloc, la difusió de la llengua catalana, mitjançant la publicació de gramàtiques, diccionaris i recursos auxiliars de referència; en segon lloc, la difusió d'informació general sobre Catalunya (història, cultura i societat) dirigida al gran públic i amb edicions llargs tiratges; i, en tercer lloc, la transmissió de la literatura catalana al Japó, amb la traducció d'obres literàries cabdals com ara *Tirant lo Blanc*, *La plaça del Diamant*, *Camí de sirga*, etc. Altrament, des de l'any 2015, i preocupat per la manca d'una introducció sistemàtica a la literatura japonesa, va projectar l'edició catalana de contes de literatura japonesa amb l'editorial Lapslàtzuli, col·laborant-hi en la traducció al català d'obres representatives de l'era Meiji en endavant, en una col·lecció de 10 volums completada l'any 2021.

Per concloure, vull testimoniar la satisfacció que per a les comunitats nipocatalanes va representar la disponibilitat dels seus diccionaris, en especial el *Diccionari Català-Japonès* (Daigakusyōrin, 2002, 1063 p.), una obra de capçalera també per a les generacions posteriors. Així, m'és permès de dir que, Tazawa-sensei ha marxat, però el seu valuós llegat continua viu a les nostres mans. ACS.

9è Congrés d'EUGEO, Barcelona, setembre de 2023

La Societat és membre de ple dret de l'Association of Geographical Societies in Europe (EUGEO) i acollirà a Barcelona el seu 9è Congrés, del 4 al 7 de setembre de 2023.

Durant l'any 2022 l'organització del congrés ha pres una velocitat de creuer. Primer gràcies a l'acord amb l'empresa Grup Congrés per a encarregar-se de la part logística i la gestió de la pàgina web. I a partir del Congrés de la UGI de París (juliol del 2022), per la distribució de postals informatives en diversos idiomes (anglès, francès i castellà), molt ben rebudes per l'assistència. La versió catalana, reproduïda tot seguit, s'envià als socis junt al número 93 de la revista *Treballs*.

A la sessió del comitè executiu d'EUGEO que va tenir lloc durant el Congrés de la UGI de París, Joaquim Farguell va fer una presentació de l'estat de l'organització del congrés de Barcelona en aquell moment.

A primers d'octubre entrà en funcionament la pàgina web <https://eugeobcn23.eu/> que recull la informació acadèmica i logística del congrés. Aleshores s'inicià la crida a sessions, primera etapa de continguts acadèmics, oberta fins a finals de gener del 2023.

Idefont Cardà, 1861: Plano de las aldeanas de la ciudad de Barcelona: proyecto de reforma y amancha. Cal·lecció de la Cartoteca, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

9th EUGEO Congress

4 - 7 September 2023
Barcelona

9è EUGEO Congrés

Del 4 al 7 de setembre del 2023
Barcelona

GEOGRAPHY FOR OUR COMMON FUTURE
GEOGRAFIA PER AL NOSTRE FUTUR COMÚ
GEOGRAFÍA PARA NUESTRO FUTURO COMÚN
LA GÉOGRAPHIE AU SERVICE DE NOTRE AVENIR COMMUN

La Geografia, al centrar-se en la interacció entre les persones i el medi ambient, està molt ben situada per respondre les preguntes sobre l'estat del món i proposar solucions per al nostre futur comú. El 9è Congrés EUGEO Barcelona 2023 acollirà sessions i comunicacions per presentar la recerca en Geografia arreu d'Europa sobre una àmplia varietat de temes, que conformen els reptes a què s'enfronta avui la humanitat i el planeta que comparteix.

- Cada sessió tindrà una presentació inicial de 5 minuts; 5 comunicacions de 20 minuts cada una (inclouent exposició i torn de preguntes), i 15 minuts de debat general.
- S'admeten sessions en anglès, català, castellà o francès.
- Enviament de propostes de sessions: 1 novembre 2022 al 31 desembre 2022
- Acceptació de sessions: 31 gener 2023
- Enviament de resums de les comunicacions: 1 febrer 2023 al 15 març 2023
- Acceptació de comunicacions: 15 abril 2023
- Programa definitiu: 15 juliol 2023

El 9è Congrés EUGEO Barcelona 2023 tindrà lloc en format únicament presencial.

www.eugeobcn23.eu

(lloc web actiu a partir d'octubre del 2022)

Ajudeu-nos a fer-ne difusió! Gràcies!

Per primer cop en un congrés d'EUGEO, les comunicacions es podran presentar en llengua catalana, així com en francès i castellà, tot i que majoritàriament es presentaran en anglès.

Rafael Giménez-Capdevila, Joaquim Farguell, Leo Paul, Ana Pejdo, Massimiliano Tabusi i Zoltán Kovács, després de l'acte d'inauguració del congrés del centenari de la UGI, París, 18 de juliol de 2022

* * *

ACTIVITATS ACADÈMIQUES

Deu anys després, l'emergència climàtica i el 6è IPCC

Sara Sánchez Bernabeu

La conferència inaugural del curs 2021-2022, el 27 d'octubre de 2021, recuperà la presencialitat dels actes després de la pandèmia. Tot i així, s'oferí en format híbrid per seguir-la també a distància.

L'encarregat d'introduir la conferència fou Joaquim Farguell, secretari de la Societat Catalana de Geografia, que presentà el ponent Javier Martín Vide i aclarí que l'objectiu de la conferència era actualitzar l'evolució del canvi climàtic produïts des del 2011, quan el mateix conferenciant tancà l'activitat del curs amb una intervenció sobre el mateix tema.

Javier Martín Vide, catedràtic de Geografia Física de la Universitat de Barcelona, va engegar la seva conferència afirmant que el nostre planeta se'ns ha fet petit degut al creixement de la població, la globalització i tots els efectes que genera. Exemplificant-ho amb l'explotació de l'aigua fòssil al desert d'Àrabia i la sobreexplotació forestal de l'Amazònia al Brasil, relacionada amb la geografia i els usos del sòl.

El conferenciant va fer un repàs històric del terme *desenvolupament sostenible*, on destacà fites ambientals rellevants que van succeir a partir del 1972 fins l'actualitat, des de l'informe Brundtland (1987) fins als Objectius de Desenvolupament Sostenible (2016-2030).

Seguidament, va explicar el quart pilar fonamental que s'afegí al concepte de *desenvolupament sostenible*: educació i cultura, sobre els tres existents: inclusió social, eficiència econòmica i respecte ambiental. També va afirmar que el canvi climàtic no es tracta només d'una qüestió ambiental sinó que també és un problema social i econòmic, i ressaltà que nosaltres, les persones, som el sisè component del sistema climàtic.

Martín Vide va mostrar diverses dades recents per explicar l'estat actual del clima: la concentració de CO₂ troposfèric, un total de 413,30 ppmv (parts per milió en volum) al setembre de 2021; l'increment de temperatura global en 1,1 °C; la reducció d'un 40 % de la capa de gel marí de l'àrtic; l'augment de 3,77 mm del nivell del mar global entre 2006 i 2018, entre d'altres. Totes les dades constaten la relació directa indiscutible de les activitats humanes i el canvi climàtic. Va afegir també la idea que l'ocultació del risc, la valoració incorrecta i el desconeixement geogràfic fan que aquest augmenti.

Va concloure la conferència presentant les projeccions de futur del clima per als àmbits global, europeu i català, i dues accions globals claus: l'adaptació, per ajustar-se a les noves condicions ambientals i abreujar els impactes, i la mitigació per enfrontar-se a les causes i intentar reduir-les.

Premi Lluís Casassas i Simó, convocatòria 2021

A la ciutat de Barcelona, el dia 2 de març de 2022, d'acord amb el que estableixen les bases, es reuneix la comissió designada per la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia per proposar l'adjudicació del premi Lluís Casassas i Simó per a treballs d'iniciació a la recerca en geografia, en la seva vint-i-setena convocatòria.

La comissió està formada per Jaume Font Garolera, president, Antònia Casellas i Puigdemasa, secretària, i Dolores Sánchez Aguilera, vocal, que un cop vistes i debatudes les diverses opinions, acorden per unanimitat emetre el següent veredict:

- 1) Atorgar el premi al treball titulat *Les fronteres externes de la Unió Europea: una anàlisi visual de la crisi de refugiats del 2015*, presentat per Andrea Pla i Rivas, de la Universitat de Barcelona.
- 2) Concedir un accèssit al treball final de Grau titulat *Solucions basades en la natura per a l'adaptació a l'increment de la temperatura i les onades de calor. Estat, acció i proposició en el cas d'estudi del cap de Creus*, presentat per Ernest López Sirvent, de la Universitat de Girona.
- 3) La comissió anima els autors dels treballs premiats a presentar propostes d'articles bastats en la seva recerca per a la revista *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, d'acord amb les normes de publicació.
- 4) La comissió es congratula de l'èxit d'aquesta convocatòria, a la que han comparegut deu treballs que, en línies generals, tenen una gran qualitat formal que subratlla l'avenç de la disciplina geogràfica.

* * *

Premi Joan Vilà-Valentí, convocatòria 2021

Primera convocatòria del premi, que és la continuació del Palau Vera, instituït l'any 2004, que va arribar a 17 convocatòries.

En aquesta ocasió el premi ha estat declarat desert, en no haver-se presentat cap treball candidat.

La Geografia als nous currículums d'educació bàsica i de batxillerat

Jordi Royo Climent

Durant el període d'aquesta crònica s'han produït diversos canvis importants en els models educatius catalans i espanyols, en els quals la Societat Catalana de Geografia (SCG) ha tingut un paper actiu i rellevant pel que fa a la redacció dels textos dels decrets d'educació bàsica i de batxillerat, així com a les al·legacions al projecte de real decret del batxillerat, aportades al ministeri d'educació juntament amb altres entitats geogràfiques espanyoles.

Els darrers anys, des de la vocalia quarta de la Junta de Govern de la Societat s'han organitzat alguns actes per debatre i repensar el paper de la Geografia a les aules i als nous currículums. El que va tenir lloc al març del 2021 s'enfocà a *La geografia a l'educació secundària. Currículums inspiradors de diferents països del món i el cas de Catalunya*. En aquella taula rodona hi van participar Péter Bagoly-Simó (Universitat Humboldt de Berlín), Valerià Paül, (Universitat de Santiago de Compostel·la i vocal de la SCG) i Sonia Ruiz Conesa (geògrafa i directora de l'Institut Cubelles), i va ser moderada per Jordi Royo (professor de l'Institut Pau Claris de Barcelona i vocal de la SCG). De la taula rodona en resultà el text de Sonia Ruiz Conesa *L'educació geogràfica al currículum de secundària a Catalunya: interculturalitat, sostenibilitat i justícia social*, publicat al número 91-92 de la revista *Treballs de la SCG*.

Tanmateix, el principal fet que ha propiciat que aquest any hagi estat especialment rellevant fou la implantació de la Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOMLOE), que afecta tots els nivells d'educació no universitària. Aprovada a finals de l'any 2020 i d'aplicació a Espanya, establia que es començaria a aplicar el curs 2022-23 i que havia d'estar totalment desplegada per al curs 2023-24. Aquest procés inclou la concreció per a cada comunitat autònoma. Si a la major part els decrets autonòmics no han afegit res de substancial al text de la LOMLOE, en el cas de Catalunya el Departament d'Educació de la Generalitat va apostar per modificar (o *deixar fer* als tècnics) en gran manera i, en algun cas, capgirar (com veurem per a la Geografia) el contingut de la llei orgànica. L'altre factor que ha convertit el paper de la SCG en cabdal té un origen més casual: Jordi Royo Climent, aleshores vocal de la Junta de Govern, va rebre l'encàrrec del Servei de Currículum de Secundària i Batxillerat, del Departament d'Educació, de participar en la redacció dels decrets catalans d'educació bàsica i batxillerat. Considerant l'interès que la SCG ha mostrat en matèria d'educació, es van compartir al si de la Junta de Govern les propostes de currículums, de manera que en sortiren noves aportacions que van permetre enriquir els textos. En aquest punt, cal clarificar el perquè d'aquest procediment poc planificat i ràpid. Si a finals de setembre del 2021 s'establien els equips de

redacció dels decrets catalans, abans d'acabar l'any ja es donaven els textos per tancats, per passar a les següents fases: valoracions d'altres experts i procés d'allegacions del professorat de secundària. En efecte, el nou currículum s'estava fent amb pressa, per publicar-lo, a tot tardar, la primavera del 2022. Fet i fet, finalment no es publicà fins al setembre de 2022... amb el curs ja començat!

Els decrets resultants es poden consultar al DOGC i a diverses pàgines web. Nogensmenys, per valorar el canvi i evolució dels textos i les aportacions de la

Real Decreto 243/2022, de 5 de abril, por el que se establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas del Bachillerato	Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat
<p>España, Europa y la globalización</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. España: localización y situación geográfica en el mundo a través de mapas de relieve, bioclimáticos y políticos. Posición relativa de España en el mundo según diferentes indicadores socioeconómicos. Geoposicionamiento y dispositivos móviles. 2. España en el mundo. España ante la globalización: amenazas y oportunidades. Contexto geopolítico mundial y participación en organismos internacionales. Cooperación internacional y misiones en el exterior. Diagnóstico de los compromisos con los Objetivos de Desarrollo Sostenible. 3. España en Europa: localización de países y aspectos naturales. La Unión Europea en la actualidad: su influencia en situaciones cotidianas. Análisis de desequilibrios territoriales y políticas de cohesión a través del uso de mapas y de indicadores socioeconómicos. 4. Organización administrativa de España. El estudio de los desequilibrios territoriales nacionales y autonómicos. Utilidad del Atlas Nacional de España y de los indicadores socioeconómicos oficiales. Gestión y ordenación del territorio: el debate sobre las políticas de cohesión y desarrollo regional. Situación actual y proyecciones del estado del bienestar. 	<p>Catalunya i Espanya a Europa i al món</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Localització i situació geogràfica de Catalunya i Espanya al món mitjançant mapes de relleu, bioclimàtics i polítics i mitjançant tècniques de geoposicionament. Comparació de la posició relativa d'Espanya al món en diferents indicadors socioeconòmics. 2. Identificació de les transformacions i dels desequilibris d'un món globalitzat, desigual i en canvi constant, localitzant i caracteritzant els centres de poder i les grans àrees socioeconòmiques i geopolítiques mundials. Distinció de les seves causes i conseqüències. Amenaces i oportunitats per a Catalunya i Espanya. Valoració del comerç just. 3. Valoració de les intervencions de les institucions internacionals en la presa de decisions polítiques, econòmiques i socials, així com de la cooperació internacional. Diagnòstic dels compromisos amb els objectius de desenvolupament sostenible. 4. Anàlisi de la posició d'Espanya dins la Unió Europea: diversitat de medis, països i paisatges. De la construcció de la Unió Europea en l'actualitat: la seva influència en situacions quotidianes. Desequilibris territorials i polítiques de cohesió mitjançant mapes i indicadors socioeconòmics de l'Europa de les regions. 5. Valoració de l'organització administrativa a l'Estat espanyol. Distinció i valoració de la diversitat de competències territorials de les administracions. Caracterització de Catalunya com a nació i com a comunitat autònoma. Debat raonat de l'encaix entre Catalunya i Espanya. Comparació de diferents models organitzatius: de la centralització a la descentralització. 6. Estudi de la diversitat i la cohesió territorial en els àmbits català i espanyol. Coneixement dels principals plans territorials de Catalunya: debat sobre les polítiques de cohesió i de desenvolupament regional. Debat sobre el futur de l'estat del benestar.

SCG, convé posar algun exemple. Dins l'arquitectura del currículum de batxillerat, el component que va permetre realitzar millors adaptacions a allò que consideràvem que l'alumnat necessitaria va ser el conjunt de *sabers*, els quals es podrien definir com els coneixements, destreses, valors i actituds que són necessaris per a l'assoliment de les competències geogràfiques. A continuació es mostra una taula comparativa entre un bloc de sabers (al Reial decret espanyol n'hi ha tres, al Decret català n'hi ha quatre) dels dos documents legals, l'espanyol i el català.

Una altra implicació de la SCG amb els nous currículums fou coordinada amb entitats geogràfiques espanyoles. Conjuntament amb l'Asociación Española de Geografía, el Colegio de Geógrafos i la Real Sociedad Geográfica, durant el mes de desembre del 2021 la Societat va participar en la redacció d'una aportació per al projecte de Reial Decret de desplegament de la LOMLOE. El document, publicat a la pàgina web de la Societat, va ser enviat al Ministeri espanyol d'Educació i formació professional el desembre del 2021. L'escrit proposa una matèria a batxillerat amb el nom de *Societat i territori sostenibles*, impartida per professorat de Geografia i Història, per a totes les modalitats, ja que la matèria de Geografia només es cursa a la modalitat d'Humanitats i Ciències Socials. L'assignatura abordaria temàtiques com la globalització i els problemes del món actual, el medi ambient i la sostenibilitat, i oferiria eines d'anàlisi espacial i tecnologies d'informació geogràfica. Una altra demanda del text és repensar i modificar les ponderacions que fixen les universitats per a la matèria de Geografia a la fase específica de les Proves d'Accés a la Universitat (PAU). En molts casos, l'alumnat està molt poc incentivat a presentar-se a la prova de Geografia (i, per tant, a cursar-la). D'altra banda, es proposa que a la matèria d'Història del Món Contemporani de primer de batxillerat, dins del bloc *Reptes del món actual*, se segueixi una lògica espacial per donar més rellevància a l'enfocament geogràfic. Per últim, el document aporta un seguit d'al·legacions sobre competències clau i específiques, criteris d'avaluació i sabers. Aquest darrer punt, tot i donar-hi suport, cal remarcar que no afecta Catalunya, a causa de la transformació del Decret del currículum, com s'ha narrat més amunt.

A tall d'avançament de futures cròniques, i per tancar l'actual, en paral·lel al nou currículum de batxillerat també s'han anat difonent models de proves competencials, que haurien d'inspirar les futures PAU. El model de Geografia, centrat en tres eixos (tractament de la informació, resolució de problemes i posicionament crític) també ha tingut les aportacions i suggeriments de la SCG abans de ser publicat.

Geografia feminista i estudis de gènere aplicats al món rural: una recerca sobre pastores i ramaderes

Anna Ortiz Guitart

En la conferència que l'11 de març del 2022 impartí Federica Ravera, investigadora Ramón y Cajal del Departament de Geografia de la Universitat de Girona, exposà els resultats de la seva recerca sobre canvis ambientals globals i qüestions de gènere en el sector ramader i pastoral, reflexionant també sobre el marc teòric i metodològic feminista i transdisciplinari adoptat.

La geografia i la sociologia rural tenen una llarga trajectòria d'estudis sobre el paper de les dones al món rural, els seus rols i identitats, el seu accés als recursos i la presa de decisions i les relacions de poder que accionen dins i més enllà de les famílies, les explotacions, les comunitats rurals i el sector (només per citar alguns en diferents contextos: Garcia Ramon *et al.*, 1993; Whatmore, 1991; Sachs, 1996; Little, 2002; Pilgeram i Amos, 2015; Shortall, 2017). En els últims anys ha anat també creixent el número d'estudis de geografia rural i ambiental que apliquen perspectives teòriques i metodologies explícitament feministes per estudiar les qüestions de gènere i de interseccionalitat (Little i Panelli, 2003; Reed i Mitchell, 2003; Shortall, 2017; Pini, 2004). No obstant això, les qüestions de gènere en el sector ramader i pastoralisme han rebut escassa atenció en el Nord Global (Garcia Ramon, 1989; Sachs, 1996), malgrat sigui un sector on la participació de les dones està creixent després de dècades de declivi. En el nostre context, això es deu en part a les imatges i estereotips culturals que associen els homes amb la ramaderia; i a la industrialització i intensificació agrària, que, a Catalunya i Espanya, va contribuir a la despoblació rural, l'abandonament de la terra i la masculinització dels espais rurals més

David Tarrasón

marginals, excloent les dones de molts dels seus rols tradicionals, així com de la mà d'obra remunerada en el sector (Camarero i Sampedro, 2008).

A partir d'entrevistes i de tallers participatius amb dones de quatre regions d'Espanya, i amb un cas d'estudi analitzat en profunditat en el Pirineu, explora les diverses identitats de les dones pastores i ramaderes, les seves motivacions per accedir a la professió, les percepcions del canvi global i les seves respostes situades. Aquestes respostes defineixen la seva contribució en la conservació, transformació i abandonament dels sistemes pastorals-ramaders, centrant-se en tres escales d'organització social: la llar/empresa i comunitat local, el sector de la ramaderia extensiva i la societat en general. Els resultats mostren sinèrgies destacades entre els rols de les dones com a guardianes de la tradició i al mateix temps com nous agents de canvi (Baylina *et al.*, 2019). L'anàlisi també revela les contradiccions clau en les pràctiques materials i discursives de les dones; com aquests es configuren a partir de la intersecció d'eixos de diferenciació social com l'edat, la classe, els orígens i l'estatus familiar; i les seves implicacions per a les polítiques i les pràctiques per al foment de la transformació adaptativa dels sistemes de ramaderia extensiva al canvi global.

Referències bibliogràfiques

- BAYLINA, Mireia; Montserrat VILLARINO; Maria Dolors GARCIA RAMON; Maria Josefa MOSTEIRO; Ana Maria PORTO; Isabel SALAMAÑA (2019). "Gender and innovation in the new re-ruralization processes in Spain". *Finisterra* vol. 54, núm. 110, p. 75-91. DOI: <https://doi.org/10.18055/Finis16053>
- CAMARERO, Luis; ROSARIO SAMPEDRO (2008). "Why are women leaving? The mobility continuum as an explanation of rural masculinization process". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 124, p. 73-105. DOI: <https://doi.org/10.2307/40184907>
- GARCIA RAMON, Maria Dolors (1989). "Actividad agraria y género en España: una aproximación a partir del Censo Agrario de 1982". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 14, p. 89-114.
- GARCIA RAMON, Maria Dolors; Montserrat VILARINO; Mireia BAYLINA; Gemma CÀNOVES (1993). "Farm women, gender relations and household strategies on the coast of Galicia". *Geoforum*, vol. 24, núm. 1, p. 5-17. DOI: [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(93\)90010-F](https://doi.org/10.1016/0016-7185(93)90010-F)
- LITTLE, Jo; PANELLI, Ruth (2003). "Gender research in rural geography". *Gender, Place & Culture*, vol. 10, núm. 3, p. 281-289. DOI: <https://doi.org/10.1080/0966369032000114046>
- LITTLE, Jo (2002). "Rural geography: rural gender identity and the performance of masculinity and femininity in the countryside". *Progress in Human Geography*, vol. 26, núm. 5, p. 665-670. DOI: <https://doi.org/10.1191/0309132502ph394pr>
- PINI, Barbara (2004). "On being a nice country girl and an academic feminist: using reflexivity in rural social research". *Journal of Rural Studies*, vol. 20, núm. 2, p. 169-179. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2003.08.003>
- REED, Maureen G.; Bruce MITCHELL (2003). "Gendering environmental geography". *The Canadian Geographer*, vol. 47, núm. 3, p. 318-337. DOI: <https://doi.org/10.1111/1541-0064.00025>
- SACHS, Carolyn (1996). *Gendered fields: Rural women, agriculture, and environment*. Boulder: Westview Press.
- SHORTALL, Sally (2017). "Gender and Agriculture", dins: BOCK, Bettina; Sally SHORTALL [eds.]. *Gender and Rural Globalization*. Boston: CAB International.
- WHATMORE, Sarah (1991). *Farming women: Gender, work and family enterprise*. Londres: Macmillan.

Les discriminacions de gènere des d'una perspectiva qualitativa i espacial. Curs de Sistemes d'Informació Geogràfica

Meritxell Gisbert Traveria

Curs de caràcter introductorí realitzat en línia en dues sessions de dues hores cada una, impartit per Maria Rodó de Zárata, professora *tenure-track* al Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra, i Meritxell Gisbert Traveria, professora associada del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, els dies 14 i 16 de març del 2022.

Les geografies crítiques i feministes han estat tradicionalment un àmbit separat dels Sistemes d'Informació Geogràfica (SIG), tant per qüestions epistemològiques com per la seva vinculació amb aproximacions positivistes. En aquest curs es vinculà el potencial de les eines de geoinformació a les cartografies feministes per tal de recollir dades, analitzar i visualitzar les discriminacions a la ciutat. Amb aquest objectiu, s'aplicà una perspectiva interseccional, que relaciona el gènere amb altres eixos de desigualtat com la classe social, l'origen, l'orientació sexual o l'edat. Es proposà també la incorporació de la dimensió emocional com a indicador de les desigualtats emocionals, fent ús de dades sobre la percepció de les discriminacions.

Amb la incorporació dels SIG en aquest àmbit es té en compte la perspectiva espacial. Les discriminacions passen en un lloc, però la configuració de la ciutat pot arribar a explicar aquesta distribució i, per tant, identificar les zones més vulnerables. En aquest curs s'aportaren eines per a analitzar variables de la ciutat que poden explicar la distribució de les discriminacions: el verd urbà, la lluminositat, la renda, etc. Les discriminacions poden tenir, o no, relació amb el verd urbà, la il·luminació o el nivell de renda d'un lloc. Per això, durant el curs es va mostrar amb el programari lliure QGIS la manera de representar una d'aquestes variables, la del verd urbà (veure mapa adjunt).

Programa del curs

14 de març de 2022

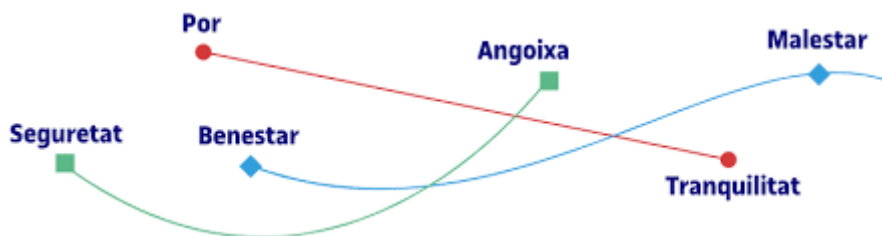
- *Relief maps*, una eina per a estudiar les desigualtats socials des d'una perspectiva interseccional.
- L'App Situa, una eina per al registre de discriminacions.

16 de març de 2022

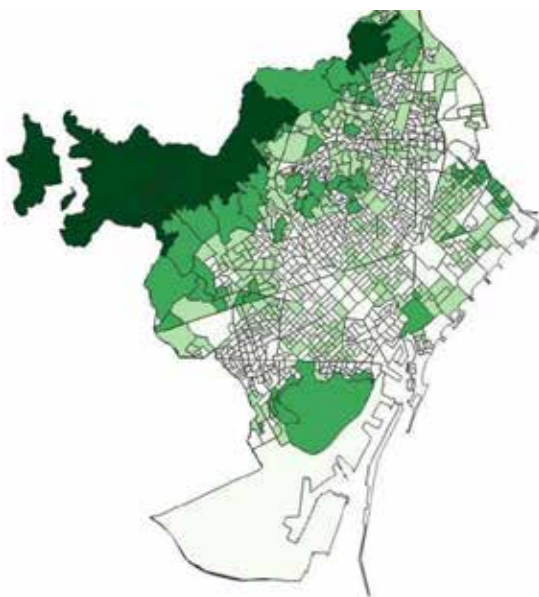
- Crear mapes de les discriminacions a partir de les coordenades.
- Anàlisi de variables de la ciutat, el cas del verd urbà.
- El verd urbà vs les discriminacions, simbolització.
- La renda vs les discriminacions, simbolització.

App Situa

Verd urbà per secció censal al municipi de Barcelona, variable que es va relacionar espacialment amb les discriminacions durant el curs.

Imatge realitzada amb Relief maps (<https://www.reliefmaps.cat/cal>).

El futur del Parc Agrari del Baix Llobregat a debat

Antònia Casellas Puigdemasa

El 16 de març de 2022 a la Sala Pere Coromines de l'IEC es va realitzar una taula rodona per debatre els reptes presents i el futur del Parc Agrari del Baix Llobregat, amb la participació d'Helena Perxacs, tècnica de dinamització agrària al Consorci del Parc Agrari del Baix Llobregat; Carles Guirado, coordinador del Projecte d'especialització i competitivitat territorial (PECT) Pobles Vius i Actius de la Diputació de Tarragona; i Pep Espluga, professor del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). La sessió fou moderada per Antònia Casellas, vocal de la Junta de Govern de la SCG i professora del Departament de Geografia de la UAB, i Eduard Ariza, professor del Departament de Geografia de la UAB. En les tres respectives presentacions es va abordar: a) els programes de dinamització de l'agricultura que es duen a terme per part del Consorci del Parc Agrari del Baix Llobregat en el seu entorn metropolità; b) nous models per la incorporació de nova pagesia al Parc Agrari i altres espais agraris metropolitans; i c) els possibles escenaris de futur de la pagesia desenvolupada a l'àrea metropolitana. En el debat que es va dur a terme després de les presentacions, tant assistents provinents de l'àmbit local com Montse Lligades, d'Unió de Pagesos, com de procedències foranes, varen participar activament amb preguntes als membres de la taula alhora que van compartir els seus respectius coneixements i experiències respecte dels reptes del Parc Agrari. El vídeo de les presentacions i el debat posterior s'han publicat a la pàgina web de la SCG i és accessible directament al següent enllaç:
<https://www.youtube.com/watch?v=Q5IQCUIa4DQ>

* * *

Els reptes dels departaments de Geografia als Estats Units d'Amèrica en l'era de la covid

Antònia Casellas Puigdemasa

El professor Grant Saff, cap del Departament de *Global Studies and Geography* de la Universitat de Hofstra, a Long Island (New York), té una llarga experiència en l'àmbit de la gestió acadèmica als Estats Units d'Amèrica. La seva llarga trajectòria com a docent, gestor i avaluador de programes de Geografia per a universitats nord-americanes li garanteix informació de primera mà sobre l'avaluació i situació present de la disciplina en aquest país.

En la seva xerrada del 24 de març del 2022, el professor Saff va examinar com la covid ha afectat els programes de Geografia nord-americans. Destacà que la pandèmia ha accentuat processos que ja estaven en marxa, i que inclouen l'augment de la competència entre departaments d'una mateixa universitat per atraure estudiants cap a la seva disciplina; el creixent màrqueting i dependència dels estudiants internacionals,

amb especial èmfasi en la captació d'estudiants de països asiàtics; els continus increments de costos de matrícula i creixent endeutament dels estudiants, que obliga les universitats a oferir rebaixes encobertes; i els continus reptes que genera la competència dels programes de grau en línia, a l'ampliar l'oferta i la flexibilitat per als estudiants. En un país en el qual les universitats d'elit no tenen departaments de Geografia (amb l'excepció de Dartmouth

Rafael Giménez-Capdevila

Grant Saff i Maria Antònia Casellas

College), Saff també va reflexionar sobre la crítica social respecte a la “utilitat” de les humanitats i ciències socials que domina als EUA, i les contínues retallades pressupostàries que dificulten la viabilitat de les universitats públiques.

Saff va situar aquestes tendències dins de la consolidació de la política i la ideologia neoliberal a l'educació superior nord-americana. Aquesta dinàmica, junt amb l'anomenat “penya-segat demogràfic”, és a dir, la davallada demogràfica del grup d'edat que entra a la universitat als EUA, situen els Departaments de Geografia en una situació complexa, a la qual responen amb intents de contínua reinvençió, en la qual l'esforç per mantenir o ampliar l'especialitat de SIG i el reposicionament de la Geografia com a formació interdisciplinària juga un paper creixent. El vídeo de la conferència s'ha publicat a la pàgina web de la SCG i és accessible directament a través del següent enllaç:

<https://www.youtube.com/watch?v=b4xcURAcJXE>

Ordenar el territori per col·lapsar millor. L'energia i l'alimentació, sectors estratègics per a l'ordenació del col·lapse

Organitzada conjuntament pel Col·legi de Geògrafs, l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya, la Societat Catalana de Geografia i la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), el 28 d'abril de 2022 va tenir lloc la jornada “Ordenar el Territori per a col·lapsar millor”, a la sala d'actes del Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona, on el Col·legi té la seu.

Marta Serra, presidenta de la Demarcació a Catalunya del Col·legi de Geògrafs, va presentar l'acte, que va comptar amb la ponència inicial de Rufi Cerdan, geògraf i subdirector general d'Avaluació Ambiental de la Generalitat de Catalunya entre 2005 i 2011.

A continuació, Josep Bágüena, president de la SCOT, va moderar una taula rodona titulada “L'energia i l'alimentació, sectors estratègics per a l'ordenació del col·lapse”, que va comptar amb tres ponències, presentades per Joan López Redondo, geògraf del grup de recerca sobre Energia, Territori i Societat de la Universitat Autònoma de Barcelona; Sònia Callau Berenguer, enginyera tècnica agrícola i enginyera de forests i cap de la Direcció Territorial Agrària de la Diputació de Barcelona; i Juli Esteban, arquitecte i Director del Programa de Plantejament Territorial de la Generalitat de Catalunya entre 2004 i 2010.

L'acte de clausura fou a càrrec de Rafael Giménez-Capdevila, president de la Societat Catalana de Geografia.

Col·legi de Geògrafs/AGPC

Instantània de la taula rodona a la sala d'actes del Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona.

Ordenar el territori per col·lapsar millor. Nota introductòria

Rufí Cerdan

La casa comuna està molt pitjor del que els científics esperaven. Al febrer de 2022 es publicà la part II del IV informe de l'IPCC. El científic especialista en educació ambiental Ferran Puig Vilar resumeix el publicat al *post*: “Els impactes del canvi climàtic segons l'IPCC: un lament per la vida”.

Entre altres divulgadors que constaten que som en *peak oil* destaquen el treball del científic del CSIC Antonio Turiel, autor del llibre *Petrocalipsis* i redactor del blog *The Oil Crash*. Turiel afirma que la major part dels combustibles fòssils, que suposen el 90 % de l'energia primària consumida al món, ha superat o es troben en el seu pic, cosa que no vol dir que s'hagin extret totes les reserves, però sí les que es troben més a l'abast, perquè les empreses extractives han reduït un 60 % les seves inversions en prospeccions des de 2014 per manca de rendibilitat.

Alicia Valero, investigadora del CIRCE de la Universitat de Saragossa, afirma que almenys catorze dels minerals més demandats per la transició energètica i el desplegament digital esgotaran les reserves abans del 2050. Aquesta mancança ja es manifesta avui en el creixement desbocat dels preus de minerals com el coure, el níquel o el liti.

La dependència dels combustibles fòssils i la manca de materials, afegida als problemes que comportarà l'electrificació del transport i les dificultats d'una implantació ràpida de les energies renovables, fa preveure que serà impossible a mig termini capgirar la relació entre l'origen elèctric o de combustibles fòssils de l'actual demanda energètica, que és de 20-80. Per aquesta raó, cada dia més científics i divulgadors ambientals estan convençuts que l'alternativa del decreixement planificat no sembla probable, atès que els responsables de les decisions que caldria prendre a nivell global no sembla que vulguin prendre aquest camí, i per tant probablement, ens enfrontarem a un col·lapse no planificat que afectaria més especialment a les economies occidentals, i especialment la europea que és més dependent de recursos energètics i materials que ha d'importar.

Les manifestacions de grans increments de preus, de trencament de les cadenes de subministrament, que hom atribueix a la postpandèmia, i que s'han accelerat a causa de la invasió d'Ucraïna, serien en realitat manifestacions inicials d'un col·lapse que comportarà un molt elevat creixement de la inflació que ens anirà abocant a la *tardor de la civilització occidental*.

El col·lapse no seria un gran daltabaix sincronitzat del sistema capitalista, que obriria les portes de la utòpica societat de la frugalitat arreu del planeta. Hi haurà societats resilients (com el 70 % dels humans que viuen amb el 25 % des recursos de terra i aigua, i que són assetjats per la voracitat extractivista del Primer Món) però les societats occidentals i especialment les grans conurbacions molt més consumidores d'energia i de recursos externs, patirien especialment

els efectes del declivi econòmic generalitzat, i especialment el creixen nombre dels seus pobres.

Pel que fa a Catalunya la seva dependència energètica exterior és absoluta, ja que consumim més d'un 90 % d'energia fòssil i el consum d'energia final renovable el 2020 era del 8 %, molt lluny del 20 % previst en els objectius dels plans energètics.

Pel que fa a la dependència alimentària, Catalunya tan sols produiria el 40 % dels aliments que consumim. I la major part de les importacions es destinen al consum animal per una ramaderia intensiva que, al seu torn, exporta la major part de la producció (especialment de porc). Per assolir una hipotètica sobirania alimentària caldria capgirar bona part dels usos agrícoles actuals y especialment la dieta dels catalans, comptant que caldria estalviar molta aigua dels regadius actuals (que també es destinen a produir per exportar, com la fruita del Segrià) per afrontar les sequeres que el canvi climàtic incrementaria. Segons alguns experts caldria també una gestió forestal que reduís la biomassa per alliberar part de l'aigua retinguda pels boscos i, de pas, millorar la defensa del bosc en la prevenció dels incendis. La recuperació de part dels sòls cultivables que han esdevingut bosc, podria incrementar, per exemple, sòls agrícoles de secà destinats a la producció dels llegums que hem d'importar. Amb tot, els experts discrepen sobre si disposem de terra cultivable suficient per alimentar-nos. Mentre Josep Tusón afirma que amb un canvi radical de la dieta i dels usos agrícoles i ramaders podríem tenir terra suficient¹, altres com Carles Riba, afirmen que per mantenir el règim alimentari vigent dels catalans necessitem el doble de superfície agrícola actual.

En qualsevol cas, és necessari ordenar el territori per col·lapsar millor.

Encara que no parla de col·lapse, Joan López Redondo, en un article publicat a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (núm. 91-92, p. 117-142), analitza molt detalladament la transició energètica en el cas de Catalunya i conclou que, entre altres actuacions, és imprescindible una planificació consensuada amb els territoris per implantar les instal·lacions necessàries per assolir els objectius proposats pel pacte Nacional per a la Transició energètica, i que ja avui manifesten importants problemes d'implantació en tant que grans instal·lacions d'energia eòlica, però sobretot fotovoltaica, estan ocupant extensions considerables de terres conreables.

Aquest exercici d'ordenació del conjunt del territori català per afrontar els reptes de la transició energètica i de la sobirania alimentària, assegurant al mateix temps la protecció dels ecosistemes, exigiria d'una planificació que hauria d'abastar el conjunt del territori en una pla multisectorial, és a dir una

1. Juli Esteban, en l'equip de redacció dels plans territorials parcials de Catalunya, em va encomanar respondre a la pregunta de si teníem terres suficients per alimentar-nos, i després d'una exhaustiva recerca, vaig arribar a una conclusió semblant a la de Josep Tusón.

Pla general Territorial de Catalunya, molt diferent del que es va aprovar el 2009, però que podria ser viable si tenim en compte l'assaig que es va fer entre 2011 i 2012 per part d'un reduït grup de tècnics al Departament de Territori i Sostenibilitat, encapçalat per Juli Esteban, que havia culminat la seva tasca de dirigir la redacció i aprovació dels Plans Parcial Territorial de tot el país. El document, esborrany parcial del pla i que es va deixar mig redactat abans de la dissolució de la unitat que hi treballava, feia la seva feina sota la premissa definida per Juli: *“L'avaluació de la idoneïtat de polítiques i actuacions per al territori de Catalunya passa per considerar els seus efectes en relació a les grans preocupacions ambientals de Catalunya i del món sencer: el canvi climàtic i la progressiva escassetat de recursos materials, energètics, hídrics i alimentaris”*. I els objectius que es proposava eren aquests:

- Sobreviure (en situacions crítiques).
- Cobrir les necessitats materials dels habitants.
- Preservar els valors i gaudir-ne.
- Millorar l'eficiència espacial dels usos i activitats.

* * *

La Nit de la Geografia 2022. La geopolítica de l'Europa de l'Est: la guerra a Ucraïna

L'1 d'abril a les 19 h es va celebrar la Nit de la Geografia a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, organitzat per la Societat Catalana de Geografia, el Col·legi de Geògrafs i l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya.

Enguany, a causa de la invasió russa a Ucraïna, es va decidir organitzar una sessió per abordar el conflicte des del punt de vista geopolític i fer una recaptació de fons per a la Creu Roja a distribuir en tasques humanitàries a Ucraïna.

L'acte es va titular “La geopolítica de l'Europa de l'Est: la guerra a Ucraïna” i va comptar amb quatre ponències:

- Albert Orta, doctor en Geografia Política i Urbana, va parlar sobre el concepte de la geopolítica i la relació entre la geografia i la guerra.
- Josep Puigsech, professor d'Història Contemporània, va explicar la història recent de l'Europa de l'Est (s. xx i xxi).
- Abel Riu, especialista en geopolítica i en l'espai postsoviètic al Catalonia Global Institute, va parlar de la geopolítica a l'Europa de l'Est.
- Carme Colomina, investigadora sènior especialitzada en Unió Europea, desinformació i política global del CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs), va explicar quins papers juguen en el conflicte la resta d'actors internacionals.

Després de les intervencions inicials es va generar un debat, moderat pel geògraf i periodista Roger Solé, i un torn obert de preguntes del públic. Al finalitzar, algunes de la cinquantena de persones assistents van seguir el debat durant un sopar en un restaurant del barri del Raval.

* * *

Seminari de primavera de projectes de tesi doctoral de Geografia en curs

Anna Ortiz Guitart

El 3 de maig del 2022 va tenir lloc el seminari en línia, on tres doctorands de Geografia van exposar els continguts principals de les seves recerques, fent especial èmfasi en la metodologia que utilitzen, les particularitats de les tècniques emprades, les dificultats en les que s'han trobat i les estratègies per superar-les.

Miriam Ariño Asensi (Universitat de Barcelona) va presentar la seva recerca amb el títol “Crisi global i sobirania alimentària: nous models de producció i consum des dels moviments socials urbans”; Glòria Maria Caravantes López de Lerma (Universitat de València) “Ciutats sostenibles: anàlisi de la vulnerabilitat urbana. Proposta d’una política urbana d’intervenció en espais vulnerables de la Comunitat Valenciana” i Albert Orta Mascaró (University College Dublin) “Ciutats, xarxes i construcció regional: connexions i estratègies intermunicipals a la Mediterrània nord-occidental”.

* * *

Els *border studies* en un món sense fronteres: una paradoxa?

Rafael Giménez-Capdevila

És una paradoxa que en un presumpte món sense fronteres els estudis sobre les fronteres (*border studies*) tinguin tant d'interès? Juan Manuel Trillo Santamaría, professor del Departamento de Xeografía de la Universidad de Santiago de Compostela, respongué aquesta pregunta durant la conferència que impartí el 10 de maig del 2022 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans.

Els esdeveniments recents a Ucraïna recorden que la tesi del món sense fronteres, en boga a la dècada de 1990, no és creïble. Precisament la crítica d'aquesta idea, que difongueren autors com Kenichi Ohmae i Francis Fukuyama, ha impulsat els *border studies* a les darreres tres dècades. La globalització i la multiplicació de les relacions no impedeix el reforç de les fronteres, mitjançant la construcció de murs i pràctiques de “securitització”, no sempre visibles a simple vista.

A partir de la tipologia clàssica de les fronteres, les “bones” assimilades a les “naturals” i les “dolentes” les considerades artificials, Juan Manuel Trillo feu un recorregut pels canvis de perspectiva que suposen els enfocaments postmoderns. Les narratives sobre la frontera, concebuda seguint Anssi Paasi com a construcció social de la institucionalització dels territoris, s'assimilen a les de la nació i l'estat.

Juan Manuel Trillo durant la conferència

Una frontera sense obstacles, a Puigcerdà (Cerdanya)

En la literatura anglosaxona, *border* s'imposa a *boundary*, perquè el primer terme engloba tant la línia com l'àrea propera, de manera que el fenomen fronterer pot ser estudiat en tota la seva complexitat geogràfica. També a la literatura francòfona la producció sobre les fronteres és remarcable. En canvi, Trillo assenyalava la minsa aportació espanyola a la qüestió i anima a treballar-hi. Oportunitats no en manquen: des de la primera reacció de tancament de fronteres per combatre la covid, a la cooperació transfronterera estimulada per la integració europea. Amb això, cal també aprofundir en el marc teòric que permeti comprendre millor el paper i els efectes territorials de les fronteres actuals.

Presentació dels treballs distingits pel premi Lluís Casassas i Simó, convocatòria 2021

Anna Ortiz Guitart

A la sessió realitzada el 17 de maig del 2022, Andrea Pla Rivas, estudiant de la Universitat de Barcelona, i Ernest López Sirvent, estudiant de la Universitat de Girona, van presentar en línia les seves recerques guanyadores del Premi Lluís Casassas.

Andrea Pla Rivas va presentar el treball premiat “Les fronteres externes de la Unió Europea: una anàlisi visual de la crisi de refugiats de 2015”. En el seu estudi analitza les notícies televisives per determinar quina és la representació (o representacions) que es fan de les fronteres externes de la Unió Europea durant l’anomenada crisi de refugiats de 2015. S’explica la metodologia usada (*grounded theory* i anàlisi de contingut, principalment) i es reflexiona sobre la concepció que es fa d’un espai (en aquest cas, fronterer) a través de la narrativa visual.

Per la seva banda, Ernest López Sirvent, va presentar el seu treball distingit amb un accèssit, titulat “Solucions basades en la Natura per a l’adaptació a l’increment de la temperatura i les onades de calor: estat, acció i proposició en el cas d’estudi del Cap de Creus”. L’augment de la temperatura i les onades de calor és el risc climàtic que causa més morts a Europa i cada cop s’identifiquen més implicacions econòmiques i al medi natural. L’Administració Pública ha de garantir una transició socioecològica justa i equitativa als nuclis urbans amb mesures d’adaptació i mitigació. Les Solucions basades en la Natura (SbN) són aquest tipus de mesura. L’objectiu de la seva recerca és conèixer la percepció davant d’aquest risc climàtic, el nivell d’adaptació mitjançant SbN dels municipis i quins són els incentius i les barreres que es poden donar. A través d’una sèrie d’entrevistes a càrrecs tècnics i polítics, els principals resultats apunten que les SbN són mesures desconegudes però rellevants per adaptar a l’augment de la temperatura i les onades de calor.

* * *

Gegantisme turístic i nanisme urbanístic a les Illes Balears

Sara Sánchez Bernabeu

La condició insular té múltiples efectes sobre la biogeografia i les activitats humanes que es desenvolupen a les illes. Els biogeògrafs sovint parlen de nanisme i gegantisme per a referir-se a aquests tipus d'efectes. Uns efectes que, segons quins casos, es poden veure també reflectits en alguns tipus d'actuacions humanes, com la urbanització i el turisme. Amb l'exemple de les Illes Balears, en la conferència que impartí Onofre Rullan, catedràtic de Geografia de la Universitat de les Illes Balears, el 14 de juny del 2022 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona, es contextualitzà aquesta qüestió a la Mediterrània occidental europea. Inicialment, la conferència s'havia de titular “La condició insular en geografia. Una visió des de la Mediterrània occidental”, però de bell antuvi en proposà un altre: “Gegantisme turístic i nanisme urbanístic a les Illes Balears”.

La intervenció de Rullan s'organitzà en sis parts. La primera sobre la condició insular, definint termes com insularitat, aïllament o “illeïtat”. En segon lloc, sobre els gegantismes i nanismes territorials insulars. Dedicà la tercera als canvis en la condició insular. En quart lloc, mostrà mapes que reflecteixen l'evolució de l'oferta de places turístiques a les Illes Balears, introduint així el gegantisme turístic. Després, explicà el nanisme urbanístic en aquest territori. Finalment, exposà diverses iniciatives i tendències polítiques que es donen actualment a les Illes Balears sobre la problemàtica plantejada: el gegantisme turístic i nanisme urbanístic. En aquesta última part presentà mesures i lleis de protecció i també algunes mesures proactives que poden afectar l'activitat de les empreses. Acabà afirmant que en qualsevol territori on hi hagi gegantisme turístic i nanisme urbanístic, el sòl urbà i urbanitzable ateny preus molt elevats degut a aquests dos fenòmens. Posteriorment, s'encetà un animat debat amb l'assistència a la sala.

* * *

***L'altre món rural. Reflexions i experiències de la nova ruralitat catalana.* Presentació del llibre**

Sara Sánchez Bernabeu

El llibre *L'altre món rural. Reflexions i experiències de la nova ruralitat catalana* es presentà el 24 de maig del 2022 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). L'acte es va oferir en format híbrid, amb la possibilitat de seguir-lo a distància. La presentació va consistir en una taula rodona sobre alguns dels principals temes tractats al llibre. El moderador fou Antoni Luna, geògraf i vicerector d'Internacionalització de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Les persones que van intervenir foren: Rosa Cerarols (UPF) i Joan Nogué (Universitat de Girona), editors del llibre; Gemma Carbó, directora del Museu de la Vida Rural. Meritxell Serret, exconsellera d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació de la Generalitat de Catalunya i diputada al Parlament de Catalunya, també convidada, no va poder-hi intervenir perquè el ple del Parlament del mateix dia es va allargar tota la tarda.

L'acte va ser introduït per Jaume Guillamet, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, i Rafael Giménez-Capdevila, president de la Societat Catalana de Geografia.

En seva la introducció, Antoni Luna explicà que el llibre es covà durant la pandèmia. Rosa Cerarols, editora del llibre, feu una descripció de l'obra, afegint que la voluntat divulgativa de la publicació. Així s'obre la Geografia a una altra tipologia de públic, que aporta una mirada diferent al món rural. Seguidament Joan Nogué, també editor, va intervenir explicant el sentit del títol *L'altre món rural*, que es deu al fet que els autors van voler qüestionar els estereotips i tòpics sobre la relació camp-ciutat. Finalment, va intervenir Gemma Carbó, que expressà que el llibre va arribar en el moment adequat al Museu de la Vida Rural i el paper de la cultura en el món rural. Tot seguit s'obrí el torn obert a preguntes.

La taula rodona tractà la pervivència dels tòpics sobre el món rural, les transformacions dels seus paisatges, les dificultats de la petita explotació familiar per sobreviure, la manca de relleu generacional, els problemes d'habitatge, el risc d'incendis, el futur de l'agroecologia, la transició energètica a pagès o el paper de l'art i de la cultura en el desenvolupament local rural.

* * *

J. K. Gibson-Graham: Hacia una economía postcapitalista o cómo retomar el control de lo cotidiano. Presentació del llibre

Antònia Casellas Puigdemasa

El 4 de juliol del 2022, la professora Isabel Salamaña, del Departament de Geografia de la Universitat de Girona, i el professor Oriol Nel·lo, del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), junt amb l'editora del llibre, Antònia Casellas, vocal de la Junta de Govern de la SCG i professora del Departament de Geografia de la UAB, van presentar el llibre: *J. K. Gibson-Graham: Hacia una economía postcapitalista o cómo retomar el control de lo cotidiano* [Barcelona, 2022: Icaria, Espacios Críticos, vol. 15. 252 p. ISBN 978-84-18826-62-7]. Al llarg de la presentació es va discutir sobre com i per quina raó en aquest llibre Julie Graham i Katherine Gibson, sota el pseudònim J. K. Gibson-Graham, ens proposen eines per pensar i actuar entorn de l'economia de manera diferent mitjançant tres estratègies: 1) desenvolupar un nou vocabulari de l'economia; 2) cultivar-nos com a subjectes de desenvolupament no-capitalista, perquè gran part del que ens ajuda a viure bé no es troba en l'àmbit del capitalisme; i 3) desenvolupar l'acció col·lectiva, treballar en grup per identificar, fomentar i produir organitzacions i espais econòmics que sota criteris ètics ens ajudin a avançar en una economia de respecte cap a les persones i el medi ambient. El llibre constitueix el volum 15 de la col·lecció Espacios Críticos, dirigida per Abel Albet i Núria Benach, que publica a Barcelona l'editorial Icaria.

Anna Ortiz Guitard

Antònia Casellas, Isabel Salamaña i Oriol Nel·lo, a la seu de l'IEC a Barcelona, durant la presentació del llibre sobre J. K. Gibson-Graham.

Sostenibilitat, agroecologia, transformació digital, emprenedoria i gestió del talent local: eixos per a garantir la cohesió territorial

Valerià Paül Carril

La jornada sobre “Sostenibilitat, agroecologia, transformació digital, emprenedoria i gestió del talent local: eixos per a garantir la cohesió territorial” va tenir lloc el 12 de juliol a Puigdàlber (l’Alt Penedès) el 12 de juliol del 2022. Es va organitzar en el marc del programa sostingut de col·laboració entre la Societat Catalana de Geografia i la Diputació de Barcelona, que ja ha donat lloc a diversos esdeveniments d’aquesta naturalesa. En aquest cas, l’èmfasi es va posar en el desenvolupament rural sostenible a través del concepte de cohesió territorial. Es va estructurar mitjançant cinc taules rodones successives, cadascuna d’una hora de duració. Hi va assistir com a públic una cinquantena llarga de persones, sobretot tècnics de les administracions locals de les comarques de Barcelona.

A la inauguració, prèvia a la primera de les taules rodones, hi van ser presents responsables polítics de tres nivells d’organització territorial: la mateixa Diputació de Barcelona –amb el seu president delegat de l’Àrea d’innovació, governs locals i cohesió territorial, Marc Verdguer–, el Consell Comarcal de l’Alt Penedès –amb el seu president, Xavier Lluch– i l’Ajuntament de Puigdàlber –amb el seu alcalde, Miquel Vallès. Tots ells van manifestar la conveniència temàtica de la jornada i la idoneïtat de l’indret triat. Valerià Paül, vocal de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia, va ser present també a la taula i va subratllar la vigència de la col·laboració entre la institució provincial barcelonina i la societat filial de l’Institut d’Estudis Catalans, així com la rellevància dels aspectes a tractar durant l’esdeveniment per assolir el preuat desenvolupament rural sostenible.

La primera de les taules rodones va comptar amb quatre intervencions. La primera, de caràcter acadèmic, va ser a càrrec del mateix Valerià Paül, focalitzada en com es pot conceptualitzar i fer operatiu el desenvolupament rural, amb un enfocament crític sobre les polítiques desplegades arreu en aquest sentit. També van intervenir-hi dos representants polítics penedesencs (Joan M. Montfort, tinent d’alcalde de Vilafranca del Penedès, i Jordi Ferrer, alcalde de Sant Cugat Sesgarrigues), així com Jaume Sió, alt càrrec del Departament d’Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural de la Generalitat de Catalunya dedicat al disseny estratègic de la bioeconomia per al país amb l’horitzó 2030.

La següent taula rodona es va centrar en el capital social i la qüestió laboral a les àrees rurals. Més enllà de la participació de Pol Pagès, un altre alcalde penedesenc (el de Sant Quintí de Mediona), i de Joana Barbany, directora general de Societat Digital de la Generalitat de Catalunya, la intervenció d’Èric Gómez, cap del Servei de desenvolupament econòmic i ocupació del Consell Comarcal

de l'Alt Penedès, va resultar punyent. Recentment aquest economista ha rebut el XVII Premi Catalunya d'Economia de la Societat Catalana d'Economia. Convé indicar que, acabada la taula i en l'espai obert per a intervencions, es va generar un debat intens al voltant de l'estat de les infraestructures digitals que resulten claus per al futur de l'espai rural català: mentre que l'administració sosté que es troben en un estat òptim o en vies de millora, des del territori es van sentir força veus escèptiques.

La tercera taula rodona va dedicar-se a l'agroecologia. Va comptar amb la participació destacada de Vanesa Freixa, autora d'un dels capítols del volum dirigit per Cerarols i Nogué (2022) –ressenyat per Paül (2022)– i exdirectora de l'Escola de Pastors de Catalunya; es tracta d'una coneguda activista en sobirania alimentària que va sostenir que la situació del sector agrari al país és molt crítica, per exemple, per l'envelliment de la pagesia. A més de Francesc Prenafeta, investigador de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries, també hi va intervenir l'alcalde de Torrelles de Foix, Sergi Vallès.

La quarta taula rodona també va comptar amb un altre autor del volum dirigit per Cerarols i Nogué (2022), Oriol Serrà, pertanyent a l'Associació de Micropobles de Catalunya. Aquesta part de la jornada es dedicava a l'emprenedoria i, en concret, al sector turístic. Més enllà de la intervenció d'una altra alcaldessa de la comarca (en aquest cas, Immaculada Ferrer, de Santa Margarida i els Monjos), hi va participar el Consorci de Promoció Turística del Penedès a través de la seva directora Núria Sala, que va defensar que el sector turístic ofereix moltes oportunitats per al territori.

La darrera taula rodona, la més concorreguda, es va dedicar específicament a un tema invocat ja a les intervencions del matí: el desenvolupament digital dels espais rurals. En aquest sentit, i més enllà d'uns altres dos representants polítics penedesencs (l'alcalde d'Avinyonet del Penedès, César Herráiz, i la tinent d'alcalde de Mediona, Maica Sandalinas), el director general d'Innovació i Economia Digital de la Generalitat de Catalunya (Daniel Marco), va relatar la feina desplegada per l'administració catalana i el representant del Consorci Localret (Andreu Francisco), conformat per ajuntaments que pretenen llur transformació digital, la seva. Convé destacar la perspectiva en aquesta matèria del geògraf Ignasi Aldomà, que va exposar-hi els materials del darrer *Atlas del món rural* que ha dirigit (Aldomà, 2022). Aldomà va explicar la importància de la infraestructura digital al territori rural (fibra òptica i 5G) per poder-hi desenvolupar teletreball, tot destacant que hi ha zones molt poc servides. Aldomà va subratllar per concloure que, encara que hom parli tot sovint de 947 i escaig pobles a Catalunya, la «realitat» consisteix en gairebé 3.500 pobles en 947 municipis.

La jornada es va cloure institucionalment amb unes breus paraules de representants polítics de la Diputació de Barcelona (Carmela Fortuny, vicepresidenta segona de la institució) i del Departament de Polítiques Digitals i Territori de la Generalitat de Catalunya (Daniel Marco, director general suara esmentat). Convé dir que aquest departament ha desaparegut mesos després, fruit de la

Diputació de Barcelona

Taula de la sessió inaugural de la jornada.

reorganització governamental de la tardor de 2022. Abans d'aquesta darrera intervenció, es van presentar breument diversos projectes impulsats per la Diputació de Barcelona en el camp d'estudi.

La temàtica de l'acte resultava plenament pertinent. Tanmateix, el format va conferir un rol destacat als polítics electes i de ben segur que hagués estat profitós sentir-hi també amb més força perspectives diferents, sobretot provinents de la societat civil. Alhora, a les taules rodones, com acostuma a passar sovint en aquesta mena d'esdeveniments, no es va produir sempre una retroalimentació i debat autèntics, sinó un seguit d'intervencions successives que no van dialogar gaire entre elles. Tanmateix, des del públic es van aixecar diverses veus que van enriquir enormement alguns dels aspectes invocats.

Cal dir que tota la jornada es pot trobar gravada a la següent llista de vincles-e: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLZfZGJDhTfrmsd9iIqJM2MhM5P9E6d7gr> (consultat 27/02/2023).

Referències

- ALDOMÀ, Ignasi [dir.] (2022). *Atles del món rural 2022. Despoblament o revitalització?* Lleida: Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya/Associació Catalana de Municipis/Fundació Transparència i Bon Govern Local/Associació de Micropobles de Catalunya.
- CERAROLS, Rosa; Joan NOGUÉ [ed.] (2022). *L'altre món rural. Reflexions i experiències de la nova ruralitat*. Manresa: Tigre de Paper.
- PAÛL, Valerià (2022). "La nova identitat de la Geografia rural catalana". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 93, p. 179-194. DOI: <https://doi.org/10.2436/20.3002.01.224>

Entrevista al president de la Societat Catalana de Geografia en ocasió de la jornada, publicada al butlletí de la Diputació de Barcelona *Innov@diba*, núm. 17, juliol de 2022

Fa uns dies l'Àrea d'Innovació, Governos Locals i Cohesió Territorial de la Diputació de Barcelona, la Societat Catalana de Geografia del l'Institut d'Estudis Catalans, l'Ajuntament de Puigdàlber i el Consell Comarcal de l'Alt Penedès van organitzar una jornada on es van abordar diferents qüestions sobre els reptes de la cohesió territorial de manera sectorial. Avui volem parlar d'alguns d'aquestes aspectes amb el president de la Societat Catalana de Geografia, Rafael Giménez-Capdevila.

En primer lloc voldríem conèixer millor la Societat Catalana de Geografia. Quins són els vostres objectius i la vostra missió?

La Societat Catalana de Geografia és una entitat que actua com a punt de trobada de la comunitat geogràfica catalana. Fou creada el 1935 com a societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Està oberta a tota persona interessada en la geografia, tant des del vessant acadèmic com des del personal. Les seves activitats giren, entre d'altres, al voltant de la difusió del coneixement geogràfic en els espais del nostre entorn o en els llunyans, del foment de la recerca científica i de l'anàlisi de les problemàtiques territorials a través del treball de camp.

Quins penseu que són els reptes més importants que tenim per poder avançar cap a un territori cohesionat on es pugui viure amb les mateixes condicions en un poble petit del món rural que a les àrees metropolitanas?

Un dels reptes és, sobretot, la manca de serveis, equipaments i infraestructures en molts d'aquests pobles petits. Aquests elements són clau per retenir i atreure població. La cohesió passa per garantir l'accés als serveis bàsics, com les guarderies o els caixers automàtics, i a una bona connexió digital, d'igual manera que es pot fer a les ciutats i bona part de les àrees metropolitanas. Tanmateix, convido a deixar de pensar en el medi rural com un espai subsidiari i amb problemes, fins i tot marginal. Una multitud d'iniciatives més o menys espontànies fan evident que s'hi estan desenvolupant projectes de futur, com mostra el llibre sobre l'altre món rural, que recentment han dirigit els geògrafs Joan Nogué i Rosa Cerarols.

Com podem lluitar contra el despoblament del medi rural? Ha canviat la tendència arran de la pandèmia que hem viscut?

Aquest és, de fet, un dels grans debats. Durant els confinaments, sobretot el 2020, d'acord amb la percepció mediàtica, semblava que el canvi de residència des

dels espais metropolitans cap als rurals era substancial, perquè la qualitat de vida era superior als segons. Però les dades d'empadronaments han desmentit en gran mesura que s'hagi produït cap canvi significatiu en la distribució de la població, més enllà de fets anecdòtics. Observem molta més inèrcia del que la percepció del 2020 podia fer presagiar. Les tendències de fons, per tant, no s'han alterat.

Què en penseu que les zones rurals i els petits municipis poden ser uns espais d'oportunitat per generar activitat econòmica i fomentar un model de producció i consum ecològic?

N'estic convençut. La sobirania alimentària és totalment imprescindible per a la nostra sostenibilitat com a país. No només per les emissions associades al transport de productes de països llunyans, o els controls ambientals menors o nuls (per no parlar de les condicions socials pèssimes) existents en aquests altres països, sinó també perquè, com ens hem adonat amb la pandèmia, depenem molt més del nostre territori del que volem admetre. El consum d'aliments de proximitat és fonamental i, per descomptat, hem de tendir cap a un model d'agricultura ecològica. Tot i que a Catalunya, des de fa dècades, es parla retòricament de la protecció dels sòls agraris, és una de les tasques més urgents que tenim sobre de la taula. I estan molt amenaçats, per cert. Un cas molt clar és el dels projectes d'instal·lacions energètiques, en particular de plaques solars, que s'haurien d'evitar col·locar en sòl agrari.

La identificació del talent local és un element fonamental per generar nova activitat econòmica sobre el territori i desenvolupar intel·ligència territorial?

Sí, és clar. El capital humà és central en qualsevol projecte territorial. En àmbits amb densitats més baixes, com els espais rurals, i en general amb més envelliment, el talent és encara més fonamental.

Com pot ser un motor econòmic i de desenvolupament sostenible del territori l'activitat turística i el patrimoni cultural?

Algunes recerques geogràfiques recents mostren que cal anar amb molt de compte. El turisme com a activitat complementària i mesurada, per exemple basada en el patrimoni local, pot funcionar en un món rural viu. Però el que necessitem són activitats primàries i industrials actives al territori i que el turisme en sigui complementari, no al revés. Cal evitar el desenvolupament turístic desmesurat i els monoconreus econòmics d'aquesta activitat: fan el territori molt dependent i, per tant, vulnerable. A vegades s'ha donat un excés d'inversió de les administracions públiques en turisme a l'espai rural, i potser convindria posar més l'accent a afavorir-hi el manteniment de l'activitat agrària (i, gràcies a ella, desenvolupar-hi agroturisme) o la conservació del medi natural (i, gràcies a ella, turisme de natura o ecoturisme).

Com afecta la digitalització i el desplegament de la connectivitat en la cohesió territorial? Estem aconseguint implantar el calendari necessari per no perdre oportunitats?

Ja he comentat abans que la connectivitat digital és cabdal per trencar les fractures territorials que ara coneixem. Les polítiques públiques en aquesta línia són consistents i de llarg termini. Ara bé, no tinc prou eines per valorar si el ritme és l'adequat per no perdre oportunitats. Tanmateix, seria interessant invertir els termes i pensar el que es pot fer amb l'equipament actual, perquè les potencialitats arriben més enllà del que se'n treu avui.

Entre els pobles petits i la gran capital que és Barcelona i la seva àrea metropolitana, les ciutats mitjanes tenen un paper fonamental? Quin és el paper articulador i vertebrador que tenen aquestes ciutats?

La geografia fa dècades que reivindica el paper de les ciutats mitjanes per articular el territori català. Aquí em permeto subratllar l'excel·lent treball dut a terme pels companys de la Universitat de Lleida. Es tracta d'una qüestió molt rellevant per a la cohesió territorial. Hem de deixar de banda els esquemes simplistes heretats (metropolità - resta de Catalunya, urbà-rural, etc.), ja que hi ha moltes realitats intermèdies que tenen un paper de primer ordre. Aquestes ciutats estructuren una àrea d'influència i, a més, actuen de ròtula amb altres territoris, entre d'altres, l'àrea metropolitana de Barcelona.

El transport és clau per al desenvolupament del país. Quines són actualment les necessitats més urgents que veieu a la demarcació de Barcelona?

La mobilitat de les persones i de les coses materials ha entrat en una profunda transformació, obligada a disminuir la seva empremta sobre el canvi climàtic i les diverses contaminacions que provoca. Això implica descarbonitzar-la i fer-la d'una altra manera, on el transport col·lectiu tingui més participació en detriment de l'individual, així com introduir canvis urbanístics i territorials que contribueixin a reduir la necessitat de la mobilitat, o com a mínim a reduir-ne la distància. No es tracta, doncs, de tenir més infraestructures de transport, sinó d'utilitzar millor les que ja existeixen i només fer les que permetin un funcionament millor del conjunt del sistema.

La demarcació de Barcelona comprèn espais metropolitans densament poblats, on el transport col·lectiu ha de millorar l'oferta per ser una alternativa més sòlida al vehicle privat. D'altra banda, també comprèn espais menys densament poblats, on l'oferta de transport col·lectiu es troba massa lluny de representar aquesta alternativa. Exemples d'organització del transport col·lectiu no massa llunyans, com ara Suïssa, Luxemburg o els Països Baixos, haurien de servir d'estímul per desenvolupar l'oferta a Catalunya i trencar la dicotomia actual entre espais amb accessibilitat o sense en transport col·lectiu.

I, per acabar, dona algun consell als governs locals de cara al futur?

Caldria pensar menys en l'arribada de recursos de fora i més en clau endògena. Cada govern local hauria de disposar d'un model territorial adient i cercar les complicitats necessàries per assolir-lo. En aquest aspecte, la geografia resulta fonamental, perquè subministra coneixements i procediments necessaris per ajudar a bastir aquest model. D'altra banda, sense una participació real de la ciutadania (és a dir, no puntual, sinó sostinguda, i els resultats de la qual es preguin en consideració) no es podrà avançar. Un projecte territorial sense apropiació ciutadana està abocat al fracàs. El futur passa perquè les decisions es prenguin amb la gent, no per a la gent però sense la gent.

* * *

Èxode urbà i renaixement rural? Les migracions internes de les ciutats i el món rural durant la pandèmia de la covid-19

Durant els temps més durs de la pandèmia de la covid-19 es va instal·lar als mitjans de comunicació, amb àmplia repercussió a la societat, un discurs dominant: l'aparició d'un èxode urbà notable i un creixement de les àrees rurals, afectades fins aleshores per processos d'intensa despoblació. Aquest discurs de canvi residencial, construït a partir de l'acumulació de petites històries, no es va fonamentar, però, amb dades de rigor estadístic. En aquesta conferència avaluarem quin ha estat el veritable impacte de la pandèmia sobre la migració interna de les ciutats i les àrees rurals amb informació recopilada per l'Institut Nacional d'Estadística entre els anys 2020 i 2021.

Sara Sánchez Bernabeu

La conferència inaugural del curs 2022-2023 de la Societat Catalana de Geografia va tenir lloc el dimarts 18 d'octubre a la Sala Pi i Sunyer de la seu de l'IEC a Barcelona. L'encarregat fou Joaquín Recaño, professor titular de Geografia Humana del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i investigador associat del Centre d'Estudis Demogràfics, sota el títol “Èxode urbà i renaixement rural? Les migracions internes de les ciutats i el món rural durant la pandèmia de la covid-19”. L'acte només es va poder seguir presencialment, sense retransmissió a distància, i aplegà una nombrosa assistència.

Les paraules inicials foren a càrrec del president de la SCG, Rafael Giménez-Capdevila, que destacà el gran objectiu d'aquest curs: l'organització del Congrés de l'EUGEO, al setembre de 2023 a Barcelona. La vicepresidenta Anna Ortiz introduí el conferenciant, de qui destacà el llarg recorregut en estudis sobre migracions.

Joaquín Recaño inicià la conferència a partir d'un titular d'un diari sobre la mobilitat residencial a Espanya durant la pandèmia, on es constatava una contradicció amb el mapa que il·lustrava l'article. El periodisme de dades, generalment sense anàlisi, juntament amb l'especulació dels mitjans de comunicació sobre la “fi de les ciutats” durant la pandèmia de la covid-19, va ser el punt de partida de l'exposició del ponent.

L'explicació inicial va incloure aspectes com l'aparició del teletreball i l'empadronament tàctic, com també el fet que durant la pandèmia, els moviments migratoris interns van donar-se a distàncies relativament curtes, cap a àrees suburbanes majoritàriament.

El punt culminant de la conferència va ser l'exposició dels resultats d'un estudi recent realitzat pel mateix Joaquín Recaño. Inicialment, va mostrar les dades de migració abans i durant la pandèmia, on s'observava que, tot i la pandèmia, no va haver-hi gaires canvis en el nombre de moviments. Les següents dades van ser plantejades segons les sis tipologies de F. J. Goerlich, que classifica els

municipis segons tres variables: la demografia, el tipus de sòl i l'accessibilitat. Els resultats mostraven com les ciutats anomenades per Goerlich de tipus urbà-tancat van perdre alguns residents i, paral·lelament, els nous habitants que hi arribarien en situació normal, no ho van fer durant la pandèmia. A diferència, els municipis denominats rural-remot en van guanyar lleugerament.

Per completar encara més els resultats de l'estudi, el ponent va il·lustrar els moviments migratoris per grups d'edat durant la pandèmia. Les migracions internes van disminuir per als grups de gent jove i de gent gran, en canvi, van créixer les externes, sobretot amb l'arribada de gent jove.

A l'hora de concloure, el geògraf i demògraf va acabar la conferència deixant clar que les principals beneficiàries de les mobilitats durant la pandèmia van ser les àrees suburbanes, no les àrees rurals com molts mitjans havien afirmat sense dades de rigor estadístic. Altrament, va expressar que l'èxode rural ja existia, però durant la pandèmia, es va accentuar.

* * *

Lectures geopolítiques del conflicte entre Rússia i Ucraïna

Joan Alberich González

Les lectures geopolítiques de la invasió iniciada per Rússia en terres ucraïneses el 24 de febrer de 2022 van ser l'objecte d'una taula rodona celebrada el 27 d'octubre del 2022 a l'Aula Magna de la Facultat de Turisme i Geografia de la Universitat Rovira i Virgili a Vila-seca, coorganitzada per la Societat Catalana de Geografia, d'una banda, i la pròpia Facultat i el Departament de Geografia d'aquella universitat, de l'altra.

L'elecció d'aquest espai s'inscriu en la voluntat de la SCG de descentralitzar alguns dels seus actes, tot celebrant-los en localitzacions alternatives a la de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona i oferint la possibilitat de poder-hi connectar en directe telemàticament. Així, entre totes dues modalitats –presencial i virtual–, el nombre d'assistents s'aproximà a la cinquantena, xifra segurament superior a la que s'hauria assolit si l'acte s'hagués celebrat en format únicament presencial a la seu de l'IEC.

Amb la moderació del professor Joan Alberich, vocal de la Junta de Govern de la SCG i professor del Departament de Geografia de la URV, la jornada comptà amb la participació del catedràtic emèrit d'aquell mateix departament, Josep Oliveras Samitier, i dels professors associats del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, Roser Rodríguez Carreras i Jordi Martín Díaz. El format de l'acte consistí en una exposició inicial per cada un dels ponents i la posterior discussió en forma de taula rodona dels principals temes exposats amb la participació del públic assistent.

Xavier Delcòs Alió

Vista general de l'assistència durant la presentació de la taula rodona

En primer terme, el professor Oliveras va incidir en els antecedents històrics de l'actual conflicte en el context de la geografia política vinculada a la geografia cultural, Així, definí la geopolítica com la filosofia que avalua valors, on el territori és l'espai físic on es plasmen certes polítiques i destacant el paper important que té la globalització -molt afavorida per l'altaveu d'Internet i les xarxes socials- sobre determinats conflictes.

En aquest sentit, Oliveras destacà el rol, simbòlic i físic, que juguen les fronteres de l'actual conflicte, representades en aquest cas, pels braços del Danubi i els mars d'Azov i Negre, i la clara voluntat de Rússia per tenir control sobre aquests. En paraules seves, Ucraïna es troba en un punt geoestratègic en el mapa mundial, ja que se situa en una de les cruïlles entre Orient i Occident i forma part, alhora, d'un dels corredors d'exportació dels jaciments de gas i petroli de l'Àsia central. Igualment, el riu Dnièper també hi té un paper important, ja que és una via de comunicació molt fàcil per arribar a Moscou i a Sant Petersburg. En aquest sentit, el territori ucraïnès és un lloc de pas de corredors naturals per a la història i la configuració de la nació russa.

Oliveras seguí afirmant que la cultura i la religió també juguen un rol rellevant en l'actual conflicte, amb unes zones de predomini de la religió cristiana catòlica i unes altres de majoria ortodoxa. Aquestes diferències també es reprodueixen, parcialment, en el mapa lingüístic de la regió.

Per la seva banda, la intervenció de la professora Roser Rodríguez incidí en els motius geopolítics entre Rússia i Europa que va determinaren l'esclat de la guerra, aproximant-se al conflicte de manera indirecta, a través de la visió de com s'ha arribat a aquest moment en la escena internacional. Així, destacà el rol d'actors de la escena internacional que hi premen part, situant l'inici de tot plegat en la caiguda del mur de Berlín l'any 1991 i la reconfiguració de l'espai europeu que se'n derivà. Així, destacà com l'adhesió a l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) de certs països europeus fou vista des de Rússia com una pressió política i territorial que amenaçava la seva supervivència com a nació, en tant que perdia influència al Marc Bàltic (tot i mantenir l'enclavament de Kaliningrad).

Al mateix temps, Rodríguez destacà l'augment en la despesa militar dels diferents països europeus, que s'ha traduït en una lluita de poder que té el territori ucraïnès com a taulell i que ha posat de manifest l'escàs poder que ha demostrat tenir la diplomàcia per a resoldre conflictes d'aquest tipus.

Finalment, per la seva banda, el Dr. Jordi Martín inicià la seva intervenció defensant la necessitat de fer autocrítica i defugir els discursos hegemònics dels mitjans de comunicació que obvien els motius geogràfics i històrics del conflicte. Segons la seva opinió, aquests discursos, lluny d'explicar amb rigor una realitat complexa, busquen justificar unes determinades polítiques que són totalment injustificables: en primer lloc, que la política i la diplomàcia no hagin aconseguit evitar el conflicte; en segon lloc, posant pals a les rodes per complir els escassos acords a què havien arribats els dos països combatents; i,

Josep Oliveras Samitier durant la seva intervenció

en tercer lloc, generant uns perjudicis tant per a la població ucraïnesa com per al conjunt de la societat europea.

Així, Martín afirmà que per comprendre la invasió -que, miri com es miri, no és justificable de cap de les maneres-, cal fer una anàlisi a diferents escales. En primer lloc, destaca que els Estats Units d'Amèrica juguen un paper molt important en el conflicte, la voluntat dels quals és mantenir l'hegemonia en el nou ordre internacional. En aquest sentit, un dels principals esculls que han impedit evitar el conflicte és que la seguretat europea no es decideix des d'Europa, sinó des de Washington. En segon lloc, un segon factor que cal tenir en compte és la necessitat de redefinir el rol de Rússia a escala mundial després de la caiguda del mur de Berlín i la dissolució de la URSS, que clarament s'ha traduït en una voluntat de seguir conservant el seu paper de potència regional. En tercer lloc, un altre element és l'obsessió que tenen moltes administracions per garantir i preservar la seguretat, i especialment a la pròpia Rússia, que se sentia amenaçada per l'expansió de l'OTAN cap a l'est (promoguda pels Estats Units i sense consensuar amb Rússia) i per l'escalada militar iniciada per Ucraïna anys abans, ja abans de l'arribada al poder de Vladimir Putin.

En últim terme, destacà com les sancions imposades a Rússia i el sabotatge que patí el gasoducte Nord Stream han permès trencar finalment les relacions energètiques amb Rússia i el final de l'energia barata a Europa, que provocarà una crisi econòmica a tot el continent.

La jornada es conclougué amb un debat, a partir de les preguntes formulades pel públic assistent, sobre el possible desenvolupament futur de la guerra i quines repercussions pot tenir sobre l'economia i la societat europea, en particular, i mundial, en un sentit més ampli.

Seminari de tardor de projectes de tesi doctoral de Geografia en curs

El 19 de desembre del 2022 s'organitzà en línia el segon seminari de projectes de tesi doctoral de Geografia en curs. Tot i que s'havien previst tres participants, només un va estar en condicions de presentar la seva recerca.

Oriol Porcel Montané, doctorand de la Universitat de Girona presentà els avanços de la seva tesi doctoral titulada: “Didàctiques transformadores per a la transició eco-social i energètica en els paisatges mediterranis”. La tesi s'emmarca en un projecte de recerca en el que participen diverses universitats espanyoles liderades pel grup de recerca APTA del Departament de Geografia de la Universitat de Girona.

En un context de crisi ambiental global i d'una incipient i alhora incerta transició energètica, processos que implicaran evidents impactes i transformacions dels territoris i dels paisatges pròxims, es fa necessari que les joves generacions disposin dels coneixements i habilitats bàsiques per esdevenir una ciutadania crítica i compromesa amb la promoció d'una transició eco-social i energètica que ajudi a garantir una transformació dels paisatges compatible amb la salvaguarda dels seus valors naturals i culturals. En aquest marc, l'ensenyament en l'etapa de la secundària juga un paper clau per abordar els coneixements necessaris i les competències clau per a una ciutadania crítica i activa. La tesi doctoral, que té com a marc geogràfic els paisatges del litoral mediterrani català i espanyol, es marca com a objectiu principal identificar aquells continguts, competències i metodologies didàctiques que, en l'educació secundària, poden afavorir el compromís de les generacions joves vers la transició eco-social i energètica en els seus entorns immediats. Per a assolir aquest objectiu es desenvolupa una estratègia combinada de metodologies de recerca quantitatives, qualitatives i col·laboratives.

* * *

PUBLICACIONS

Durant el període cobert per aquesta crònica, s'han publicat el següents números de la revista *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*:

- núm. 91-92: edició digital al desembre de 2021 i en paper al febrer del 2022.
- núm. 93: edició digital al juny de 2022 i en paper al setembre del 2022.
- núm. 94: edició digital al desembre de 2022 i en paper durant el primer trimestre del 2023.

Després d'onze anys com a editor de la revista, a l'inici del 2022 Jesús Burguenio passà el relleu a Valerià Paül com a editor en cap i a Joan Alberich com a editor adjunt.

* * *

Lluís Solé Sabarís en la geografia de Catalunya. Una biografia

El llibre de l'any 2022, el 22è de la sèrie publicada per la Societat des del 1998, fou editat el juliol del 2022 amb el suport de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC:

MENDIZÀBAL RIERA, Enric; Aimada SOLÉ FIGUERAS; Liliana SOLÉ FIGUERAS.

Lluís Solé Sabarís en la geografia de Catalunya. Una biografia.

La presentació del llibre tingué lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona el 9 de novembre del 2022. Comptà amb la participació de David Serrat Congost, Enric Mendizàbal Riera, Aimada Solé Figueras i Liliana Solé Figueras, i fou introduït per Jaume Guillamet Lloveras, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, i Rafael Giménez-Capdevila, president de la SCG.

La geografía española actual. Estado de la cuestión

En ocasió del Congrés internacional de Geografia organitzat per la Unió Geogràfica Internacional (UGI), a París al juliol del 2022, el Comitè espanyol de la UGI va designar una Comissió editorial per preparar el llibre d'aportacions espanyoles. La Comissió fou integrada per:

- Andrés Arístegui Cortijo (Instituto Geográfico Nacional)
- Rubén C. Lois González (Asociación Española de Geografía)
- Nieves López Estébanez (Asociación Española de Geografía)
- María Asunción Martín Lou (Real Sociedad Geográfica)
- Valerià Paül Carril (Societat Catalana de Geografia)
- Antonio Zárate Martín (Real Sociedad Geográfica)

El resultat fou la publicació de dos volums amb els mateixos continguts, un en castellà, excepte l'article promogut per la SCG que és en català, i l'altre en anglès. La SCG hi aporta un article específic, redactat a partir de *La nova Geografia de la Catalunya postcovid*, i cinc dels seus socis i sòcies participen en altres articles.

La geografía española actual. Estado de la cuestión. Aportación Española al Congreso de la Unión Geográfica Internacional, París 2022. Comité Español de la Unión Geográfica Internacional. Juliol 2022.

ISBN: 978-84-124962-4-6

PAÜL I CARRIL, Valerià; Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA. “Una geografia catalana en temps de crisis”, p. 385-411.

Spanish geography at contemporary times. State of the question (1972-2022). Spanish contribution to 35th IGC. Paris 2022. Time for Geographers. Spanish Committee of the International Geographical Union. Desembre 2022.

ISBN: 978-84-124962-8-4. DOI: <https://doi.org/10.21138/ugi.en.2022.lc>

PAÜL I CARRIL, Valerià; Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA. “Catalan Geography in Times of Crisis”, p. 353-380.

* * *

Premi Crítica Serra d'Or a *La nova Geografia de la Catalunya postcovid*

Rafael Giménez-Capdevila

A l'Auditori d'Endesa, a Barcelona, el 5 d'octubre del 2022 va tenir lloc l'acte de lliurament dels 57ens premis Crítica «Serra d'Or», els més antics en llengua catalana, creats el 1967.

Al parlament introductori, Francesc-Marc Álvaro, que ha pres el relleu del traspasat Josep Massot com a cap del consell de redacció de la revista *Serra d'Or*, definí aquests premis com “un termòmetre de la nostra cultura”.

Guardó del premi Crítica Serra d'Or

Jesús Burgueño durant el discurs de recepció del premi

Els catorze premis Crítica «Serra d'Or» s'agrupen en cinc categories: Literatura i Assaig (cinc premis); Recerca (tres premis); Arts escèniques (quatre premis); i Literatura infantil i juvenil (dos premis). Per a cada una de les categories, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, editora de la revista, designa un jurat específic. Els premis de Recerca són: Humanitats, Ciències i Catalanística. És el premi de Ciències el que fou concedit al llibre *La nova Geografia de la Catalunya postcovid*. Aquests premis no tenen dotació econòmica, però sí un fort reconeixement mediàtic, així com un guardó en forma de serreta.

En representació de les 64 autores i autors, membres de la Societat, recollí el premi Jesús Burgueño, coordinador de la publicació guardonada, a qui acompanyaren per a l'ocasió l'expresident Josep Oliveras, el president Rafael Giménez-Capdevila i el secretari Joaquim Farguell. La Societat celebra aquest premi, que ve a reconèixer també el conjunt de les seves publicacions.

SORTIDES D'ESTUDI, EXCURSIONS I VIATGES

La muntanya de Montjuïc: botó de roda de Barcelona i la seva àrea metropolitana

Jaume Font Garolera

Convocada amb el títol *La muntanya de Montjuïc: botó de roda de Barcelona i la seva àrea metropolitana*, el dissabte 5 de març del 2022 es va realitzar una sortida d'estudi a la muntanya de Montjuïc. Sota el guiatge de Jaume Font Garolera, professor emèrit del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona i vocal de la Junta de Govern de la Societat, s'aplegà una nombrosa assistència, cobrint el màxim de places previstes i deixant una llista d'espera de sòcies i socis que no van veure satisfet el desig de participar-hi. La visita havia de comptar amb la participació de Mercè Tatjer Mir per aportar el seu coneixement sobre la història del barraquisme. Una indisposició de darrera hora li impedí acompanyar el grup, tot i que les seves lliçons foren tingudes en compte.

La sortida es va dissenyar amb un recorregut circular, que tenia una doble intenció. D'una banda, conèixer les diverses façanes de la muntanya: urbana, marítima o portuària i meridional. Aquesta era marginal anys enrere i esdevingué l'escenari per antonomàsia de l'obra literària de Paco Candel. I d'altra banda, reflexionar sobre el gran protagonisme que ha tingut la muntanya en la història antiga i recent de la ciutat de Barcelona, a partir de la diversitat de funcions que ha exercit al llarg del temps. Des de l'extracció de la pedra per a la construcció de molts edificis emblemàtics de la ciutat fins a la seva controvertida història militar, o el paper d'acròpoli esportiva arran dels Jocs Olímpics del 1992.

El grup va començar puntualment la singladura a les 9:30 hores al peu de les torres venecianes, que emmarquen l'Avinguda Maria Cristina i la historicista façana monumental del Palau Nacional, seu del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). Avançant per l'Avinguda Maria Cristina, l'entorn del pavelló Mies van de Rohe, el CaixaFòrum i el Poble Espanyol, s'arribà al barri de la Font de la Guatlla. Cap al vessant meridional de la muntanya es van observar les cicatrius de les antigues pedreres, avui convertides en equipaments esportius, incloses les instal·lacions de l'Anella Olímpica (Estadi Lluís Companys i Palau Sant Jordi). En aquest punt es va reflexionar sobre el barraquisme i el vell i gran abocador d'escombraries on avui hi ha el Jardí Botànic.

Montjuïc vist des del port de Barcelona (2020)

Recorregut de la sortida a Montjuïc sobre fotografia aèria

La visita va prosseguir cap al Mirador del Migdia, que ofereix una esplèndida visió del port comercial, el gran polígon de la Zona Franca (avui en gran part logístic), la Fira de Barcelona i el conjunt del delta del Llobregat, amb l'aeroport i les gran poblacions metropolitanes. Posteriorment, es va resseguir el nou camí de ronda sobre el vessant portuari, per arribar al peu del castell i al Mirador de l'Alcalde. A partir d'aquí es resseguí el vessant septentrional de Montjuïc, passant pels jardins del palauet Albéniz, la font del Gat, la Fundació Miró i la balconada del MNAC, on es va donar per acabada la visita a les 14 hores.

En tractar-se d'un recorregut conegut per bona part dels assistents, se suscitaren animats debats i intercanvis d'opinions sobre la geografia i la història de la muntanya. Es va comentar el contrast arquitectònic entre la puresa de línies del pavelló Mies van de Rohe, el Palau Nacional i l'exuberància modernista

Rafael Giménez-Capdevila

Jaume Font Garolera durant el guiatge per Montjuïc

Arxiu Municipal de Barcelona (AMB)

Imatge aèria de Montjuïc, 1956. Al centre es veu l'estadi i a sota mateix el barri de barraques que havia crescut al vessant meridional.

de l'antiga fàbrica Casaramona, avui seu de la col·lecció d'Art Contemporani de la Fundació "la Caixa" CaixaFòrum. En la breu entrada al barri de la Font de la Guatlla, avui en remodelació, es va observar la creació de petits horts urbans. Un participant, que hi havia residit de petit, va aportar algunes vivències. L'arribada a l'Anella Olímpica va donar peu a interessants reflexions sobre les successives transformacions de la muntanya, sobretot en relació amb el barraquisme. D'alguna manera, aquest vessant tan ben descrit per Paco Candel a *Donde la ciudad cambia su nombre*, esdevingué un gran contenidor d'equipaments públics, culturals i esportius.

Les pedreres de Montjuïc. Actives fins la segona meitat del segle XX, s'estima que un 9% del volum de la muntanya va servir per a la construcció d'edificis de Barcelona. Una llegenda sosté que la muntanya recuperava de nit la pedra que s'extreia de dia.

Arxiu Municipal de Barcelona (AMB)

Vessant meridional de la muntanya de Montjuïc, en una imatge de 1957, quan les barraques ocupaven bona part de la muntanya.

Sortida urbana a Sabadell i acte en record de Lluís Casassas i Simó, en el centenari del seu naixement

Àngel Cebollada
Pau Avellaneda

Sortida matinal d'estudi de la Societat Catalana de Geografia a Sabadell, guiada per Àngel Cebollada i Pau Avellaneda, professors del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, el dissabte 26 de març de 2022. Mirades geogràfiques de Sabadell seguint el «metrominuto» i acte en record a Lluís Casassas i Simó (Sabadell, 2 d'abril del 1922 – Barcelona, 23 de juny del 1992) en el centenari del seu naixement.

La plasmació territorial de la sortida tingué el punt de partida a l'antiga estació de tren de Sabadell i va recórrer el barri de Covadonga. A partir d'aquí, creuà la Gran Via i entrà al Centre pel carrer de la Creueta per visitar l'àrea pacificada dels carrers Llobet, les Paus, Comèdies, Borriana i Plaça de l'Àngel, des d'on seguint l'eix central de la ciutat, per Via Massagué i Avinguda de l'Onze de Setembre, s'arribà a la Plaça de la Creu Alta. El darrer tram de la sortida va consistir en fer un petit itinerari pels orígens del barri i es va acabar a la plaça de Lluís Casassas i Simó. En aquest recorregut es mostraren alguns dels elements que defineixen la ciutat de Sabadell i les transformacions urbanes, tot emfasitzant el paper dels moviments ciutadans en elles.

Un dels reptes de la ciutat ha estat el canvi d'usos del llegat industrial construït dins de la trama urbana. Al llarg del recorregut es veieren antigues fàbriques (anomenades vapors fins a l'arribada de l'electricitat) i els nous usos que alberguen. En molts casos, l'antic espai fabril ocupava una extensió d'una illa de cases, del que una part s'enderroca i es construeixen habitatges, una altra

Rafael Giménez-Capdevila

Pau Avellaneda i Àngel Cebollada guiant la sortida a Sabadell

part passa a ser espai públic i, finalment, l'edificació amb valor patrimonial es reforma i se li dona un nou ús. Dels vists, en destaquen: el Vapor Badia que actualment és biblioteca municipal, el Vapor Codina, avui oficines municipals i seu de Vimusa (Habitatges Municipals de Sabadell), l'Artèxtil, en procés de transformació, que ha de ser un centre universitari de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) amb estudis del Grau d'Infermeria, i Ca l'Estruch, que és un centre de creació d'arts escèniques i seu d'entitats ciutadanes.

Més enllà de la transformació de les fàbriques, també es veié l'antic escorxador, avui campus universitari de la UAB i es van visitar dos antics safarejos, en desús des de l'arribada de l'aigua a les llars. El de la Font Nova ha estat restaurat i és visitable, mentre que la part restant s'ha habilitat com a equipament d'una escola pública. Pel que fa al Safareig de la Creu Alta, actualment és la biblioteca del barri.

Les transformacions i les conservacions de l'espai urbà no s'entenen sense la participació dels moviments ciutadans. Al barri de Covadonga, dos membres de l'Associació de Veïns, el Bill Phillips i la Mari, respectivament vicepresident i vocal, explicaren les seves voluntats de transformació de l'espai públic, en gran part vehiculats en el projecte de l'Urban Lab Covadonga. Al barri del Centre, el veí i geògraf Màrius Navazo explicà la pacificació del trànsit i l'experiència del pati al carrer, gestat a partir de les propostes veïnals i de la comunitat educativa de l'escola Enric Casassas. A la Creu Alta, el Jordi Torguet, vocal de l'Associació de Veïns, mostrà com l'entitat serva la memòria col·lectiva amb l'exposició que commemora els 250 anys del naixement del primer nucli de cases construïdes. En l'observació del riu Ripoll, s'exposà el darrer conflicte obert a la ciutat entre la intenció de construir una piscina de surf i la plataforma d'entitats ciutadanes constituïda per la salvaguarda del Ripoll.

De fet, la sortida es vehiculà a partir de la proposta ciutadana de Metrominuto, impulsada per la PEUS (Plataforma d'Entitats per un Urbanisme Sostenible de Sabadell). El Metrominuto es plasma en un mapa on es marquen els punts d'interès ciutadà i les connexions entre ells en distància i temps de recorregut caminant. Una altra de les contribucions de la plataforma és el Mapathon, amb els punts negres de l'accessibilitat a peu a Sabadell.

La sortida es clogué amb l'homenatge al geògraf, professor de la Universitat de Barcelona i president de la Societat Catalana de Geografia, Lluís Casassas i Simó, amb motiu del centenari del seu naixement. En aquest homenatge, que tingué lloc a la plaça que porta el seu nom, s'hi feren uns breus parlaments per part de Francesc Nadal i Rafael Giménez-Capdevila, expresident i president de la Societat, i de Jordi Casassas Ymbert i David Casassas Marquès, en representació de la família, glossant la figura de Lluís Casassas tant des del punt de vista acadèmic com humà.

*Plaça de la plaça
Lluís Casassas a Sabadell*

Viatge a Occitània: Larzac i Cevenes

Rafael Giménez-Capdevila

Itinerari

Dissabte 9 d'abril. Sortida des de Barcelona, Pesenàs [Pézenas], Milhau [Millau].

Diumenge 10 d'abril. Primera volta de l'elecció presidencial a França. La lluita no violenta del Larzac contra l'expansió del camp militar (1971-1981), amb Pierre-Marie Terral, doctor en Història.

Dilluns 11 d'abril. Lo Clapàs Vièlh [Montpellier-le-Vieux] (recorregut a peu per la "ciutat de les pedres", segons la denominació afegida el 2019), Ròcafòrt [Roquefort-sur-Soulzon] (visita caves de formatge), Santa Aulària de Sarnon [Sainte Eulalie de Cernon].

Dimarts 12 d'abril. Recorregut en autocar seguint les Gorges del Tarn fins a Santa Enimia [Sainte-Enimie] i Florac. Parc de La Bambouseraie en Cévennes, a Generargues [Généragues]. Nimes.

Dimecres 13 d'abril. Pont del Gard, Usès [Uzès], Vesenòbre [Vézènobres], Alès, Nimes.

Dijous 14 d'abril. Estació de Pichegu, captació de l'aigua del Roine (Bas Rhône Languedoc, BRL) a Bèlagarda [Bellegarde]. Aigasmòrtas [Aigues-Mortes]. Tornada a Barcelona.

Un viatge a través de tres topònims

L'Occitània lingüística i l'Occitània administrativa no coincideixen en un mateix territori. La regió administrativa francesa, instaurada el 2016 per la fusió de les antigues regions Migdia Pirineus (*Midi-Pyrénées*) i Llenguadoc-Rosselló (*Languedoc-Roussillon*), ocupa només la part central del domini lingüístic, incloent a més la Catalunya Nord. L'àrea lingüística abasta des de l'Atlàntic fins a la Mediterrània, amb l'Aran i les Vaus Vaudeses, al Piemont.

El Larzac és un altiplà calcari al Massís Central francès, d'uns 1.000 km² d'extensió i una altitud que varia entre 500 i 900 m. És el més extens dels *Grands Causses* (*causse* és una denominació específica que prenen els altiplans en aquesta àrea). La zona es caracteritza per una activitat agrícola i ramadera orientada a la producció de llet d'ovella per a l'elaboració del formatge, principalment de Roquefort.

Les Cevenes (*Cevenas* en occità, *Cévennes* en francès) és una serralada integrant també el Massís Central. El Parc nacional de les Cevenes, creat el 1969, s'estén només per una part.

El Larzac explicat per l'historiador Pierre-Marie Terral

El Larzac va aparèixer a la primera línia de l'actualitat el 1971, quan el govern francès va anunciar l'ampliació del camp militar existent, situat al costat del

Rafael Giménez-Capdevila

1. Rajal del gorp, al Larzac, 2. Plaça de Milhau, 3. El pont Vell sobre el riu Sorgues, a Sent Africa

poble de la Cavaliària. Aleshores s'organitzà un moviment de desobediència civil contra l'expropiació. Inicialment, al voltant de 103 pagesos van jurar no marxar mai d'aquelles terres cobejades per a l'ús militar. Durant un dècada, la lluita no-violenta del Larzac mobilitzà gent d'arreu de França i més enllà, deixant imatges icòniques, com les ovelles entrant al Palau de Justícia de Milhau o pasturant pel Champ de Mars a París, i eslògans punyents: *Gardarèm lo Larzac! Faites labour pas la guerre!*

El 1981, amb l'arribada de François Mitterrand a la presidència de la República, el govern abandonà la proposta d'ampliació del camp militar. Això no obstant, l'activisme al Larzac prosseguí, amb nova població que s'hi havia establert per aturar les pretensions governamentals. La lluita es focalitzà en l'ordenació del territori, el sindicalisme agrícola i l'altermundialització. Noves accions simbòliques, com l'atac a un restaurant de menjar ràpid a Milhau l'agost del 1999, tornen el Larzac a l'actualitat, personificat en aquella ocasió per José Bové, que anys més tard seria elegit eurodiputat (2009-2019).

Per guiar el grup de la SCG en la immersió al Larzac vam tenir el privilegi de compartir una jornada amb Pierre-Marie Terral, doctor en Història contemporània per la Universitat Paul-Valéry de Montpeller, actualment professor d'Història i Geografia al Lycée Monteil de Rodés. La tesi doctoral¹ atesta el seu coneixement sobre les lluites del Larzac, tema que ha seguit investigant a

1. *Le Larzac, de la lutte paysanne à l'altermondialisme. Entre histoire et mémoire (1971-2010)*, thèse d'histoire contemporaine sous la direction de Christian Amalvi, Université Paul-Valéry Montpellier III, 2010, 509 p. (vol 2 annexes, 386 p.).

partir de la consulta d'arxius inèdits i el recull de nous testimonis. A l'apartat de bibliografia d'aquesta nota apareixen les seves principals obres al respecte.

El recorregut pel Larzac s'inicià, per raons pràctiques, a l'aparcament del restaurant de menjar ràpid de Milhau atacat pel moviment altermundialista. La primera etapa fou al *Rajal del gorp* [barranc del corb en occità], un circ natural que acollí les grans concentracions de 1973, 1974 i 1977. Tot seguit, a pocs quilòmetres, la parada obligatòria a La Jasse Maison du Larzac, la pleta que allotjava les reunions del moviment contrari a l'expansió del camp militar. Avui, aquest edifici aïllat és la seu de l'Association Pour l'Aménagement du Larzac (APAL) i lloc de venda dels productes alimentaris, artesans i culturals del Larzac. Una altra *jaça* [pleta], la de la Blaquièra, fou construïda en un estil vernacular entre 1973 i 1975 per partidaris del moviment, que aportaren pedres gravades amb inscripcions i símbols per a perpetuar-ne el record.

Posteriorment es visità el poble de Saint-Martin-du-Larzac, la capella del qual també fou seu de reunions del moviment i on ara es presenten uns panells explicatius de la lluita. El cementiri contigu acull les sepultures d'algunes de les persones més representatives d'aquells fets, com Jeanine Boubal (1920-2009). Tot plegat en un paisatge cobert de boixos, que permetien abrigar els ramats de les inclemències meteorològiques. En aquesta àrea es contemplen també els vitralls artístics que hi ha instal·lat el membre del moviment Claude Baillon.

Un nou trajecte en autocar per la carretera que limita amb el camp militar, que segueix actiu i constitueix la base de les tropes franceses que intervenen a l'Àfrica, acosta el grup a Montredon, on té la casa José Bové. Feinejant pels voltants, amb unes grosses tises de podar a les mans, ell i la seva companya

Rafael Giménez-Capdevila

El grup de la SCG amb José Bové i la seva companya

Rafael Giménez-Capdevila

Les gorges del riu Tarn, a Santa Enimie

saluden el grup i el convidaren a seure a l'era, on animadament es tractà de l'actualitat política, inevitable el dia de la primera volta de l'elecció presidencial francesa, sense defugir però el cas dels catalans.

La jornada s'acabà amb l'acostament al viaducte de Milhau, que es va contemplar des de diversos punts de vista, i en particular des del poble de Pèira, a la vora del riu Tarn. Es tracta d'una obra pública espectacular, un pont atirantat per on discorre l'autopista, dissenyat per l'enginyer Michel Virlogeux i l'arquitecte Norman Foster, inaugurat a finals del 2004.

Bibliografia

- BEAU, Georges (1974). *Vie ou mort du Larzac*. Paris: Solar, 153 p.
- CABANEL, Patrick (1998). *Histoire des Cévennes*. Paris: PUF, 127 p.
- CASSARD, Philippe (2003). *La lutte du Larzac 1971-1981*. Paris: Arcadie, vídeo 90 min.
- FRANQUEMAGNE, Gaël (2010). "La mobilisation socioterritoriale du Larzac et la fabrique de l'authenticité". *Espaces et sociétés*, 2010/3 núm. 143, p. 117-133.
- RAYSSAC, Sébastien, Philippe SOUR, Valerià PAÛL (2013). "Torisme cultural occitan: d'una política territoriala a una aïšina de conscientizació?" *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 75, p. 55-80. DOI: 10.2436/20.3002.01.22
- TERRAL, Pierre-Marie (2011). *Larzac. De la lutte paysanne à l'altermondialisme*. Toulouse: Privat, 459.
- TERRAL, Pierre-Marie, Arnaud SPANI (2015). *Parc naturel régional des Grands Causses*. Toulouse: Privat, 144 p.
- TERRAL, Pierre-Marie (2017). *Larzac : terre de lutte. Une contestation devenue référence*. Toulouse: Privat, 137 p.

“Estiueig de proximitat” a Santa Coloma de Gramenet

Visita a l'exposició *Estiueig de proximitat, 1850-1950*, al Museu Torre Balldovina de Santa Coloma de Gramenet, 28 de maig del 2022, guiada per Joaquim Maria Puigvert, comissari de l'exposició.

Joaquim Maria Puigvert Solà

L'empremta d'una pràctica social

L'exposició “Estiueig de proximitat, 1850-1950” vol ajudar a mirar i repensar d'una altra manera el paisatge dels entorns actuals de la ciutat de Barcelona. Malgrat els canvis derivats de la gran densificació urbana, encara avui es pot seguir l'empremta d'una antiga pràctica social relacionada amb la salut: l'estiueig aristocràtic, burgès i menestral, de mar i de muntanya, en un radi no superior a 50 km de la capital de Catalunya. Les ciutats-jardí, les torres, els jardins, les fonts, els balnearis, els casinos i els antics hotels en són testimonis eloqüents.

De l'estiueig elitista a l'estiueig menestral

El primer estiueig (el que durava de dos a tres mesos) era de caràcter elitista i estava molt relacionat amb la salut: anar “a prendre les aigües”, “canviar d'aïres” i els banys de mar eren pràctiques recomanades per molts metges. Aquest tipus d'estiueig només se'l podien permetre els sectors que formaven part de la burgesia i de les classes mitjanes emergents, que aprofitaven els estius per relacionar-se entre ells, ja fos jugant a cartes als seus casinos, practicant determinats esports, organitzant excursions o, fins i tot, concertant matrimonis. Els membres de les anomenades colònies d'estiuejants o de forasters feien vida a part respecte de la població local.

A partir de la Segona República, el 1931, amb la institucionalització de la setmana de vacances pagades, es van posar les bases per estendre i democratitzar aquesta pràctica entre alguns sectors obrers i menestrals.

Els canvis socials i el llegat patrimonial

L'antic estiueig (especialment a la costa) ha evolucionat cap al turisme de masses a partir dels anys seixanta, fruit de les polítiques dels estats del benestar. A la Catalunya interior, moltes de les velles torres s'han reconvertit en primeres residències; en altres casos, s'han destinat a equipaments públics (cases de la vila, museus, centres cívics...) o s'han substituït per blocs de pisos vinculats a processos d'especulació urbanística. Algunes vegades els antics i privatius jardins (fragments de naturalesa domesticada) han esdevingut oasis verds de domini i gaudi públic dins el brogit urbà. Els avenços en el camp de la farmacologia i els nous hàbits socials van comportar la decadència d'alguns balnearis. Altres van resistir i s'esforcen a captar una clientela més jove.

Tenint en compte la gran quantitat de canvis experimentats, no seria necessari, després de fer visibles diversos estrats evolutius de l'estiueig, reflexionar sobre el present i el futur d'aquest ric i singular llegat patrimonial?

Rafael Giménez-Capdevila

La Torre Balldovina de Santa Coloma de Gramenet, amb el cartell de l'exposició

* * *

El Prat de Llobregat en bicicleta

Joan Alberich González

Amb la voluntat d'ampliar la tipologia de sortides de camp que des de la Societat s'ofereixen als nostres consocis, el dissabte 8 d'octubre de 2022 es va organitzar una sortida en bicicleta (i, eventualment, en patinet elèctric, tot i que finalment ningú no en va fer ús) pel nucli urbà del Prat de Llobregat i, especialment, pels espais naturals i agrícoles del delta del riu Llobregat.

L'objectiu de la sortida era conèixer sobre el terreny la situació d'amenaça latent que viu aquest espai on conviu, en un equilibri fràgil, les activitats econòmiques tradicionals vinculades a l'agricultura i, en menor mesura, la ramaderia; l'expansió tant urbana del propi nucli del Prat de Llobregat (amb ple procés d'urbanització del seu pla d'Eixample Sud) com de les instal·lacions aeroportuàries (ara que ha revifat el projecte de la seva ampliació); i, finalment, la preservació dels espais naturals d'indubtable interès, com les zones humides, les pinedes litorals o els sistemes dunars.

Sota el guiatge d'en Joan Alberich, vocal de la Junta de Govern de la SCG i professor de Geografia de la Universitat Rovira i Virgili, la sortida s'inicià, a les nou del matí i sota un cel rúfol, a l'esplanada que comparteixen les estacions del servei de Rodalies de Catalunya (R2 Sud) i del metro de Barcelona (L9 Sud) i, on està projectada, i mig construïda, una estació del tren d'alta velocitat. Es tracta d'un espai molt interessant ja que permet albirar els solars de dues de les principals indústries del municipi del Prat de Llobregat: La Seda de Barcelona (1925-2000), de la qual tan sols queda com a testimoni l'antiga xemeneia; i, pròxima a la llera del riu Llobregat, la Paperera (1922-2006). La implantació de totes dues indústries, especialment la primera, va impulsar un canvi demogràfic i social al Prat: si l'any 1920 hi havia 3.591 persones empadronades, el 1930, amb La Seda en ple funcionament, el total de població era de 6.694 habitants. Igualment, des del punt de vista social, les noves indústries van representar per a les dones del Prat la possibilitat d'accedir al treball assalariat, fora de les feines tradicionals com el comerç, moltes vegades familiar, o les tasques mal pagades i poc reconegudes del camp. A més, molts homes compaginaven les feines del camp amb alguns dels torns laborals a les dues empreses. Finalment, cal destacar que els dirigents de La Seda, d'origen holandès, van aplicar una política social avançada, similar a la que seguien les indústries en aquell país, però que, alhora, resultava paternalista i controladora, amb una àmplia oferta d'activitats i serveis per als treballadors i les seves famílies, com ara escola, colònies infantils, economat, habitatges o activitats esportives.

En l'actualitat, en els terrenys que ocupaven les dues indústries es preveu edificar fins a 4.000 habitatges dins el pla d'Eixample Nord del municipi, la construcció del qual encara no s'ha iniciat (<<http://www.consorcipratnord.cat>>).

Després de creuar el nucli històric del Prat del Llobregat, construït, a partir del segle XVIII, al voltant de l'església de l'actual església de Sant Pere i Sant Pau i de la plaça de la Vila, els assistents es dirigiren cap a l'avinguda de la Verge de Montserrat, principal eix comercial i social del Prat actual, per arribar finalment a l'avinguda de l'11 de Setembre, que fins fa pocs anys marcava el final de la trama urbana de la ciutat (a excepció d'alguns barris, com el de la Barceloneta, que se situaven a l'altre costat de l'actual avinguda).

No obstant, actualment el nucli urbà s'expandeix cap al sud d'aquesta avinguda: fa més d'una dècada es va projectar l'Àrea Residencial Estratègica (ARE) de l'Eixample Sud, que ha de completar i tancar el desenvolupament de la ciutat cap al sud. En desenvolupament des de fa uns anys, s'hi estan promovent gairebé 3.000 habitatges (el 50 % en règim de protecció pública), 300 pisos públics de lloguer social, equipaments educatius, una residència pública per a gent gran i diferents parcs i jardins que, segons fonts municipals, «han de permetre una millor connexió de la ciutat amb el Parc Agrari i els Espais Naturals del Delta del Llobregat».

Rafael Giménez-Capdevila

Part dels assistents a la sortida atenent les explicacions d'en Joan Alberich (a l'esquerra de la imatge) a la plaça de la Vila del Prat de Llobregat.

Precisament deixant enrere el nucli urbà del Prat, la següent parada de la jornada fou el pont anomenat de Nelson Mandela, sobre la nova llera del riu Llobregat. Cal fer notar que fins l'any 1873, el Prat de Llobregat no disposà d'un pont per a creuar el riu, fet que obligava a fer-ho per mitjà de barcasses o pel pont més proper, situat a Molins de Rei. Aquell any, però, en Ferran Puig, un dels nous propietaris que havien arribat al Prat a la segona meitat del segle XIX, finançà la construcció del primer pont, de peatge per als nombrosos carros

que es dirigien a Barcelona a vendre els productes agrícoles cultivats al Delta i per les diligències de viatgers.

Si bé l'actual desviament del riu Llobregat, de més de 2,5 quilòmetres, es completà l'any 2004, els intents de rectificació del seu curs havien estat una constant en la història més contemporània, amb arguments que anaven des de la protecció contra les crescudes fins a les necessitats del port. Concretament, el desviament actual ha permès l'ampliació de les instal·lacions industrials i comercials de la Zona Franca i, especialment, de la Zona d'Activitats Logístiques (ZAL), amb dues al terme municipal de Barcelona.

La ruta seguí, des d'aquell punt –no sense alguna dificultat per l'acumulació de fang en certs trams a causa de la pluja del dia anterior–, el curs del Canal de la Dreta del Llobregat en direcció a la platja. L'origen del dit canal es deu a la voluntat d'introduir, a mitjans del segle XIX, l'agricultura de regadiu al Delta, en substitució del conreu tradicional de cereals. El canal arrenca a Sant Vicenç dels Horts i segueix, en direcció al mar, pels termes de Santa Coloma de Cervelló, Sant Boi i el Prat de Llobregat, si bé la irrigació també arriba, dèbilment, a una part de Viladecans). La gestió del canal és feta des de l'any 1896 per un sindicat d'agricultors, que l'any 1971 el canalitzà i el cobrí al seu pas pel nucli urbà del Prat.

Després d'una parada per agafar forces al mirador de la Bunyola, situat a tocar de la platja de la Ricarda-Ca l'Arana i els maresmes de cal Tet (espais inclosos en una Zona Especial de Protecció d'Aus), els assistents es dirigiren cap a l'antiga instal·lació del Semàfor i de les casernes dels carabiners.

L'anomenat Semàfor és un edifici aixecat l'any 1887 per fer les funcions de vigilància de la costa i, concretament, informar, mitjançant un sistema de banderes, el castell de Montjuïc de qualsevol incidència. Igualment, els seus guardes també intervenien en la recuperació de víctimes, objectes i embarcacions procedents de naufragis. L'edifici fou totalment abandonat cap el 1930 i, després de ser parcialment rehabilitat i consolidat el 2009, actualment és un excel·lent mirador sobre bona part del Delta i l'aeroport del Prat de Llobregat.

Molt a prop del Semàfor es conserven les restes de les antigues casernes dels carrabiners (i les seves famílies) que, des del 1844, s'hi instal·laren per contribuir a la defensa de la població, i sobretot, per vigilar la costa i evitar el contraban. El cos va ser dissolt el 1940 com a represàlia per la seva fidelitat a la República i molts dels seus integrants en van ser expulsats. Els que hi restaren van ser integrats a la Guàrdia Civil, que entre 1939 i 1970 va ocupar les antigues instal·lacions, les quals actualment es poden visitar malgrat el seu elevat grau de degradació.

Desfent part del camí, però ara pel costat oposat del Canal de la Dreta, el següent punt d'interès fou la zona ocupada per l'actual aeroport de Barcelona–el Prat (oficialment anomenat de Josep Tarradellas).

L'aviació arribà al Prat molt aviat, coincidint pràcticament amb els primers vols dels pioners, circumstància afavorida per la presència de terreny pla, un

clima suau, la inexistència d'obstacles i la proximitat a Barcelona. Això propicià que, des de la primera dècada del segle passat s'hi arribessin a construir fins a tres camps de vol, que funcionaren de manera simultània. Amb l'inici de la guerra civil, però, tots tres camps es van unificar i van passar a dependre de la Conselleria de Defensa de la Generalitat, primer, i del Ministeri de Defensa, després, que, l'any 1941, sobre la base dels antics camps, es va constituir l'embrió de l'actual aeroport. Fruit de les successives ampliacions, els terrenys que ocupen les instal·lacions entren en clar conflicte amb la preservació d'alguns de les zones humides de la zona, especialment dels estanys del Remolar i de la Ricarda. El pacte final que permeté la construcció de l'actual tercera pista (inaugurada el 2004) inclogué la recuperació per a la ciutat de tota la franja litoral i d'altres mesures compensatòries, medioambientals i patrimonials, com el trasllat de la granja de la Ricarda i la construcció dels nous accessos al mar.

Actualment, des de l'any 2021, existeix un projecte de l'empresa Aeroports Espanyols i Navegació Aèria (AENA) per a ampliar novament l'aeroport, actuació que inclouria la construcció d'una nova terminal i unes altres actuacions com ara l'allargament de 500 metres de la tercera pista (la més pròxima a la línia de la costa), amb la finalitat de fer créixer la capacitat de rebre avions intercontinentals tot creant una tercera terminal dedicada a aquests grans avions. El projecte ha generat molta controvèrsia entre la societat civil i, especialment, entre els grups ecologistes, ja que la seva materialització qüestionaria la supervivència de l'estany de la Ricarda.

Seguint la carretera construïda després de l'última ampliació de l'aeroport (i que passa per sota de l'actual tercera pista), s'arribà a l'extensa platja del Prat, de 5,5 quilòmetres de longitud i que s'estén des de la desembocadura del riu fins a l'estany del Remolar. Està vorejada per la pineda de Can Camins i les zones del Remolar i la Roberta. Alguns trams de la platja es troben íntegrament inclosos dins de la Xarxa Natura 2000 i zones ZEPA, ja que hi ha comunitats vegetals i fauna pròpia dels sorrals costaners de gran interès mediambiental. Igualment cal destacar que la zona litoral acull la seu del Fundació per a la Conservació i Recuperació d'Animals Marins (CRAM), una entitat que dedica els seus esforços a la conservació de la biodiversitat marina. Al seu recinte alberga diversos edificis, piscines i tancs destinats al tractament dels exemplars d'animals marins arribats al Centre.

La visita final al mirador de l'Illa, que, amb més de 20 metres és el més alt de tota la zona, permeté, ja amb el cel completament serè, tenir un ample panorama de tota la plana deltaica, delimitada al sud-oest per les muntanyes del Garraf i al nord per la pròpia llera del riu Llobregat. A més, des del mirador s'albira, mig oculta pels pins, l'anomenada Casa Gomis, un excel·lent exemple d'arquitectura racionalista, que, tot i ser de propietat privada, pot ser visitada esporàdicament.

Rafael Giménez-Capdevila

Estat actual de l'edifici del Semàfor, reconvertit en un mirador sobre bona part de la franja litoral i la plana deltaica.

Ja de tornada al punt d'origen i tancar l'itinerari circular de prop de 25 quilòmetres, es feu una breu parada davant la ubicació actual de la granja de la Ricarda, una explotació ramadera modèlica per a la producció lletera que, entrada en servei l'any 1911, comptava amb tots els requeriments tècnics necessaris per garantir la higiene de les instal·lacions i la mecanització de la producció. La granja es va mantenir en actiu fins als anys setanta del segle passat i fou adquirida per AENA l'any 1992. Amb motiu de les obres d'ampliació de l'aeroport, es va arribar a un acord amb l'Ajuntament del Prat per reconstruir l'edifici i cedir-lo al municipi, que actualment el destina a la celebració de certs actes culturals i comercials, com la celebració de la tradicional Fira Avícola.

La sortida acabà pels volts de les dues del migdia al mateix punt de partida per tal que els participants poguessin retornar als seus respectius orígens, si així ho desitjaven, en transport públic.

* * *

Santa Coloma de Gramenet avui. Reptes, projectes i debats

Clara Planas Mullor
Antoni Durà Guimerà

El 19 de novembre de 2022 la Societat Catalana de Geografia va efectuar una sortida matinal per Santa Coloma de Gramenet, centrada en bona part en el curs del riu Besòs i el barri del Fondo. Vam ser una trentena de membres de la Societat i propers, convocats a la Plaça de la Vila, on començava una ruta pel present i el passat recent de la ciutat, on vam poder escoltar un conjunt d'experts en la visita organitzada per qui escriu aquestes línies, Antoni Durà i Clara Planas (professor i exalumna de Grau i Màster, respectivament, de Geografia a la UAB).

Ens dirigim pels carrers de la ciutat vella fins el Centre Cívic del Riu, al carrer de Lluís Companys, on ens rep Joan Carles Mas, actual assessor d'alcaldia i amb una llarga experiència de govern a l'Ajuntament, a banda d'altres responsabilitats a l'àmbit metropolità i la Diputació de Barcelona (entre altres, president durant uns anys de l'avui extint Consell Comarcal del Barcelonès).

A la sala d'actes del Centre, Joan Carles Mas ens fa un recorregut esplèndid pel desenvolupament de la ciutat des de principis del segle xx fins l'actualitat. El creixement poblacional de la segona dècada de 1900 és un dels moments clau per entendre la morfologia urbana actual, al igual que, a la segona meitat del segle xx, els moviments migratoris són essencials per entendre el posterior creixement i la realitat actual de la ciutat.

Des del Centre Cívic del Riu ens dirigim cap al Pont de Santa Coloma, també anomenat Pont Vell. De camí, a l'alçada del Teatre Sagarra, Joan Carles Mas i alguns dels assistents a la sortida de la Societat comenten el protagonisme que van tenir al municipi la família Sagarra, tant pel famós escriptor (Josep Maria de Sagarra hi recorda la seva infantesa a les seves memòries) com sobretot pel seu pare, Ferran, descobridor i excavador del poblat ibèric del Puig Castellar (també conegut popularment com el Turó del Pollo). La família hi tenia casa d'estiu -la Torre Balldovina, que avui acull el museu local- i importants propietats, que serien posteriorment malvenudes i acabarien essent parcel·lades en bona part ja a la primera meitat de segle.

Arribant al Pont Vell hem passat davant d'un dels projectes més recents i interessants de la ciutat, l'adaptació de l'antiga fàbrica de la CIBA com a Espai de recursos per a dones, innovació i economia feminista. I també identifiquem un dels testimonis del passat de la ciutat, una placa commemorativa dels bombardeigs durant la Guerra civil. La ciutat participa de l'actual procés de recuperació de memòria històrica del país.

Al Pont de Santa Coloma trobem Tomás Carrión, assessor d'alcaldia per a temes de medi ambient i espai públic, i també amb una llarga trajectòria com a tècnic municipal en aquests temes. Ens explica detalladament com ha estat

el procés de recuperació del llit del Besòs i el front fluvial de Santa Coloma. A la dècada dels 70 del segle passat, la conca del Besòs va patir un fort desenvolupament industrial que va suposar d'una banda la captació de l'aigua per a l'ús industrial i domèstic i de l'altra l'ús del riu com a claveguera per a desfer-se de les aigües residuals de les indústries i l'agricultura. D'aquesta manera el riu va perdre la capacitat d'autoregular-se, per l'excés de contaminants, l'alteració de processos ecològics i la pèrdua de biodiversitat.

Santa Coloma de Gramenet va apostar per la recuperació i naturalització aquest espai i va posar en marxa el Parc Fluvial del Besòs, un projecte que va començar l'any 1996 en un dels espais més degradats de tota la conca, el tram final del Besòs. El Parc es va poder inaugurar l'any 2000.

La ruta ha seguit pel Passeig de la Salzereda i per damunt de la llera del riu, permetent veure l'espai guanyat al terreny abans cobert de ciment i creuat per una línia d'alta tensió (encara en resten les bases de les torres) i ara de gespa a la riba esquerra i vegetació natural (canyissar en bona part) a l'esquerra, on Carrión ens assenyala que s'hi han assentat nombroses espècies indicadores de la bona qualitat de l'aigua, com ara bernats pescaires i fins i tot llúdrigues, entre altres. Per si cal fer un esforç per creure que això sigui possible, l'avistament d'un bernat pescaire n'esdevé una bona prova.

La ruta fluvial ens deixa al Pont de Can Peixauet. Des d'allí caminem fins la propera estació de Can Peixauet i agafem la L9 nord de metro fins la parada de Fondo. El recorregut és una bona ocasió de comprovar la notable millora de les comunicacions de la ciutat en l'etapa democràtica, i en particular la L9 (amb els espectaculars espais d'ascensors d'accés a les estacions i els combois sense conductor) n'és una bona mostra.

Rafael Giménez-Capdevila

La llera del riu Besòs a Santa Coloma de Gramenet, espai d'esbarjo i renaturalització

En sortir, ens esperen a la Plaça de la Mediterrània. És dissabte, dia de mercat ambulant, fet que ens permet veure un ambient animadíssim, completament diferent al que s'observa els altres dies de la setmana. Un altre element que també crida l'atenció són els múltiples rètols comercials i marquesines d'autobús amb idiomes diversos, un testimoni més de la multiculturalitat de la ciutat.

Sara Borreguero, tècnica de treball comunitari del projecte PLACI, ens fa cinc cèntims de les característiques sociodemogràfiques del barri del Fondo i de l'estratègia d'intervenció comunitària per a afavorir la convivència i la cohesió social. El Fondo és un dels barris amb una barreja de procedències migratòries internacionals més alta de tot l'espai metropolità de Barcelona i, és clar, de Catalunya. Amb uns baixos nivells socioeconòmics, l'ajuntament està impulsant una campanya de rehabilitació d'edificis, recuperació d'espais, activació comercial i dinamització social, amb una notable implicació de les entitats del barri. També ens recorden que era en aquest barri, a la Plaça del Rellotge, on s'iniciaven moltes de les manifestacions veïnals del darrer tram de la dictadura i la Transició Democràtica. Si alguna cosa es segueix respirant és una intensa vitalitat, sobretot quan ens endinsem pel carrer de Jacint Verdaguer entre la multitud que bada i gira el gènere entre les parades del mercat.

La biblioteca del Fondo fou la darrera parada de la sortida. És una instal·lació nova, inaugurada el 2014, i ubicada sobre el renovat Mercat del Fondo, amb la que conformen un digne conjunt arquitectònic que embelleix el barri. En primer lloc, la bibliotecària al càrrec ens fa un breu recorregut per les instal·lacions i explicà un dels projectes més importants que s'imparteix des de l'equipament: "Cuines del món". Es tracta d'un taller cultural orientat a fomentar la cohesió social des de la gastronomia en barri, caracteritzat per tenir una gran diversitat ètnica i, a la vegada, potenciar les dinàmiques de l'entorn del mercat de

Rafael Giménez-Capdevila

El grup de la SCG durant les explicacions de Tomás Carrión

Fondo en relació als aliments. El projecte s'emmarca dins l'estratègia d'especialització temàtica de les biblioteques municipals enxarxades per la Diputació de Barcelona i encaixa amb l'estratègia "Santa Coloma, Ciutat Universitària", que s'orienta especialment al Campus d'alimentació.

L'última fita de la sortida també tingué lloc a la Sala d'actes, que porta el nom de Jaume Patrici Sayrach, el capellà obrer, primer

rector de la parròquia del Fondo, dirigent municipal i líder de l'activisme local al llarg de la seva vida (al moment d'acabar de redactar aquestes línies hem sabut el seu traspàs). Aquí Josep Miquel Lacasta, representant de Diàlegs a la Riba del Besòs, ens fa una introducció d'aquesta entitat, dedicada –com ja indica el nom– a fomentar el debat ciutadà. Diàlegs va néixer des de l'entitat Fòrum Grama i el Casal del Mestre (és hereva d'alguna manera de la històrica revista *Gramma*, i del posterior mitjà digital "Fòrum Grama", sempre amb l'impuls incansable de Sayrach), i té per objectiu ser un espai òptim per a la reflexió i el pensament de la ciutat des de les persones, els carrers i els barris, sense oblidar els grans fets socials d'aquesta època. Però remarca també que vol anar més enllà de Santa Coloma per fer de pont amb les ciutats de l'entorn -Badalona, Sant Adrià, Montcada, Barcelona-, i plantejar així problemàtiques que potser requereixen solucions entre l'escala local i la metropolitana. Qualsevol interessat/da es pot adreçar a la seva web i consultar els debats ja celebrats fins ara. Lacasta ens explica en detall algunes de les idees que han sorgit en els darrers debats, com ara la necessitat de treballar una identitat comuna per al Baix Besòs, o la tasca als barris fronterers entre Badalona i Santa Coloma, posant com a exemple l'espai limítrof entre elles (aquí val la pena recordar la tasca feta per la Llei de Barris, recosint els espais veïns dels dos municipis). I amb aquesta darrera exposició s'arriba al final d'aquesta sortida matinal a una de les ciutats de referència del que l'escriptor i polític Ignasi Riera va batejar encertadament com l'Off Barcelona.

Atès l'èxit de la primera visita, el 18 de març del 2023 un altre grup de la Societat efectuà una segona edició de la sortida, igualment guiada per Clara Planas Mullor i Antoni Durà Guimerà. També hi participà Tomás Carrión, precisament la vigília de la Festa de la Diversitat del Besòs, que l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet organitzava per inaugurar els nous espais naturals del Refugi de la Biodiversitat i els recursos educatius als dos marges del riu Besòs. Com a la primera, aquesta segona sortida es va cloure a la sala d'actes de la biblioteca del Fondo, però amb la intervenció d'Albert Favà en representació de l'associació Diàlegs a la Riba del Besòs.

*Josep Miquel Lacasta i Antoni Durà,
a la biblioteca del barri del Fondo*

VIDA DE LA SOCIETAT

Assemblea General Ordinària de la SCG, 14 de juny de 2022

El 14 de juny de 2022 tingué lloc l'Assemblea General Ordinària de Socis i Sòcies de la Societat Catalana de Geografia (SCG), filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), corresponent al curs 2021-22, que recuperarà la presencialitat després de dos anys de limitacions dictades per combatre la covid.

L'ordre del dia fou el següent:

1. Paraules del president.
2. Lectura de l'acta de l'anterior Assemblea General Ordinària.
3. Lectura i aprovació, si escau, de la memòria d'activitats del curs 2021-22.
4. Presentació i aprovació, si escau, de l'estat de comptes de l'any 2021 i del pressupost del 2022.
5. Notificació dels resultats de la votació electrònica per a la renovació de membres de la Junta de Govern i proclamació de les candidatures guanyadores.
6. Torn obert de paraules.

Informe de la presidència

Aquest és el primer informe que adreço a l'Assemblea General ordinària anual com a president de la Societat. També és el primer del que s'anomena la nova normalitat postpandèmica, o de la normalitat de la guerra a Ucraïna... i a Síria, i al Iemen, i en molts altres indrets arreu d'aquest món que ens mirem amb tanta atenció des de la Geografia.

Durant aquest curs 2021-2022, la Junta de Govern ha organitzat el seu treball a partir d'unes comissions temàtiques, que inicialment són vuit: Afers institucionals, Activitats acadèmiques, Publicacions, Sortides i viatges, Ensenyament i comunicació, Patrimoni documental, Organització del Congrés EUGEO a Barcelona 2023, Gestió i administració. Per tant, estructuraré el meu informe en aquests mateixos apartats.

Afers institucionals

Durant els primers mesos del mandat, l'activitat institucional ha estat particularment intensa, començant per la participació a la celebració del segon centenari de la creació de la Société de Géographie, la de París, la primera del món. La Societat Catalana de Geografia hi fou representada per Francesc Nadal, expresident i soci d'honor de la Société, i jo mateix, que vaig poder adreçar unes paraules durant la sessió que tingué lloc a la sala d'actes de la seu de la Société el 14 de desembre, on es presentaren les publicacions del bicentenari i altres societats geogràfiques d'arreu portaren llur salutació, sota l'atenta mirada de la màscara mortuòria de Napoleó Bonaparte, instigador de la creació de la Société.

Una fita destacada d'aquest curs ha estat la visita de Michael E. Meadows, professor emèrit de Geografia a les universitats de Ciutat del Cap, Zhejiang i Nanjing, president de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), el 20 d'abril. Fou rebut per la presidenta de l'IEC junt amb una representació de la Societat i posteriorment oferí una conferència a partir del seu bagatge sobre la degradació ambiental, els canvis en la cobertura i usos del sòl, l'increment de l'erosió a causa de l'expansió dels conreus, la disminució dels cabals i la disponibilitat d'aigua per a regadius, la pèrdua de biodiversitat i altres efectes de les societats vers el medi.

La visita del professor Meadows a la Societat Catalana de Geografia permeté també establir una relació directa amb la Unió Geogràfica Internacional, de la qual ara és membre a través del comitè espanyol. La Junta de Govern aprovà sol·licitar l'ingrés a la UGI com a membre associat, petició que es cursarà en breu.

El proper mes de juliol a París tindrà lloc un Congrés internacional de Geografia extraordinari, per celebrar el centenari del primer d'aquests congressos. El Comitè espanyol hi presenta un document que recull les seves aportacions, entre les quals una d'específicament sorgida de la SCG, redactada pel vocal Valerià Paül i jo mateix, sobre la geografia catalana més recent. Aquesta aportació catalana s'edita en tres versions: anglès, castellà i català. És la primera vegada que apareixerà la llengua catalana en una publicació de la UGI. Al congrés de París aprofitarem per presentar la Societat i el congrés d'EUGEO que organitzarem a Barcelona al setembre de l'any vinent.

De la vida interna de la UGI destaco la recent reelecció de Rubén Lois a una de les vicepresidències. Aquest geògraf gallec, catedràtic a la Universidat de Santiago de Compostel·la, és un bon amic de la Societat. Per a la secretaria general ha estat escollit el geògraf turc Barbaros Gönencgil, que ja l'exercia interinament des que l'anterior, Michael E. Meadows, accedí a la presidència.

Mirant endins, hem solidificat la relació amb la Diputació de Barcelona, que aporta una contribució econòmica a canvi de dissenyar una jornada adreçada a càrrecs i tècnics municipals, que enguany tindrà lloc a l'Alt Penedès a mitjan juliol.

Un dels objectius que ens hem marcat és una major col·laboració amb els departaments de Geografia de les universitats d'arreu del domini lingüístic. Per això hem iniciat una sèrie de visites que fins ara ja ens ha dut a les universitats de Barcelona, Autònoma de Barcelona (en aquest cas a distància), Girona, Alacant i Lleida; que seguirà passat l'estiu amb la Rovira i Virgili a Vila-seca de Solcina, Illes Balears, Perpinyà i València. En aquestes trobades es proposa l'organització conjunta d'activitats fora de Barcelona, a més d'una estreta col·laboració en el Congrés d'EUGEO de l'any vinent.

La participació a la vida institucional de l'IEC mereix una atenció especial. La SCG n'és filial, de manera que rebem els serveis i suports, materials i acadèmics, que presta l'Institut. Per això, les presidències de les filials participen també als òrgans de deliberació de l'Institut i les seves seccions, en el nostre

cas la de Filosofia i Ciències Socials. Cada mes hi ha plens de la Secció i de l'IEC, als quals participo amb interès i després en faig un informe a la Junta de Govern. Amb el delegat de l'IEC a la Societat, Oriol Nel·lo, també hi ha una comunicació fluïda. Aprofito ara per excusar la seva absència avui.

Per acabar aquest apartat, subratllo la bona entesa amb el Col·legi de Geògrafs i amb la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, amb qui enguany hem organitzat un acte conjuntament. És la nostra voluntat intensificar aquest tipus de col·laboracions sobre temes d'interès mutu.

Activitats acadèmiques

Aquest curs hem retrobat plenament l'activitat presencial, amb cinc taules rodones, sis conferències, un curs i cinc presentacions de llibres, el llistat exhaustiu dels quals trobareu a la memòria que aviat publicarem a la pàgina web. La nova normalitat incorpora la retransmissió d'aquests actes en temps real, de manera que ja no cal desplaçar-se a la seu de l'IEC per poder-los seguir. Entenem que les sòcies i els socis que resideixen lluny de Barcelona, o que aquell dia tenen un impediment, aprofitin aquesta possibilitat del seguiment a distància, però ens agradaria que fossin més les persones que participessin presencialment als actes acadèmics.

Potser per la inflació d'actes de tota mena que segueix la postpandèmia, o encara per la por de freqüentar llocs tancats plens de gent, hem constatat que el seguiment presencial dels nostres actes acadèmics durant aquest curs ha estat especialment baix. Faig doncs una crida als socis per participar-hi. Aprofito també per animar les sòcies i socis a suggerir als membres de la Junta de Govern temes i persones per a debats i conferències. De cara al curs vinent estem estudiant una reestructuració dels actes. Es tractaria d'organitzar dues activitats cada trimestre, una a Barcelona i l'altra fora, que es complementarien amb la sessió de presentació dels treballs distingits pel premi Lluís Casassas, el seminari de tesis doctorals, la Nit europea de la Geografia i els actes sobrevinguts, com ara les presentacions de llibres de socis i sòcies i els publicats per Societat, així com els homenatges i commemoracions. Aprofito aquest punt per anunciar que la Societat s'adhereix a l'acte en record de Joan Vilà-Valentí que la Universitat de Barcelona organitzarà el 18 de novembre.

El curs encara no s'ha acabat i tot just després d'aquesta assemblea tindrem la conferència del professor Onofre Rullan, de la Universitat de les Illes Balears. El 4 de juliol presentarem el llibre de J. K. Gibson-Graham: *Hacia una economía postcapitalista o cómo retomar el control de lo cotidiano*, editat per la vocal Antònia Casellas. El 12 de juliol, a Puigdalber (Alt Penedès), organitzarem amb la Diputació de Barcelona una jornada sobre "Sostenibilitat, agroecologia, transformació digital, empenedoria i gestió del talent local: eixos per a garantir la cohesió territorial", de la qual aviat s'enviarà informació.

Publicacions

El llibre redactat per Enric Mendizàbal Riera, Aimada Solé Figueras i Liliana Solé Figueras: *Lluís Solé Sabarís en la geografia de Catalunya. Una biografia*. Es troba ja en la fase final de producció. Esperem enviar-lo durant aquest estiu i a la tardor organitzar una sessió de presentació. Cal dir que aquesta publicació compta amb el suport de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut.

La revista *Treballs de la SCG* ha canviat d'editor. En nom de la Junta de Govern reitero l'agraïment envers Jesús Burgueño, que n'ha estat l'editor durant més de 15 anys i ha fet una tasca incommensurable. Ara s'hi han posat al davant en Valerià Paül i en Joan Alberich, amb l'objectiu d'obtenir la indexació que se'ns ha negat fins ara. Aquests dies s'està enllestit el primer número de la nova etapa i aviat es podrà consultar per internet. Hi veureu alguns canvis, com per exemple l'eliminació dels textos que expliquen la vida social de la Societat. Aquests textos els trobareu ara només a la pàgina web. Estem fent un gran esforç, en particular en Valerià, però estic segur que en els dos anys que ens hem donat de marge aconseguirem els objectius acadèmics que perseguim. Faig una crida a la presentació de propostes d'articles per als propers números. El següent es tancarà al novembre, per tant convindria que arribessin abans d'acabar setembre.

Sortides i viatges

El treball de camp és imprescindible en Geografia, però durant la pandèmia s'hagué de limitar perquè no era possible fer desplaçaments en grup. Aquest curs ja s'ha superat aquesta situació i s'han organitzat quatre sortides de mig i un dia, amb força èxit d'inscripcions. Al curs vinent potenciarem aquestes activitats, incrementant-les i fins i tot afegint-ne alguna en bicicleta.

El viatge de Setmana Santa, en canvi, no ha tingut la participació d'altres anys. Haurem de pensar bé què proposem per a l'any vinent per trobar un equilibri entre el nombre d'inscrits, l'interès de les visites i el preu final del viatge.

Ensenyament i comunicació

Els darrers mesos han estat moguts en l'àmbit de l'ensenyament, no només pel lloc que hi ocupa la llengua catalana. També s'estan revisant els plans d'estudis, ara sobretot al batxillerat i a les proves d'accés a la universitat. L'ensenyament de la Geografia en aquest segment ens preocupa enormement, perquè entre d'altres coses, és la llavor de futurs geògrafs. Destaco aquí les contribucions del nostre vocal Jordi Royo en els grups de treball que sobre el tema han funcionat tan a Catalunya com a Espanya.

Una de les eines que la Societat té per promoure la Geografia entre l'alumnat de batxillerat és el premi Joan Vilà-Valentí, el rebatejat premi Joan Palau Vera. Malauradament, la primera convocatòria del premi amb la nova denominació va ser declarada deserta. Fins el 16 de setembre està obert el termini per

a la presentació de candidatures i us encoratgem, sobretot les sòcies i socis de l'entorn de l'ensenyament secundari, a buscar entre els treballs de recerca de batxillerat presentats enguany perquè participin al premi.

De cara al curs vinent proposem un servei d'assessorament adreçat al professorat de l'ensenyament secundari perquè animin l'alumnat de batxillerat a realitzar treballs de recerca sobre temàtiques geogràfiques o de les Ciències Socials. L'assessorament seria per part de sòcies i socis de la SCG, que farien un acompanyament del procés. Animem per tant a apuntar-vos a aquesta assessoria, tant les persones que teniu experiència com estudiants de doctorat i joves doctors.

En relació a la comunicació, el lloc web de la Societat segueix sumant continguts gràcies a la dedicació del vocal Jordi Ramoneda i les xarxes socials difonen les informacions sobre la Societat, amb les contribucions de la vocal Meritxell Gisbert. Ara estem preparant un butlletí periòdic que s'alimentarà amb les novetats que s'hi publiquen i que rebrem properament per correu electrònic. Així mateix, s'ha renovat el lloc web *Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia*, que us convidem a visitar i a aportar-hi continguts.

Sens dubte, cal redoblar esforços en comunicació, que és un dels nostres punts febles, com ho demostra l'escàs ressò mediàtic de la visita del president de la UGI a Barcelona. Revifar *EspaiGeo*, un projecte de comunicació que compartim amb les universitats públiques catalanes i el Col·legi de Geògrafs, és una bona idea, però ens caldrà més intensitat si volem ser presents als mitjans de comunicació de manera continuada.

Patrimoni documental

Els darrers anys la Societat ha estat beneficiària dels llegats documentals de Lluís Casassas i d'Horacio Capel. És un gest que ens honora. Ara tenim el compromís de gestionar-los i conservar-los, junt amb el propi patrimoni bibliogràfic. Per això ja fa uns anys que es va arribar a un acord amb la Cartoteca de Catalunya de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya per a la cessió dels fons propis. Al mes d'abril s'ha signat un nou Acord de cessió perquè l'anterior havia caducat. D'aquesta manera, els fons de la Societat són convenientment catalogats i preservats i a més se'n garanteix la consulta.

Us informo que l'Anna Maria Casassas ha enllestit l'inventari del fons documental del seu pare, que es pot consultar a la pàgina web de la Societat, que enllaça amb la de la Cartoteca.

Som conscients que les sòcies i els socis disposen de fons bibliogràfics i documentals, inclosos fotogràfics, sobre la Geografia que no s'haurien de perdre. Per això hem engegat una reflexió sobre la possibilitat de crear un arxiu propi de la Societat, que s'alimentaria de donacions. Aquest arxiu implicaria un lloc físic d'emmagatzematge i personal per a la classificació i consulta, per tant unes despeses que s'hauria de veure com s'afronten. El mecenatge i els llegats diners podrien ser una font de finançament. Des de la Junta agraiem propostes constructives en aquesta qüestió.

Organització del Congrés EUGEO – Barcelona 2023

La Societat és membre de ple dret d'EUGEO, l'Associació europea de Societats de Geografia. Cada dos anys organitza un congrés, que el 2023 tindrà lloc a Barcelona. Concretament, serà del 4 al 7 de setembre. Encoratgem les sòcies i socis a participar-hi, proposant sessions i ponències o ajudant en l'organització. És el gran projecte del curs vinent, que ens mantindrà molt ocupats als membres de la Junta i ja des d'ara sol·licitem voluntàries i voluntaris per ajudar. En unes poques setmanes es difondran les primeres crides.

Gestió i administració

Per dur a terme l'activitat de la Societat cal una organització administrativa. En part hi contribueix l'Institut, que posa a disposició una persona a temps parcial, perquè ha de distribuir la seva jornada laboral entre 6 societats filials. El meu reconeixement a la Blanca Betriu, sempre amatent a les necessitats de la Societat. I evidentment a la vicepresidenta Anna Ortiz, al secretari Quim Farguell i a la tesorera Mariàngels Trèmols, que duen l'administració de la Societat al dia.

Per acabar, només em resta animar-vos a participar a les activitats de la Societat. Són molt variades. I si no trobeu les que voldríeu, comuniquen-ho als membres de la Junta de Govern, feu-nos propostes que considereu oportunes. I també, encoratgeu a fer-se soci, no només als geògrafs, a tothom que hi tingui interès. Tant jo com la resta de la Junta de Govern estem a la disposició de les sòcies i els socis.

* * *

Memòria econòmica de la SCG: exercicis comptables dels anys 2021 i 2022

Mariàngels Trèmols

A l'Assemblea General Ordinària de socis de la SCG de l'any 2019, la tresoreria proposà fer més despeses en el futur immediat, per tal d'anar reduint el romanent històric de la Societat. No entrevèiem aleshores que una pandèmia global ho capgiraria tot i ens confinaria uns quants mesos a casa, canviant els nostres hàbits i maneres de socialitzar.

Per aquest motiu, la Societat va haver de reinventar-se i virtualitzar les sessions acadèmiques i anul·lar, sobretot l'any 2020, les sortides. Per ser conseqüents amb els canvis i la disminució de les activitats, es va decidir reduir la quota abonada pels socis en un 40 % els anys 2020 i 2021.

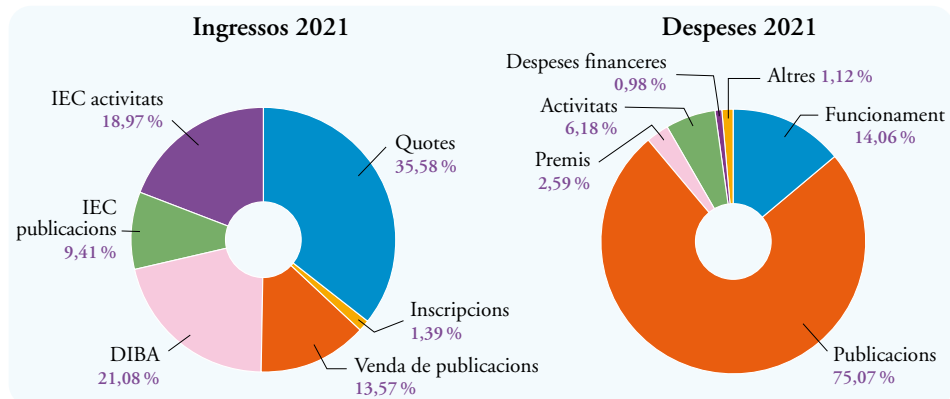
No obstant això, l'any 2021 algunes activitats ja es van realitzar en format híbrid, i per pal·liar les dificultats de mantenir el ritme habitual de sessions acadèmiques i sortides, es va donar un important impuls a les publicacions, amb l'edició de la *L'esguard de la SCG (1935-2020)* i *La nova Geografia de la Catalunya postcovid*.

L'any 2022 es va retornar quasi del tot als formats anteriors a la pandèmia, tot adoptant per a les sessions acadèmiques el format híbrid, i recuperant les sortides, per la qual cosa les quotes, també van tornar a l'import habitual.

Tot seguit s'explica, mitjançant text i gràfics, els exercicis comptables d'aquests dos anys 2021 i 2022.

L'any 2021 les quotes de socis van representar 8.440 €, quasi el 36 % del total. Les inscripcions a cursos i jornades 330 €, la venda de publicacions pròpies 3.220,18 €.

Pel que fa a les subvencions, la Diputació de Barcelona va aportar 5.000 €, un 21,08 % del total, i l'Institut d'Estudis Catalans 2.233,03 € per a publicacions i 4.500 € per a activitats científiques, en conjunt més del 28 % del valor ingressat. El total ingressat fou de: 23.723,21 €.

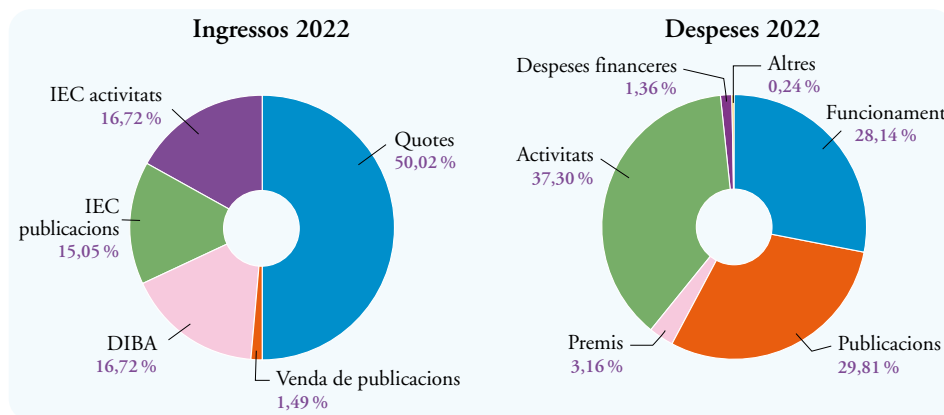
En despesa, el funcionament de la Societat, que comprèn personal (de l'IEC que realitza tasques per a la SCG), subministraments, correus, missatgeria, material d'oficina, etc., s'eleva a 7.064,38 €, un 14,06 % del total.

L'any 2021 la despesa més important va ser la de publicacions, l'habitual de la revista, a més dels dos llibres esmentats, amb un cost total de 37.722,47 €, que va representar el 75 % de les despeses totals.

Els premis van suposar 1.300 €, i les activitats acadèmiques 3.107,25 €. Les despeses financeres 491,22 € i altres 563,42 €.

L'any 2021 les despeses es van enfilear fins als 50.248,74 €, per la qual cosa l'exercici es va cloure amb un saldo negatiu de 26.525,53 € respecte dels ingressos obtinguts. S'hi va fer front amb part del romanent de la Societat.

L'any 2022 va tenir uns ingressos similars als de l'any anterior. Les quotes de socis van representar 14.955 €, el 50,02 % del total, la venda de publicacions pròpies 44,12 €. Respecte a les subvencions, la Diputació de Barcelona va aportar 5.000 €, el 16,72 %, i l'Institut d'Estudis Catalans 4.500 € per a publicacions i 5.000 € per a activitats científiques, que conjuntament representen el 31,77 % del total ingressat, que fou de 29.900,12 €.

Pel que fa a les despeses del 2022, el cost de funcionament de la Societat va pujar a 8.910,63 €, que representa el 28,14 % del total. En publicacions s'esmerçaren 9.440,28 €, quasi el 30 %. Els premis van suposar 1.000 € i les activitats acadèmiques 11.811,44 €, el 37,30 %, la despesa més alta de l'exercici. El cost de les despeses financeres fou de 429,62 € i altres 76 €.

Les despeses totals de l'any 2022 van pujar a 31.667,97 €, per la qual cosa l'exercici es va cloure amb un saldo negatiu de 1.767,85 € respecte dels ingressos obtinguts. S'hi ha fet front amb part del romanent de la Societat.

* * *

Signatura d'un nou acord de cessió del fons bibliogràfic i documental de la SCG a l'ICGC

El 28 de juliol de 2022 el president de la Societat Catalana de Geografia (SCG), Rafael Giménez-Capdevila, i el director de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), Jaume Massó, van formalitzar un nou acord de cessió del fons bibliogràfic i documental de la SCG, societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), a la cartoteca de l'ICGC.

Aquest acord, signat a tres parts entre l'IEC, la SCG i l'ICGC, contempla el dipòsit, la gestió i l'accessibilitat de l'ICGC dels llibres i documents que són propietat de la SCG. L'objectiu és posar a disposició del públic la documentació geogràfica aplegada per la SCG en el marc de la Cartoteca de l'ICGC, especialitzada en ciències de la Terra.

Aquest acord és la continuació de l'anterior, signat el 2015. Des de 2015 la SCG ha dipositat a l'ICGC més d'un centenar de llibres i revistes de temàtica geogràfica. El 2021 va passar a formar part d'aquesta col·lecció el fons de correspondència i publicacions del geògraf i catedràtic de geografia humana de la Universitat de Barcelona (UB) Horacio Capel i el fons documental del geògraf i també catedràtic de geografia de la UB i president de la SCG, Lluís Casassas i Simó.

Amb aquest acord, la SCG continua amb la voluntat de difondre els seus fons bibliogràfics i documentals entre estudiosos i investigadors i l'ICGC segueix incrementant la temàtica geogràfica de la cartoteca.

Signatura d'un nou acord de cessió del fons bibliogràfic i documental de la SCG a l'ICGC

Incorporacions al fons documental de la Societat

El fons documental de la Societat ha seguit creixent l'any 2022 gràcies a les donacions i l'intercanvi de publicacions. Es troba dipositat a la Cartoteca de Catalunya (ICGC) i és consultable públicament.

Donació de la Société de Géographie en ocasió del seu bicentenari (desembre 2021)

MICHON, Perrine; Jean-Robert PITTE (2021): *À quoi sert la géographie ?* Paris: Presses Universitaires de France, 441 p.

Jacques GONZALES (2021): *Décrire la Terre écrire le Monde. Le livre du bicentenaire de la Société de Géographie 1821-2021*. Grenoble : Glénat, 271 p.

PITTE, Jean-Robert; Benoist SIMMAT ; Philippe BERCOVICI (2021) : *L'incroyable histoire de la Géographie. 200 ans d'exploration du monde*. Paris : Les Arènes, 167 p. + *Atlas des grandes expéditions françaises, 1827-1909* [bande dessinée].

Clairefontaine: *Cérémonie du Bicentenaire de la Société de Géographie. Les sens du toucher*.

Francis KURKDJIAN: *Géographie des senteurs de France*.

« Les 5 sens ». *La Géographie. Terre des Hommes*. Société de Géographie. Núm. 1582, juillet août septembre 2021, 68 p.

Bulletin de liaison des membres de la Société de Géographie, núm. 40, mars 2022.

Donació de João Carlos Garcia (visita del president SCG a la Universidade do Porto, juny 2022)

FERNANDES DE SOUSA NETO, Manoel (2012): *Planos para o Império. Os planos de viação do Segundo Reinado (1869-1889)*. São Paulo: Alameda, 263 p.

DAVEAU, Suzanne: « Pages choisies d'Emmanuel de Martonne ». Separata de *Finisterra, Revista Portuguesa de Geografia*, Vol. VIII-16. Lisboa, 1973, p. 265-284

Donació de José Alberto Rio Fernandes (visita del president SCG a la Universidade do Porto, juny 2022)

RIO FERNANDES, José Alberto; Luís CARVALHO; Pedro CHAMUSCA; Thiago MENDES (org.) (2019): *A Airbnb em Portugal*. Porto: Book Cover, 94 p. + annexos s.p.

Donació de Juan Manuel Trillo Santamaría (visita del president SCG a Santiago de Compostela, juny 2022)

PAÛL, Valerià; Juan Manuel TRILLO SANTAMARÍA, Luís Martín AGRELO JANZA, José Ignacio VILA VÁZQUEZ (ed.) (2018): *A companion to fieldwork in rural Galicia*. Universidade de Santiago de Compostela, 179 p.

TRILLO SANTAMARÍA, Juan Manuel; Iva PIRES (ed.) (2016): *Fronteras en la investigación peninsular: temáticas y enfoques contemporáneos / Fronteiras na*

investigação peninsular: temáticas e abordagens contemporâneas. Universidade de Santiago de Compostela, 246 p.

Journal of Borderlands Studies, vol. 33, No. 2, 2018. Special issue: “The Arctic”. Association for Borderlands Studies, Routledge.

Donació de l'autora en ocasió de la seva conferència a la SCG (març 2022)

RAVERA, Federica (coord.): *Dones i muntanyes en moviment*, 2019, 53 p.

Donació de BRL en ocasió del viatge realitzat al Larzac i Cévennes per un grup de la SCG (abril 2022)

BRL [Bas Rhône Languedoc] (2021): *Réseau hydraulique régional. Éléments clés 2020*. 31 p.

Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans

PUIGDOMÈNECH, Pere; ALÍCIA CASALS; M. TERESA CABRÉ; JAUME GUILLAMET; RAMON PINYOL (cur.): *Allò que hem après de la COVID-19. Informe de l'Institut d'Estudis Catalans*. Desembre del 2021, 241 p. [A la presentació signada pel president de l'IEC Joandomènec Ros es cita “l’extensa monografia *La nova Geografia de la Catalunya postCOVID*”]

Societat Catalana d'Economia: *Anuari. Volum 25*. Barcelona, desembre 2021, 94 p.

SABATÉ, Flocel (ed.): *Ciutats mediterrànies: la mobilitat i el desplaçament de persones*. Institut d'Estudis Catalans, publicacions de la Presidència, sèrie Major, núm. 10, 2021, 337 p.

BIOSCA, Oriol; RAIMON SOLER; JOSEP BÀGUENA: *El territori intel·ligent més enllà de la tecnologia. Iniciatives per a una gestió innovadora. Anuari territorial*. Societat Catalana d'Ordenació del Territori, Barcelona, 2021.

IEC: *XCII Cartell de premis i de borses d'estudi. Convocatòria dels Premis Sant Jordi 2023*.

IEC: *Síntesi memòria 2021-2022*.

Altres publicacions rebudes per intercanvi

Sociedad Geográfica Española. *Rusia: Una aproximación*. Núm. 72, maig-agost 2022.

* * *

Inventari del fons documental de Lluís Casassas i Simó

Anna Maria Casassas Ymbert

El 18 de març del 2021 se signà un conveni entre els tres fills de Lluís Casassas i Simó, Jordi, Anna Maria i David, amb la Societat Catalana de Geografia per formalitzar el lliurament de la documentació professional de Lluís Casassas i Simó per a la seva conservació. La documentació fou dipositada a la Cartoteca de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

L'embalatge dels documents, com acostuma a passar en aquests casos, es va fer amb més urgència de la recomanable i sense una ordenació i selecció prèvies. La tramesa va consistir en 28 caixes, separades en 11 grups temàtics, creats a mesura que es buidaven els armaris i calaixos on havien romàs des del traspàs de Lluís Casassas i Simó, al juny del 1992.

	GRUPS DE TEMES (a les caixes del trasllat)	nombre de caixes
1	Biografia	1
2	Docència, congressos, xerrades	3
3	Treballs d'estudiants	1
4	Obra en procés d'elaboració	2
5	Geògrafs i geografia	6
6	Divisió territorial	12
7	SCG / IEC / Sindicatura de Greuges / Universitat	1
8	Correspondència	1
9	Material discent	0,5
10	Pedagogia i Terminologia-Toponímia	0,25
11	material videogràfic	0,25

Un cop dipositada la documentació al magatzem de la Cartoteca vaig començar l'inventari del fons. El procés va anar des del 19 de maig del 2021 al 12 d'abril del 2022.

El resultat han estat 82 “caixes” (arxivadors Fibro o altres) que contenen documents identificats per:

- nom de l'arxiu: SCG-CASASSAS
- número de la caixa
- número del document (número del “tema” – número d'ordre)

Es va realitzar un inventari, no pas el catàleg ordenat de l'arxiu Lluís Casassas, només una llista-inventari dels documents feta a mesura que s'anaven traient de les caixes. L'única classificació és la que correspon als temes de les caixes

del trasllat. Un cop analitzada la documentació en detall, no sempre el que hi havia a les caixes coincidia amb el grup que se li havia atribuït d'entrada. En un estadi posterior s'hauran de refer els grups, físicament o només sobre el paper.

L'inventari s'ha fet amb un full de càlcul Excel. L'arxiu "base" (CAIXES) conté la relació dels documents per ordre d'entrada. L'estructura de l'inventari és uniforme, encara que segons els materials, algunes columnes tenen continguts diversos o varia el nombre de columnes.

Estructura

col. 1	SCG-CASASSAS + número de caixa
col. 2	número del document (número del tema-número d'ordre: 6-137)
col. 3	any
col. 4	autor
col. 5	títol
col. 6	Notes (varia segons el material)
col. 7	nombre de pàgines

Els documents són de naturalesa molt diversa:

- Documentació personal (bàsicament acadèmica).
- Documentació administrativa (relacionada amb la Universitat i altres entitats amb les que va col·laborar).
- Correspondència professional.
- Escrits diversos de Lluís Casassas (la majoria mecanografiats).
- Apunts manuscrits diversos de Lluís Casassas (més o menys "documentats").
- Separates i articles d'altres autors ("publicats").
- Treballs, articles, informes sobre temes diversos (sobretot, Divisió territorial).
- Programes i anuncis de conferències i congressos.
- Dossiers de premsa.
- Algunes publicacions relacionades.

L'ordre en què s'han buidat les caixes, i per tant en què s'han entrat els documents a l'inventari només ha depès de l'accessibilitat de les caixes al magatzem. Per aquest motiu, vaig realitzar un altre arxiu (TEMES) on la mateixa informació que apareix a l'arxiu CAIXES s'ha reordenat per donar-li una mica més de coherència. Els temes inicials (de l'1 a l'11) s'han posat en ordre i s'han separat per pestanyes (de l' "a" a la "k").

			nombre de documents
1 =	a	Biografia	1-01 a 1-12
9 =	b	Material discent	9-01 a 9-26
2 =	c	Docència, congressos, xerrades	2-001 a 2-135
2.1 =	c.1	Anuncis de conferències	(203 línies)
2.2 =	c.2	Apunts per a conferències	(133 línies)
4 =	d	Obra en procés d'elaboració	4-01 a 4-55
8 =	e	Correspondència	1970-1992
7 =	f	SCG, IEC, Sindicatura de Greuges, Universitat	7-01 a 7-53
6 =	g	Divisió territorial	6-001 a 6-366
5 =	h	Geògrafs i geografia	5-001 a 5-504
3 =	i	Treballs d'estudiants	3-01 a 3-84
10 =	j	Pedagogia i Terminologia-Toponímia	10-01 a 10-12
11 =	k	material videogràfic	11-1 a 11-9

En el grup c (=2) hi ha dos apartats que amplien la llista general amb informació sobre conferències, comunicacions, classes, etc. de Lluís Casassas (no sempre s'ha trobat després el document elaborat que li correspon).

c.1. Anuncis de conferències: llista feta a partir de programes, targetes d'invitació, cartells, etc.

c.2. Apunts per a conferències: apunts manuscrits per a la preparació d'intervencions (cursos, conferències...).

Finalment, també vaig fer un arxiu, anomenat AUTORS, que agrupa només els documents als quals he atribuït autoria. Potser hi ha alguna atribució errònia i una petita investigació permetria ampliar-ne la llista. Vaig separar en dues pestanyes diferents la llista general d'autors i els documents firmats per Lluís Casassas.

Per completar la informació de l'inventari, vaig afegir una llista de les publicacions de Lluís Casassas localitzades per ara (PUBLICACIONS). En alguns casos no es van poder veure les obres per confirmar o completar la informació. És només una llista, les obres no s'han dipositat físicament a la Cartoteca.

* * *

Obituari de sòcies i socis de la SCG: Maria Masip i Amorós

Antoni Francesc Tulla Pujol

Maria Masip i Amorós va néixer a Cabacés (Priorat) l'agost del 1945 i va morir a Barcelona el 9 de juny del 2022. Fins els 12 anys va residir al carrer Major de l'esmentat poble, primer amb els seus pares, Josep Masip i Serafina Amorós, i després amb els avis. Els seus pares varen anar a treballar a l'Hotel Colom de Caldetes (Caldes d'Estrac), al Maresme, i varen decidir que la Maria visqués amb ells. Tenia una germana, la Mima (Immaculada) i un germà, en Joan. Dels 12 als 18 anys va estudiar fins al COU a les Monges de la Presentació d'Arenys de Mar. Tot seguit va estudiar Secretariat a la Institució Cultural del CIC a la Via Augusta de Barcelona que li va permetre treballar a l'oficina d'una empresa d'enginyeria, primer, i després va poder entrar a treballar al departament de documentació de l'Enciclopèdia de l'Editorial Salvat. Llavors, el curs 1968-69 va iniciar els estudis de Geografia mentre treballava, a les tardes, a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. S'hi va llicenciar l'any 1974, la segona promoció de l'especialitat.

Precisament, aquell mateix 1974 va conèixer en Jaume Gras, Enginyer Tècnic de Maquinària, Electricitat i Electrònica que era professor del Institut de Formació Professional Francesc Macià de Cornellà, amb qui es va casar i va tenir dos fills, Marc i Bernat. Els estius familiars es repartien entre Cabacés i Arenys de Mar, d'on era en Jaume Gras. Des dels darrers anys del segle xx varen iniciar un període de molts viatges per la península Ibèrica i la resta d'Europa, en especial la conca Mediterrània. També va estar als Estats Units d'Amèrica amb el Grup de l'Hospitalet i a la Rússia de Ieltsin amb la família. Amb la colla escolta del seu marit, i totes les criatures, varen navegar pel riu Loira i pel Gran Canal d'Alsàcia a prop d'Estrasburg.

Va ser professora interina a l'Institut de Montbau (1975-76) i tot seguit va treure les oposicions de Geografia i Història. Va ser destinada primer a La Sedeta (2 anys) i després a l'Institut de l'Hospitalet (10 anys) on va formar part d'un grup de professorat d'institut, crític i innovador. Un producte d'aquesta col·laboració va ser el llibre realitzat juntament amb T. Font, M. R. Manote, E. Pagés i M. Rossell: *Trabajos prácticos de Geografía, 2n BUP* publicat per l'editorial Akal S.A. (ISBN: 84-7600-230-0) a Madrid el 1987. Més tard va traslladar-se a l'Institut Vila de Gràcia fins a la seva jubilació als 61 anys (2006).

A la Societat Catalana de Geografia va participar en cinc dels viatges de Setmana Santa amb el seu marit Jaume: D'Atenes a Tessalònica: anada i tornada, Grècia (2004); Per la volta del Creixent Fèrtil, unes impressions, Síria (2005); Tripolitània, Líbia (2006); De la Mar Negra a la Mar Blanca, Anatòlia, Turquia (2007); i A l'altra banda del Gran Atlas, Marroc (2008). Més enllà dels paisatges i les visites turístiques, la Maria va gaudir de conèixer les realitats socials i els costums dels països on va viatjar. Com a bona cuinera s'interessava per la gastronomia així com per l'artesanía, especialment de les dones. El seu home era el fotògraf però ella hi posava el comentari.

La Societat a internet i a les xarxes socials

A desembre de 2022, la Societat manté dues pàgines web actives i tres comptes a xarxes socials.

Pàgina web renovada i amb nova adreça de la Societat Catalana de Geografia
<https://scgeo.iec.cat/>

Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia
<https://lensenyament-geografia.espais.iec.cat/>

Comptes a les xarxes socials:

Al gener de 2023, el nombre de seguidors és:

- Twitter: SCGeografia / 2653
- Facebook: Societat Catalana de Geografia / 1133
- Instagram: scgeografia_ / 868

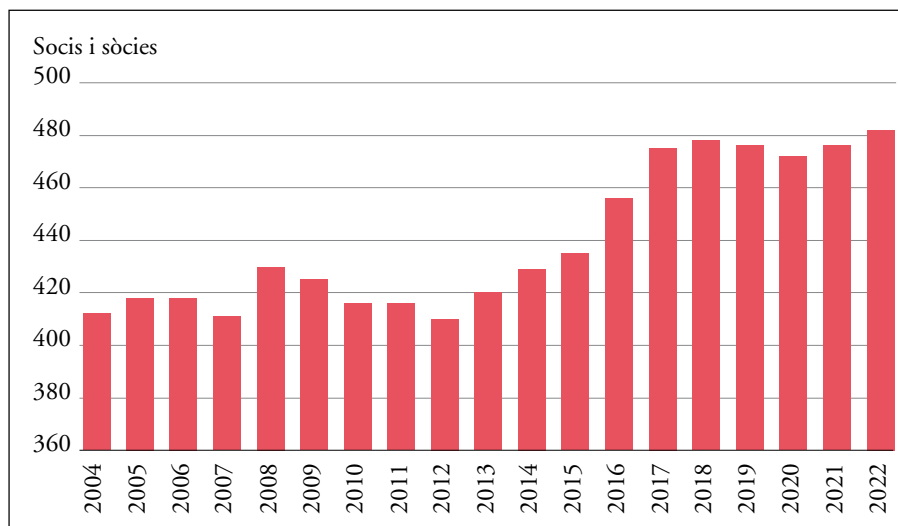
Captures de pantalla d'algunes entrades de la SCG al compte d'Instagram.

Nombre de socis i sòcies

Durant l'any 2022 l'evolució del nombre de socis ha estat positiva, amb 20 altes i 14 baixes. A 31 de desembre, el nombre de socis i sòcies de la SCG és de 482, distribuïts segons es detalla a la taula següent. Un 35,27 % són dones i un 64,73 % homes. El nombre de socis honoraris representa un 2,9 % del total i el d'estudiants un 8,09 %.

	Dones	Homes	Total
Honoraris	5	9	14 (2,9 %)
Ordinaris	149	280	429 (89,0 %)
Estudiants	16	23	39 (8,1 %)
Total	170 (35,27 %)	312 (64,73 %)	482

Distribució dels socis i sòcies de la SCG segons categoria i sexe, a 31 de desembre de 2022

Evolució del nombre de socis i sòcies a 31 de desembre

* * *

**Societat
Catalana de
Geografia**

**Institut
d'Estudis
Catalans**